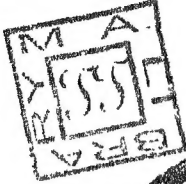

الف

جملا حقوق محفوظ

مدیر بعالی خدمت بنجاب انوریل برشدہ محمد علی صاحب مجلس اوفد کا عبدالک کورٹ صاحب
پیوندی

منجانب پندت برج کشتور زلشی کشمیری برمن تخلص یہ کشتور

متوطن شہر دہلی - بازار ستیا رام - راج محل نمبر ۴۹ اسرک ۹

مطبوعہ پیرل پرنٹنگ پریس دہلی براہ اپریل سنہ ۱۹۲۸ء

قیمت فی جلد ۴۰

بروں ز پروردہ برآمد فرو حجاب گذاشت
 داشت سرور سامان نمود صنعت بود
 ز شاه راه توقع کسے که باز آمد
 خدا کند که نه افتد ز بام طشت کسے
 حیات مان ز نشاط و نشاط مان حیات
 بشمار عمر به روی صواب نتوان دید
 خبر کسے حسن عمل ده که پاک بازار را
 طلوع صبح نه بیند سیاه بختی شام
 کمال هستی مادر زوال هستی ماست
 جهانیاں ز جہاں داد زندگی نه برند
 دے که تاب تجلی داشت کولیش داد
 جنوں به قدر مراتب تہیہ عشق است
 قیامت و ازل آغاز و انتہائے آمد
 ز عجز از ہمہ اولی تر است طاعت دوست
 شبانہ روز سیاه و سفید مے بیند
 جہاں فریفتہ ماہ و زلف شبگون است
 مسو ز خاطر احباب و در گذر از شکر

بر آب نقش کشید و به کار آب گذاشت
 وجود خاک به دوران انقلاب گذاشت
 نشان پا به سربلادہ سرب گذاشت
 چو پشت دست تہی بر زمین مصاب گذاشت
 چہ راہ پیش نظر چشم نیم خواب گذاشت
 بہست یکس ہر صد جواب گذاشت
 میان ہم و گمان دل بہ پیچ و تاب گذاشت
 زمانہ سرب اوقات مستطاب گذاشت
 صواب دید و فاعل در عذاب گذاشت
 حواس با ختم بر طاق دل کتاب گذاشت
 بہ ترک آب و ہوا جانہ چوں جاب گذاشت
 ز خیر دست طلب بردل اضطراب گذاشت
 بہ قصد سیر جہاں پائے در رکاب گذاشت
 جہاں بہ اہل جہاں حسن انتخاب گذاشت
 فتادہ از نظرش ناخن از عتاب گذاشت
 شعاع شمس صحر شائہ و ر آب گذاشت
 تہو ز آئینہ بر روی آفتاب گذاشت

نقش بر آب کشیدن + از کتاب اہل بیت + بہ کار آب + برائے + شراب خوردن + داشت + توے
 ساختن چیزے + سرب گذشتن + مثل دیگرے شدن + سیاه و سفید + خبر و شہ + ناخن گذشتن +
 بیم و عجز + شائہ و تاب گذشتن + آرائش +

<p>LYTTON Date ALIGARH. MUSLIM UNIVERSITY</p>	<p>M.A. LIBRARY, A.M.U. PE3649</p>	<p>۳۶۲۹</p>
<p>CHECKED 1996-97</p>	<p>امی</p>	<p>CHECKED 2000</p>
<h1>ردیف الف</h1>		
<p>آفتابِ روزِ محشر مطلعِ دیوانِ ما گردشِ رنگِ دو عالم خونِ نافرمانِ ما چون جرمِ محلِ بدوشِ بجنودیِ قنانِ ما ظاہر و باطنِ توئی ہم جانِ وہمِ ایمانِ ما سودنِ دلِ حاصلِ افسانہٴ افسانِ ما میرا و دُخونِ دلِ از دیدہٴ گریانِ ما گردِ بر خیزد اگر از جنبشِ دامنِ ما جانِ بزنجیرِ نفسِ پاستد در زندانِ ما</p>	<p>نامہٴ اعمالِ بسمِ اللہ و الرحمانِ ما شادی و غمِ بر تابد آرزوئے جانِ ما در طلسمِ جانِ شکستنِ در و دامنِ ما آن قدر آئینہٴ ام در درسِ دیدارِ وجود بہر قتلِ جانِ من تیغِ دو دمِ دارد نقش چون حبابِ از تنگِ ظرفیِ عمر ضائعِ کردہ ایم باد ہم آلودہ گردد از مکافاتِ عمل دلِ گرفتارِ خیالِ و دستِ مجبورِ عمل</p>	

رعشه آب روان تحریک موج خون دل
 دی بید جلوه اش روغن چراغ ماند داشت
 بر سر شاخ و شجر گلدسته بند دغار و گل
 خوشنغم گم کرده ام چون راه در محراب شوق
 نقش تصویر تو پنهان در غبار خاطر
 نور جان در ظلمت آباد تنو مندم بهمانند
 بر سر راه عدم نقش قدم بگذاشتیم

تاعرق باشد طہد در تبض ہجرت جان ما
 شمع بزم عارفان آہ دل سوزان ما
 جوش یک پیانہ دل شادی و حرمان ما
 تانفس دامن زند بر آتش پنهان ما
 منظر صد جلوه آیینہ عریان ما
 چون چراغ زیر دامن بر سر دامان ما
 با سر و برگ جہان میبود این پیمان ما

آئینہ شکست و تحریر شکن اے شور و ماند
 جلوه حسن ازل در دیدہ قربان ما

تصویر دارم در نظر یا جلوه جانانہ را
 از یک گریبان سر بر ارد شعلہ و پروانہ را
 عشقم بجان یادے پیل سرور ہوا شاہ نظر
 من در حریم کعبہ و تو در حریم دیدہ
 موجے بگرداب خفی پامرکز سرشتگی
 نخل تنہا سوختم نے دیدہ بر دل دوختم
 از رنگ و بو گل مے شد از خون دل ساغزہ
 در زندگی بند جبہ بعد از فنا قید لحد
 عقدہ کشائے مغفرت چہم حقیقت آشنا
 چشمان ما روشن بہ دل ما شاد از حسن خیال

شعلہ بہ پرواز آورد بال و پر پروانہ را
 بر جہانے نازک سر کندستان سرا افسانہ را
 رنگے دیوئے خون دل در گردشے پیانہ را
 یار آشنا خود آشنا بیگاہ خود بیگانہ را
 آزادی و آوارگی قید نفس دیوانہ را
 آخوشہ ہائے شعلہ ہا بر کردانہ دانہ را
 تعمیر کردند از گلے زیر زمین میخانہ را
 ہرزہ قصد با صیاد دریا و آن ستانہ را
 مژگان ہم آغوش نظر زلف پیشین شانہ را
 تا وصل کردی شیشہ ہا در تابان کاشانہ را

اے ساقی شیرین ادا بکشا در میخانه را	ساغر چشم آگین مینا ز جان در آستین
از شور دل واکرده ہم سر صحرادادہ عین حقیقت نقش پا ویران کن دیرانه را	
<p>بجائے کعبه و بتخانه دا رم چشم بنیا را کہ در آغوش دل پرورده ام داغ تشارا کنم تعبیر از خط جبین نقش کعب پا را بہ عزالت پاکشم مثل شر در دامن خا را بہ دود و دھن دل رفته بوسے عنبر سا را خیالے شمع تصویرم ندارد از زبان یارا ز آتش دیر پا در وجد آمد موج دریا را کہ از ذوق نظر در شیشه بنیم رنگ صہب را کہ عکس از ہر خود را یسنہ دامیکند جارا ز سیما ب نظر دادی جلا آئینہ ما را ز ما بین السطور بہر نفس پوشید ایما را نہ من با شمم نہ تو با شی کہ باشند تماش را نقاب از چہرہ معنی بر اندازند انشا را چو بوسے گل بر انگیزی خیال رے زیبا را کہ در خط نقاط از خون بر آتم داد صحر را چو شاخ ز غفران بر رو شکستی رنگ دلہا را</p>	<p>نگاہم شمع فالوس خیال اغراض دنیا را چراغ خانہ ماجلوہ ریز نور وحدت شد بجا ک خواب غفلت رفته اجزائے شکست از جہان شد تنگ بر من بر تراب عشق بنیام سویدا بہر دیدارش سواد دیدہ روشن جنون پیدا و پنهان عالم اسباب خاموشی نفس خمیازہ ہستی کہ گرداب سرکشتی بہر مشرب کہ باشی جلوہ حسنش تماشا کن عبادت با ارادت در حضور می برد را ہے تماشا گاہ دل از حسن جان جام جہان بنیم طلسم نیستی شیرازہ بند شمع ہستی وجود بے وجود ما نمود بے نمود ما شناسائی اگر خواہی ز خود بیگانہ شو ایدل خفی از بینش آدم جلی بر صفحہ عالم چشم آبلہ پانی زخارے خامہ و مجسمہ نظر ما ندیش گلدستہ بند دیدہ حیرت</p>

ز حد گذشت مشتاقی بده ساقی ساقی باقی	که از خون شهادت رخیم رنگ مصلا را
سیاهی در سپیدی مشکفت با هم نیک گردد	نظر در زیر پر اے شور دار دهن کیت را
<p>در نظر زیر و زبر پیش مصلاست مرا با لقب غیب ادائے دل شیدا است مرا ترک تار نظم طالب و مطلوب مناس جان و دل تاج احکام سفرهای نظر یاد و وصلی که جمال آئینه رویم بود ساز از سوز بود سوز بود از سازش دل بد آموز شکایت نشود گرچه شود عشق لبریز جدائی و جدائی همه حال کرم شب تا بم و تا بم همه بیستایم روز کام تا کامی و انجام سرا بخامی مرگ سوختم خاک شدم عشق حقیقی باقی ست بال پرواز در آغاز شکست پر ما دایم هجرت و صلت بنگاهم چه شود جرت آباد خیال اذ دل مایه شود از خیال تو دلم آئینه خن و جمال نیش زن در پی تکمیل جنون پروازی</p>	<p>هر هر دو جهان دیده سیناست مرا کار پرداز مشیت سر سودا است مرا نور ستور درین آئینه پیدا است مرا تا بمنزل رسانیده راه راست مرا قبله و قبله منابر زم دل ماست مرا اشک آب آتش و خون خلط در اجاست مرا یار بیگانه و بیگانه شناساست مرا ساغر باده بکفت چشم منت است مرا دل غر و دلسوز چراغ شب پیدا است مرا خون گرفته به که گوید چه منت است مرا نیت نیت دلم آتش کده آراست مرا پائے دل گرچه بنگ آمد و بر جاست مرا جنت این ست که باطل غم فداست مرا صیقل آئینه در دیده رسواست مرا هر چه ستور شد از چشم هویدا است مرا سرخراست که در دامن صحر است مرا</p>

<p>قدردان قدر کند لازمه هستی را باغ باغ ست اول از شبنمِ حُسن و صفات رنگِ تعبیر ز تاثیرِ جنون میگردد دیده خیره شود تیره نه بنید جز دوست شمع سان سوز و گدازم نه در اندازۀ ما</p>	<p>زین سبب نیست یزید صلی تو درخواست مرا شوق دیدار تماشای تماشاست مرا اشک و خونِ جگرم لولوی لا است مرا ششجهت بزرگوار شایسته است مرا باقی از قیمت من قصه یفسر است مرا</p>
<p>رفت از دست من اے شورشِ عیان مقدور در وساطتِ عدم واسطه برخاست مرا</p>	
<p>نبشته زن دلریش را نا عاقبت اندیش را من عاشقِ دیرینه ام با سینه بے کینه ام دلخسته و مکیں گدا هر دم ز ندغملین نوا در بزمِ اومهان شدم بجز آن اوزان شدم خوش خوش بگلزار آدم از بهر دیدار آدم من بنده بے مال و ز تو صاحبِ حسن گهر دارم غمت در دل نهان بر دمی گجا آرام جان از تو نگاه و محصیت از من نیاز و محذرت</p>	<p>دانی چو در دخیلش را توشه بده درویش را من آنم و من این نه ام توشه بده درویش را اے خسرو شیرین ادا توشه بده درویش را مستخنی از حیوان شدم توشه بده درویش را عاجز ز انکار آدم توشه بده درویش را توفیق تو باشد اگر توشه بده درویش را از در بدر کن یا بخوان توشه بده درویش را اے دل براه عاقبت توشه بده درویش را</p>
<p>بر عاشق صادق ببین بر حسرت و متق ببین بر شورشِ اے رازقِ ببین توشه بده درویش را</p>	
<p>دل در دام ضیاء دست ذوق آرد و دئے ما</p>	<p>تکلف بر طوطی اسیری در گلو سئے ما</p>

برآید هر سحر از بام خوشیدے بکوئے ما
خیال ما وصال ما حباب آرزوئے ما
خوش آن خاطر که اندامید پنهان دیده پردوزد
اگر آینه سازے سنگ را در آتش اندازی
دور و پست سیه در دهر عقبی فردا عالم
دل از سوز طیش چون ناله میکند خالی
اگر در عرض مطلب لب کشا دم اشک حاصل شد
تفت آیم دوست خویش سوز خانه خود را
جبین بر خاک در سایم که دل را دل نمیدانم
گل اشک و گل داغ و گل زخم گل خود را
تغافل رنگ محفل بود سوز و خواه سوزانند
کباب سیخ گشتم از و فور سوز پنهانم
چو غواصی که بهر گوهر مقصود خون سوزد

بپئے نخیر دل در یک نظر صد تیر می بارد
بیک بست و کشا و چشم آخر میشود عمرے
نظر دیر نظر دارم زمزمگان سوزنے دارم
چه داند ساقی بدوش قدر تنگی و لہا
ز اسرار حقیقت هر که واقف شد همین داند
نسیم دایمی غم آخرش بر باد خواهد کرد

مگر در رنگ شب پیدانه روئے او نہ روئے ما
نفس شیرازہ می بندد ز نفس گفتگوئے ما
نشد مسدود از دوشب گل سیلاب جوئے ما
نقاب از چہرہ بردار و ز تلخی تر شروئے ما
سیاہی بر سیاهی میدود از شست شوئے ما
نفس تارِ رگ جان تا گرہ شد دگر گوئے ما
چو گوهر در صدف در چشم پنهان آرزوئے ما
برنگ شمع از دل سر بر افراز و عدوئے ما
برون از در چه کردم تا کشاید و بروئے ما
قطرے آید از هر سمت باغ آرزوئے ما
چراغ زیر دامن است در دل آرزوئے ما
صبا گلشن به گلشن میکند تشریح بوئے ما
ز تبلیغ نظر اے شور در دل جستجوئے ما

پیر پر داز دارد تاب حسن شعله خوئے ما
به تلقین راز بکشايد حباب از خنده سوئے ما
شکافت آب خود دوز آب در رنوسئے ما
بجز از باد و باران پر نشد از مے سبزوئے ما
عبارات معانی خیر دارد موبوئے ما
شد از خا عیبت آب و هو انشود و نوئے ما

خیالِ او خیالِ ما خیالِ ما خیالِ او
 عدم پیدا وجود ما وجود ما عدم پیدا
 ز جامِ عشق سرشارم بپادش محو دیدارم
 عبادت باعثِ راحت که دل محو تماشا شد
 به ذوقِ پاک بیتی چشمِ عاشق شوقِ رسیدن شد

در نیاز تو شکستم شبِ تنهایی را
 در تصور نگرم وار و بیسنائی را
 تا قیامت نکشم وعده فردائی را
 مردنم زیستم زیستم مردن من
 پرده بر دیده گرفتی تماشای جهان
 نام تو ورد ز تاثیر طلسم جذبات
 آمد و رفت نفس سلسله دور و دراز
 از زمین تا بفلک جلوه کشود ستار
 شادی وصل بهمان یہ کہ دوائی باشد
 عشق شمع است کہ در خلوتِ دل سوختنم
 عکس آئینه درونت و بیرون می آید
 خال در دیده محیط است و نظر کشتی نور
 بوسه گاه گفت یا پیر لب آید ما
 غنچه دل که چو گل حالی پریشان دارد

خلوئے او خلایق ما خلایق او خلوئے ما
 زنا گفت و شنوئے دل دل گفت و شنوئے ما
 نظرم آید از هر سمت باغ آرزوئے ما
 ز خود پہلو تپتی کردن سرانجام کدوئے ما
 یہ آبِ طینت صفائی کند نقل و صوئے ما

در نیم رنگب تصور سخن آرائی را
 قصه کوتاه چراغ شبِ تنهایی را
 جلوه هر روز تماشا و تماشاائی را
 انتها نیست هوا و هووس آرائی را
 چشم در جیب کتد پرده پیدائی را
 حد امکان نبود و صف تو گویائی را
 راز افشا نشد اسرارِ هویدائی را
 تا دیر آغوش کشد عاشق شهیدائی را
 ذره سان وقت کنم تا صبیح فرسائی را
 نا توانم چه کنم تا شب و توانائی را
 پرده حائل نشود جلوه یکتائی را
 در سفر رفته نداند ره باز آئی را
 خار پا داغ جگر لاله صحرائی را
 همچو سیاه گره بسته شکبائی را

<p> گرد شد گرد جهان بادیه پیمانی را در تپه چشم بین جلوه بالائی را عشق نیزنگ بود رنگ تماشاخانه را ناگزیرست فن غرقه دریائی را هر طیش آب کند خون متشائی را کار بی عشق بهم بر زده دانائی را کرده قطع نظر ترک شناسائی را لیمه القدر بود تارک دنیائی را خفته خاک لحه باذن آسائی را مرگ نعم البهل اعجاز مسیحائی را بازی گشت صدا گنبد میسنائی را </p>	<p> بود و نابود به دیوانه عشق تو وجود پر تو ماه که در بحر نمایان سر آب جلوه حسن مهر رنگ و نظر مهرنگ ست همه جلوه همه جلوه همه او گردیدیم میطیبه رنگ پریدن ز طپیدن در دل گر چه بر هم زده تفرقه دانش عشق مانع قتل همین ست و همین موجب قتل در نظر شمع تماشاخانه تو روشن گردید اشک را پارود از پیش زخون دل من نفس باز بین داد حیات جاوید سیر گاهست دلم آینه دید و شنید </p>
<p> ناله پر درد ز دل می کشم از تنگی دل شعله پرواز دهد حوصله اندرانی را </p>	
<p> بستی کم خویش و شکستی کمر ما ناپید و پدیدست نظر در نظر ما هراشک گره بود خون در جگر ما از بے جگر می لخت جگر شد سپر ما در بنیاده بریده ست قضا بال و پر ما در ظلمت حیرت بسر آمد سحر ما </p>	<p> بیدار سحر گشتی و رفتی ز بر ما عالم همه تاریک و جمالت بصر ما ماننگ حجابیم دنا موسی هستی خیرت در خویش ندیدیم و نه بینیم عتقا صفتیم از قفسه بهر وصلاتش آن نور نقابست در افتاد برویم </p>

<p>از خاصیت عشق خبردار بودیم در عشق ز ایجاد عجب حسر بیانیم شیرازہ اوراق پریشانی خویشم مادر کشانیم زمین خاند تو حید از بخران پرس که هستی چه معاست ما سالک عشقیم خب است گذاره لفزش زجنون رنگ جنون و تقسم بخت برق ست تجلی و شکاف در جانان ایام در اندیشه هستی نگذاریم از نیت بود هست که از هست بود نیت مادر حرم کعبه و تو در حرم دل اے خاک در یار زمان نام و نشان گیر من دل بتو دادم بدیم جان بنگا ہے در چشم جهان سر زلفشون کشیدیم</p>	<p>فحوائے سبیل ست یکان خشک و تر ما لے بالقسم نغمہ سرا از اثر ما مدد داغ نہان ورثہ داغ دیگر ما جز سایہ کسی باز نگردد ز دور ما از ملک عدم بیچ نیاید خبر ما ہر جا گذر ما نشود رہگذر ما افادہ عشق ست دم مختصر ما جویائے نظارہ نظر منتظر ما راہے کہ بمنزل نرساند سفر ما در ہر دو صفت خاک نبود بدیر ما یاد تو بہر جا کہ بود راہبیر ما بے نام و نشانیم و توئی نام ویر ما قربان تو این جان و دلم ما حاضر ما بیدارئی شب خواب سحر پرده دیر ما</p>
---	---

اے عشق خبر از زہ مقصود نداریم
در سینہ نفس گم شدہ باشد نظر ما

<p>بر دل گذاشتم ز ازل کار خویش را خوشیدم آنہفت بہ گل رنگ آئینہ طے قصہ زمین نشود بر سر زمین</p>	<p>در بر کشم ز قطع نظر یا رخویش را در پوست گفتن است طلبکار خویش را بر سر گن ہنگار برد یا رخویش را</p>
--	---

<p>از پیش رفته بشکند آثار خویش را در برگرفته ام گل گلزار خویش را دو رخ سلم خسریده گنہگار خویش را دیوار خویش ساخته آزار خویش را انداختم به روی زمین بار خویش را</p>	<p>بیرون ز وضع پانہ گذار و یگانہ چون خار خار چیده بدل نیش نار پا گلبنگ بر قدم نہ زند تیر آہ ما خواب وحش بہ رو چرخ تو گفتم ام مرغ شکست بال زیر واز در نفس</p>
<p>اے مشغول دل چه مصرعہ رنگین نوشتہ است فرمان بالمشافہ آنظار خویش را</p>	
<p>کاہش جانست این آسائش منزل مرا پردہ حق جلوہ در پردہ ہائے دل مرا کام جان گروصل باشد کام شد حاصل مرا جان برد جانے بلب گرجان شود حاصل مرا ساختی تا سوختی چون شمع در محفل مرا آشنا کرد است بانا آشتیان دل مرا چون نفس خط میکشد بر حرف لا یعقل مرا خاک رہ گردیدہ ام تا سر شود منزل مرا مرسم از خون خوردن ست و آرزو قاتل مرا پیش پاسے خود ندیدم رفت پا در گل مرا صید گردا ہم کہ شد زنجیر یا سحر مرا مشکل آسانست پیش آمد چه این مشکل مرا</p>	<p>آشنا در بھرستی ساختی از گل مرا دیدہ من پردہ در دیدہ بے پردہ کام دل گردید حاصل کام جان حاصل نشد جان من مہمان کند مہمان شود گرجان من ساختی مشغول نظارتہ بہ حسرت سوختی چشم و دل دارم بہ ہر نظارتہ آوارہ برود و اوراق جہان شیرازہ دل بستہ ام خانہ بردوشم بہ دنبال فنا سر میکنم بر جگر دندان نشردن بجیسہ زخم جگر از غبار خاطرش در گریہ میسوزم چو شمع سر حباب بحر عشقے بستہ با قزاق موج سختی ایام دیدم در حصول جسم و جان</p>

<p>گردنم خم گشت بر سر بار منت می برم عشق لیلی و دلم آوارہ چون مجنون شدم قلزم توحید در پیمانہ یک قطرہ قطرہ در قلزم توحید ناپیدا کنار نقطہ سہوست این یا نکتہ اسرار عشق ریخت رنگ مسجد و تخانہ از یک مشت گل در جوانی بت پرست و در ضعیفی حق پرست منتخب گردید دل از انتخاب در دو عشق</p>	<p>ذبح کردی رستی و بگذاشتی بسیل مرا من نمیدانم کہ آن می بیند از محل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا انتخاب دو جهانست انتخاب دل مرا</p>
---	--

منزل مقصود و دورای نفس مقصد در نظر
ہر نفس رہ می نماید تا سیر منزل مرا

ستمبر ۱۸۸۳ء

<p>ساقی مدہ بباد ہوائے بہار را اے دل خیال گیسوئے او باش گو کہ در ہر دیار ز خمی پیکان یاس شد بردار دست راز علاج من اے طیب گفتم چہ دیدہ ز من خستہ جان گناہ عہد وصال بابت پیمان گل فتاو مثل چنار سوز من از آتش دل ست تبشیرش اینکہ مار مقرر کند ہلاک</p>	<p>برخیز و جام ریز منے خوشگوار را در آستین خویش نہ پروردگار را آخر کجا برم دل امیدوار را غملین کند مصیبت من غمگسار را کردی جدا ز خدمت خود جان تار را یارب بدہ تیرا دل بیقرار را باکاہ کے مثال وہم جسم زار را دیدم بخواب سلسلہ زلف یار را</p>
---	---

داغِ دگر رسید دلِ داغدار را	در فکر زلفت بودم و آید خیالِ خال
	اے شکر تامل ست ہم آغوشِ درویش یکدم ہی نیافتم از غم کفار را
۲۷ دسمبر ۱۹۰۳ء	
راحتِ برگزیدہ مارا نفسِ پرکشیدہ مارا در جگرِ خونِ طپیدہ مارا نامہٗ آبِ دیدہ مارا داغِ پرولِ رسیدہ مارا لبِ بتلخیِ چشیدہ مارا قصہٗ ناشنیدہ مارا	سوختی خوابِ دیدہ مارا نسبتِ سوختن بہ دلِ باشد مردہری ز جوشِ افگندہ ضبطِ مطلبِ شود ز بے ربطی سوزِ خاکسترِ سیاه کند دلِ فرد بستہ با شکر خندش حرفِ کوتہ مکن نہ استغنا
	چارہ لے شوزنا موافق شد جانِ آفتِ رسیدہ مارا
۱۸ اگست ۱۹۰۳ء	
معمور خانہٗ دلِ ویران شدست مارا ایمائے حقِ پرستی ایمان شدست مارا پاسِ حجابِ یارانِ دربان شدست مارا سوبانِ روحِ دردِ ہجران شدست مارا قیدِ فرنگِ ہستی زندان شدست مارا	در جہمِ جانِ غمگین جہان شدست مارا کافر نہ رندم نے صوفیم نہ زاہد وز دیدہ رونمودی بر ما نظرِ فکر دی یاربِ چه منت است این از فیضِ ثنائے بے یارِ خوش نباشد آسائشِ دو گیتی

بر اعتبار قاصد بے اختیار دل شد در وادی جدائی مجنون خبر ندارد در تہ نشست کشتی از ناخدا چه حاصل بر راه حق شناسی خوف و خطر نباشد	عہد وصال عید قربان شد ست مارا چشم سیاه لیلے جویان شد ست مارا ز اشوب چشم پر غم طوفان شد ست مارا ہر کار فکسل ما آسان شد ست مارا
	دیوار گوش دارد کوتاہ کن سخن را از شور عشق ہر کس پرسان شد ست مارا
آمد بہار و خندہ ز سیر چین کجا حاضر جواب ترشی دندان شکن کجا نذر سحر تلافی تار یکی شب بست آتش بجان ریزہ سنگ افشادہ است از خندہ بوسے بادہ گلرنگ میدید	نشیہ کجا شد آب کجا یار من کجا قاصد کجا پیام کجا حسن ظن کجا چین چین کجا لب شیرین سخن کجا دل بستی کجا غم حسن و حسن کجا طرز حیا کجا و فربہ سخن کجا
	بر چرخ میکشد غم دو لایب عشق بشور عزم سفر کجا سیر راہ وطن کجا
۲۳ جون ۱۹۲۶ء	
اگر در سلک تحریر آورم قربانی دل ہا ز زخم خنجر نازش بخون رقصند بسمل ہا بخون بگینا ہاں سرخو گشتند قاتل ہا خراش از خار غم گلستہ بندہ داغ میخون شد زبان و طبع موزون سخن سنجیدہ بر آید	نوسیم تدبیر اللہ و خوانم تدبیر بسمل ہا ز جوہر سورۃ اخلاص دم کردند قاتل ہا یہ فرض عالمانہ خویش را خوانند عادل ہا کہ لیلے داشتہ چشم منتظر چاک محل ہا صدقہ از درستی پہلو زندہ بر مویج محل ہا

شب ماه است و جام مل جنون بر سر نظر برد
چرا بر سینه داری دست هنگام هم آغوشی
بهین پرداز پر دانه بوصل شمع میسوزد
مشو غافل زیاری گر هجوم آرزو دارے
حضورے گر بهیچا ای مرید رنگ ساقی شو
چو عاشق سر بکفت دارد چه باک ز تیغ و ننگ دارد
حباب اسے شوق از موج سوا برخیز می بالد

چه می داند اهل دل دما بیتا بی دل با
که سازد کار خنجر در میان دیوار حائل با
که داند عشق آسانست درے نیست شکل با
باشد بخطر سالک ز راه و رسم منزل با
نباشی تنبک آگاه از آداب محفل با
که صفاری شرف دارد میان خیل قاتل با
ز تاب چین پیشانی گره افتاد در دل با

۱۹۰۳
۲ ستمبر

نازک بود از غنچه ز شوخی سخن ما
اے شعله سیه کاری دل پیش نهادیم
از سیر حین تشنه لب سیر نگردد
انجم ز هوا دارے شب نذر برارد
اے ساقی شیرین لب و دندان بکشد
از معرکه قتل حیا کس نه پسندد
از جنبش فرزگان سر کارے بسر آمد
هر غنچه قبا میکند از جوش بهارے
از شرم نگه چشم سیه باز نه پسندد
در ساغرے اشک بیاو تو فرو ریخت
احوال مزاج از لب بیمار چه پر سپیدی

گویا که نداریم زبان درد هن ما
آلوده خون ست ز عصیان کفن ما
دل میکشد از جذب شوق وطن ما
از کثرت داغ ست بهار چین ما
نیرنگی مے زنده کند انجن ما
بر دوختن دیده و خون سوختن ما
مقبول نگاه تو شد از جان شدن ما
آسایش خاطر ندید پیس ما
رم کرده ز صحرای غزال ختن ما
بدوائت شد لطف شراب کهن ما
موقوف بر اصلاح بود و مزدن ما

خون ریزش عشاق نصیب تو مباد بر لبتر ناز است نفس غالیسه فرسا	سر بسته قزاق اجل روح تن ما شرمنده اطهار گل خنده زن ما
از جذبه دل ره بدلت نشود ندارد محتاج ریب نیست غم دل شکن ما	
۵ ستمبر ۱۹۰۳ء	
کنج غم گرمی خون کیم شراب ستایجا حسرت جلوه خورشید شب غم نخورم تکیه بر عمر زدن کار تن آسانی نیست غنچه از جنبش لب درس تبسم گیرد یاد مزگان سیه نیش زند بر دل ریش طریقه تهریر بتان رنگ دگرگون دارد شرح هم شعله زبان شد پر پروانه سوخت سوز سودا سس سر زلفت و ما غم سوزد	دل خورده ناز تو کباب ست ایجا چشم بستن ز جهان عالم خواب ست ایجا هر که آمد به جهان پا بر کباب ست ایجا شوخی خن تو در زیر نقاب ست ایجا خانه از رخه دیوار خراب ست ایجا خنده بر شکوه زدن طریقه جواب ست ایجا دعوی رشک عدو نقش بر آب ست ایجا دافت از در دم و دیوانه خطاب ست ایجا
راز دل پیش تو میگویم و میترسم نشود آتش از آب شدن روز حساب ست ایجا	
۲۳ جون ۱۹۰۳ء	
تا نگاه گرم او گردد و دوچار آید را بر خط سبز شش کند جوهر نشا را	
۱۵ آتش شدن غضب ناک شدن آب شدن - شرمندہ شدن - روز حساب - روز قیامت بروز قیامت اول تمام عالم آب خواهد شد و بعد از آن آتش - بروز خشر -	

<p>شوق دیدار آورد رو بر نگار آینه را نیست در بازار سوائے متاع غیر ازین پرتو خورشید را صبح گریبان میدرد خون دل سیاه شد از یاد حسن عارضش تا کد این شیوه ناز بتان از یاد رفت گر می تیر نفس چون پاک می سازد غبار دشت انگیزد نگاه بے پرست از بخودی خنده گل ناز پرور از نسیم زندگی تاب دیدارش ندارد چون نگه لغزش کند دیده اهل حیا گر پرده دار عصمت است از خطا ابرو کند ادراک حال خیر و شر</p>	<p>تیز گردد آتش از خط غبار آینه را می فروشد حسن بازلفش چه کار آینه را باز دارد و دیده غدا را انتظار آینه را موج حیرت می طپد اندر کنار آینه را نیست از سوز نکه جان و قدر آینه را می کند رو بین تنی اسفند یار آینه را سربه سودا می دهد جوش خار آینه را ریخت از عکس رخ رنگ بهار آینه را چشم مخورش بر آرد میگداز آینه را نگ عریانی برود در زنگبار آینه را جام جم بر کف نهاد امیدوار آینه را</p>
---	---

منقول در بزم خوشان بر نیاید از الم
نقش تصویرم کند لوح مزار آینه را

۱۵ جون ۱۹۰۳ء

<p>کشته نازم زبته تقدیری باید مرا حیرت انگیز است بے عکس رخ آینه بر کشیدم آه و مود از خانه اوصاف او باسوا مقصد ز دیده می رود پای نگاه نغمه ام در سینه چهره دستی میکند</p>	<p>سروشت از جوهر شمیری باید مرا بتیستم در نظر تصویر می باید مرا خط شکستم ربط خوش تحریر می باید مرا از رگ پیمیده ام زنجیر می باید مرا نقشه آزاده رو چون تیر می باید مرا</p>
--	--

<p>بر سر بالین دل فکیر می باید مرا حین معنی ششدر در تدبیر می باید مرا در کشیدن آه پر تاثیر می باید مرا طوق منت در گلو تو قیر می باید مرا آن زبان شسته در تقریر می باید مرا آب و آتش خاک دبا د شیر می باید مرا آب و گل آغشته در تمیر می باید مرا</p>	<p>اگر سوزان ز باران زیر خاکستر کنند بقیه در آشیان بر شاخ پر بر آرد شمع تا روشن نیگردد سکون سینه است قمر می عشقم نشین بر سر آزاد بود شمع روشن هر با پروانه پیدا میکند غنچه راحت رسان آغوش دامان نسیم موم شمع از سوزش دل میگردد پاکست</p>
<p>گاه می خندم به خواب و گاه می نالم ز عشق شور نیان کردن تبیر می باید مرا</p>	<p>گاه می خندم به خواب و گاه می نالم ز عشق شور نیان کردن تبیر می باید مرا</p>
<p>۱۷ جون ۱۹۰۳ء</p>	<p>۱۷ جون ۱۹۰۳ء</p>
<p>بخط بخت من تشبیه خواند چمن ابر و را حیا خاموش در گردش مکن چشم سخن گور تری هم سینه میسازد گیاه بر لب جور که بعد از غسل گریه و داد سی بال گیسور شکست از جوش خیم گرم کردم جفا پهور به زخم مشک افشاندن کشاید خاطر اور تو از رنگ خیالت صاف کن آینه اور بوخت آتش گشتم شکستم زور بازور</p>	<p>در رسم آشنائی هر که فهم معنی اور ز انداز نگاهش آنچه در دل بود دانستم ز فیض حسن عارض تازه گرد خط سبز او چو شعله می طید دست خانی ز بر دود و بخواب از دل قرین بودم که با من در سخن آئی ز حیرت سوختم در دل نگاهم بر نمی آید مراد داد خواهی بر بنیاد خاک گردیدم به دریائے محبت موج غم از آه دل سرد مشک بر زخم افشاندن - ایزار ساندن -</p>
<p>مشک بر زخم افشاندن - ایزار ساندن -</p>	<p>مشک بر زخم افشاندن - ایزار ساندن -</p>

به اصلاح آورد نرمی مزاج طفل بدخوار
که من بر دیده دل سوده ام خاک سیر کور
بجز مرگشنگی حاصل نباشد چشم آهورا
که بر شاخ مراد از گل زنی اے خار ظهور
بر آتش خشک گرد شاخ صندل بهر دُور

من از سوز محبت موم کردم آهین دل را
دل را از جفا بر باد کردن هراسند اید
چو صیاد که دارد در نگاه خود نگاه داد
ز مژگان صفت آرا چشم او خط امان گیرد
ز تو اے سوز پیران فرصت فریاد میجویم

چنین نوروز بر گیتی نصیب شود خواهد شد
تو گوئی از حیا نئے من در بر کشم تو را

۱۹۰۳ء جون

در گلو ناحق شکستم ناله و فریاد را
نا آمیدی خشک میا ز لب صیاد را
ورنه من از زور بازو بشکستم فولاد را
دل ز جارفست از بولبلبل شاد را
اے جنون پیموده ام درشت خاک یاد را
هان هان نظام زیندت بنده آزاد را
داد ما بهر خدا در ده و بیستان داد را
سو ختم در دل تما تا زه کردم یاد را
عمر جا ویدست این سق کهن بنیاد را
هر سر سو یاد آرد تیشه فسر یاد را
در ترنم ساز کن حسرت مبارک یاد را

تا کجا در دل نهفتم سختی بیداد را
نقش پاک آهوان شیرازه دل بستگی
از نیازم بے نیازی امتیاز می برد
پاکبادان محبت را تحمل مشکل ست
راحت از دنیا و دین بر من گوارا کرده
سر جیب آورده و مشتاق دیدار توام
بر درت رفتم شنیدم صد نه گفتیم یک سخن
هر کجا دیدم ترا محو تما شا ساختم
آسمان مشاطه ناز ست و مشتاق جفا
جان کنی در کوه غم شیرین ز بے لطفی بود
بعد و خلوت گرین اے مشور اگر بیگانه

۳ مئی ۱۹۰۳ء

بشارتے کہ نشاں غم غبارِ محراب
 کہ داغِ بردل مسکین نہادہ مارا
 کہ گردِ باوفا بیتِ دشتِ پیارا
 ز امتِ یازدین سربہر مینارا
 کہ صبحِ وقتِ حدیثِ ستارِ مزایا
 کہ خالِ شہرتِ سخنِ ستارِ زبیرا
 چہ شوقِ پردہ دردمحسبِ زنجیرا
 نجاہلِ ار نہ بردِ حسرتِ تنہارا
 خدا گواہ کہ بوسیدہ ام گفتِ یارا
 کہ مے فروشِ کتمِ طوطیِ شکر خارا
 چگونه دورِ کتم از داغِ سودارا

وداعِ خیر بگو اے صبا دل آرا
 بہر گجا کہ رومِ والہ تم شایم
 بحال من نگرانِ چشمِ نقشِ پابا شد
 دلِ فریفتہ از داغِ عشرتے دارد
 تمام شبِ بخیال تو گفتگو دارم
 سپند بر سرِ آتشِ نگاہِ میدارم
 بے نظارہ یوسف کہ چشمِ دا دارد
 ز شوقِ وصل تو محرومِ جانِ نبی بازو
 ز خاکِ زیبِ جبینِ نقشِ پوریا دارد
 ز خندہ بوسہ نیرزد بہ لعلِ سیرابش
 خلافِ شرطِ محبتِ نیم کہ خلطِ من است

جال یار در آئینہ دیدن و رفتن
 دو نیم کرد دلِ مشورہ ناشکیبا را

۲۴ مئی ۱۹۰۳ء

چون سروسہی بار نہ بند شجرِ ما
 از آہِ جہدِ بیشتر از دلِ شہرِ ما
 از حسنِ بیان سکے خورد در نظرِ ما

گراہِ برآید ز دلِ بے خبرِ ما
 تیشہ بہر گ و ریشہ خارا ز آتش
 چشم تو کند دعوئے اظہارِ محبت

<p>بے گریه اثر نیست به اظهارِ تفتن خورشید که از دورِ فلک بیم ندارد اے مرغِ حین زارش گل سیرنگاهیم تا از لب شیرین سخنی تلخ شنیدیم</p>	<p>در بطنِ صدف قدر ندارد گهر ما آسان ز جهان رفتن باشد سفر ما در خرقه مانیت یکسر بال و پر ما خون می طید از سوزِ خراش جگر ما</p>
<p>از وصلِ بتان بهره انداختنی نیست مشور شبِ بحدست اگر راهبر ما</p>	
<p>۱۵ اکتبر ۱۹۰۳ء</p>	
<p>قطع کنی امید پرستارِ خویش را جرم مرا بستاند جز قضا بدهر شوخی ز حد مبر که در آئینِ اتصال تابِ سوال و روی جواب نه داشتن شاید نثارِ گل چو نسیم و صبا شوم از چشمِ فتنه ز اثرِ بدنگاه دار دندان بخون برم که ز دیدارِ آفتاب قربانِ گرده پوشی چشمِ سیاه او</p>	<p>اے غمِ قصاب زن دمِ بیارِ خویش را روزِ بود که جلوه کنم یارِ خویش را پای بندِ انقلاب کنم کارِ خویش را کم کرد دستِ قدرِ خریدارِ خویش را پامالِ عشقِ کرد تن زارِ خویش را در عهدِ ناز جنبشِ رفتارِ خویش را مسدود کرد رخساره دیوارِ خویش را بر پنج نوشت گری بازارِ خویش را</p>
<p>دندان بخون برم (صبر کردن) گرده پوشی (پهلوانان خاک برحیمی مالند) بر پنج نوشت (فراموش کرد)</p>	

روئے رضا شناس که تا در نفس کند	از شوخی نگاه گرفتار خویش را
یاد تو از دلم نرود جز شب وصال	کن تازه کام تشنه دیدار خویش را

راحت روان نشود بود در پی خلش
از دست نیش بر نکشد خار خویش را

۱۰ مئی ۱۹۰۲ء

چه آبے در جگر دارد نسیم گلشن مینا سر شکم سوز عشق جان گزارا زنده میدارد ز پیدا کردن اسباب ظاهر دل نیا ساید قصاص خون ما سزایه بیجا صلی باشد ز نخل آرزو خوردم فریب خشک سالی را چو شمع از حال خود آگه نیم لیک انتقد روم ز بوی همنشین هر بوی درنگ غیز میگید ز سوز گرمی آبی دلم از صبر میرنجید تکلف بر طوط شد بزم ساقی حال کرد آخر بیا اے ساقی آبی دلم سیراب کن یکدم	دل من خشک و جان تازه باشد در تن مینا که ناحق زخم بر آتش دل روغن مینا اگر می نوش بر بازویہ بندد جوشن مینا پراگند هکند بوسے به سر بشکستن مینا فروشد نشسته مستی ز خالی دیدن مینا نیاید گریه قلقل بخوشد دیدن مینا دماغ ز تکلف با سواد روشن مینا نباشد خالی از حکمت ز گل سربتن مینا بسر افتادون ساغر زیا غلصیدن مینا که جوش گرمی خون میدرد پیراهن مینا
---	--

آبی در جگر (مالدار) حال کردن (رقص کردن) آبی - (انکار کننده) - سداب - (تہ خانہ)
کہ برائے سردی سازند (خون گرمی) - (محبت)

سروست نگارین بریاض گردن مینا	چراغ بر لب جو کار فرمائے مقدر شد
	ز نور عشق سراسر از باشی شور تا برکن چراغ وادعی دل راز نخل این مینا
	۱۲ مئی ۱۹۰۲ء
<p>آب پوست انگند میوه نارسیده را طاقت بازگشت نیست انفس بر کشیده را غم بنود ز بیم جان سالک ره بریده را چشم و چراغ می پرد عاشق جان پریده را آتش شوق می پرد خون یگم طپیده را گوش ز شوق میکند قصه ناشنیده را خود از شباهت نیست رنگ رخ پریده را بند قفس گران بود صید ز خود رعبیده را نیت گزند برگ ریز غنچه نود میوه را نیل کشد ز خون پوست لطف لب پریده را</p>	<p>شمس و قمر ز محرمش نور فرمائے دیدہ را رفت بہ خواہگار نازک کہ ز خود برآمدہ دست نہادہ بردلم عاشق بیسنواتم آب بروئے آئینہ ریختہ عکس گلخان در غم جاگداز بر حسرت دل بسو خستم رو بگرفت و از ادترکی من تمام شد آب ز سرگذشتہ را کیت کہ دلبری کند شب ہمہ شب بیاد رخ تن بفراق دادہ ام شرح شکستہ خاطر م از لب او چہ خوش بود رنجش نامہ سفید مرحد است عارضی</p>
	<p>شمع صفت بروئے سہ خندہ زند بعالی دود کن تو از نظر شور و ستم رسیدہ را</p>
<p>آب پوست انگند (از نابالغی بالغ شدن) راه بریده (راه متروک ادغام نگری) از چشم و چراغ می پرد اگرزند (مهر سرد) (دگرگون) (پریده گزاف) (نامہ سفید) (مرد صالح)</p>	

۱۲ مئی ۱۹۰۲ء

نگاہِ لطف آگین دانودہ رسمِ الفت را زے لشکین نگر و دلشد ذوقِ شہادت را سیاہی میدہد زیب تجلی نورِ ظلمت را چہ معنی معنوی صورتی بود گلہا قامت را کہ گنجِ خامشی در کاسہ سبست جیت را ز جانان تاجد گشت تم کشیدہ در وفقت را کہ کوہ بے ستون دامنِ رگِ خونِ جیت را	ز دیدار تو در دل باز دیدم رُئے فرحت را حرارت ورجو افزود سوزِ جانِ یتیم ز اسرارِ دلی آگہ گشت تم چشمِ بکشتانی بظاہر خوشنما لیکن لطافتِ درجہ دارد بچشمِ انتظارِ ماہ پیکرِ خواب می سوزد ندانستم کہ روزِ بجز روزِ حشر خواهد شد ز خاک کشتہ عشق تو جوئے شیر می آید
---	---

ز شوقِ زنا شب خیز در خاطر گرہ داری
نگہ دارد خدا از دستِ می کش نازِ عصمت را

۴ مئی ۱۹۰۲ء

ہر کہ بکار می برد بادہ دلکشائے را مست از خواب می رُئے نالہ شبِ دوائے را ناخن پرده در گوشتِ قبا کشائے را بیچ کسے نہ بتاست راہ و دیرائے را تا بیل از لے کم بوسہ نہ تقائے را بتوجہ سوزِ درجہ عاشقِ مینوائے را	گوش زنا میکند بیلِ خوشنوائے را شیوہ نت میخوری پاسِ شبست مقضی تا سر بند پیکر می گیرم و سخت می خورم خارج حرف ساختم لبِ بفتانِ کثودہ ام جوشِ نشاط می زند آبِ حیات می خورد در تپِ دردِ میطیم ز عہدہ جانِ برآمد
---	---

بکار بردن + استحال و بل کردن + سر بند کسے گرفتن + از تہہ کار آگاہ ماندن +

سوزنِ شوق را بدلِ دستِ زکار میرود بر سرِ دین احمدی ترکِ امام و پیشوا آگهی از مقام داشت صاحبِ موسیقی عشق غنچه اشاخ خاردار لوز نسیم آفرید	سخت شکستن است پر مرغ شکسته پائے را شرع حدیث در بغلِ زرگس بر سرِ سائے را حفظ به ما تقدم است پرده خوش ادائے را چشم دریده مژده با جنبش فتنه زائے را
--	---

مشتوق به دیدہ زخم خور د آب غتاب رخنی ابر سیاه در برست کاکل مشکائے را	
---	--

۲۴ مئی ۱۹۰۲ء

بر دُخ نقاب تا نکشی از حجابِ ما بے درد عشق اجد آہے روانِ کمر ساخت تا بر جبین دیدہ دل آستین کشید دست دراز در گردنِ خجل پا در رکاب میگذرد عمر چون شباب نقطہ میانِ دارۂ عمر ریختیم عارضِ عیانِ خوش نظری میکند ز خال	خمیازہ بر کشم ز گذشته شرابِ ما روشن کند سوادِ فیضِ کتابِ ما نمکین شدہ ست گر بہ زخونِ کبابِ ما دارند در کمر بست حاضر جوابِ ما طرف از کلاه بست نہاد خرابِ ما از خارِ غم کہ رفت فرو در شبابِ ما برخمن ریخت نقطہ شک انتخابِ ما
--	--

پر شکستن (ہنگام پریدن پر جمع کردن) سخت خوردن (شکل آمدن) پرده (موسیقی) خوش ادا (خوش بیان)
بطور دیگر پرده (حجاب) خوش ادا (مشتوق) چشم دریدہ (بھیجا کردہ) چشم شور (چشم بد) خمیازہ بر کشیدن
(دراز زدن) گذشتہ شراب (لطافت باقی نہانہ) باشدم روشن کند سواد (ملکہ حاصل کند) کتاب (از دل) ما
(تا جبین) (دلاسا) دست در کمر داشتن (خود نمائی کردن) طرف از کلاه بستن (افادہ از غور برداشتن) نہاد (نہاد) نقطہ بختن

<p>بشکت شیشه بر سر بازار خواب ما میزان عشق بیش از روز حساب ما خانه کند کمان ز سر بیج و تاب ما</p>	<p>مے با خیال چشم خسریدار خورده ایم در سحر جلوه شب وصلش ندیده ایم آه ز دل بر آید و بر خود گره شود</p>
<p>از حد گذشت در شب غم اضطراب ما</p>	<p>اے شکر پائے بند اسیر هوا شو</p>
<p>۲ مئی ۱۹۰۳ء</p>	
<p>از تهی دستی بجان در غم رسیدی دلا پروده ناموس را از خود دریدی دلا مایه صبر و توان از خود خسریدی دلا همچو بوسے گل ز رنگ رخ پریدی دلا در رکاب دیده شب رو دویدی دلا همچو زلف طره کش بر پا خمیدی دلا در هوا سے خسل ماتم آرمیدی دلا صد سخن ناگفته از ذوق شنیدی دلا نوش دارد از لب تلخش چشیدی دلا</p>	<p>سر سخن عیش و تما خط کشیدی دلا دیده بر عیب هنرم جز صبر نتوان دوختن خون ز گرمی در تب بجان قیامت میکند خاموشی از شکوه بیداد او خون میخورد گردش خال سیه چشم گشت مردم آشنا زیر بار منت حسن ست و نیشی در جگر در رگ و پله ناامیدی با سرایت میکند در خیال گل خان اهل دماغ خویش باش از نسیم لطف خنده برزند هر غنچه</p>
<p>صفحه گرد (آسمان چشم اسید) بشکت شیشه بر سر بازار از افشاش هوا خواهش خط کشیدن (محو کردن) سر سخن (عنوان) دل دویدن (طبع کردن)</p>	

دے بہوشی فراق می پرست از سزفت	در خمار شد می لب گزیدستی دلا
دستگاه عشق در بجزست خونین گریه	چون کباب بیخ بر آتش طپیدستی دلا
۱۹- اپریل ۱۹۰۲ء	
<p>نار صیاد دست بندے بر کمر باشد مرا خال و خط بر قامت دلجوئے قاتل زینتے شعله عشق تو از خاکستر دل می برد خون دل از گرمی ضبط فغانم آب شد احتیاط نیست از سودائے زلف غیرین اند مال زخم کے بے وصل لب مریم کند آمدی جان در تن آمد رفتی و رفت انگار شکر افلاس و پاس وضع بر سر تاختہ</p>	<p>مرغ آتش خوارہ ام رو در نظر باشد مرا نگ بے برگی ز شاخ بارور باشد مرا استخوان بے مغز نتوان مت پر باشد مرا مے خورد در بزم گندان تا خبر باشد مرا بوتے گلرویان علاج درد مر باشد مرا از فراق یار بیشے در جگر باشد مرا اضطراب درد ہنگام سحر باشد مرا در کین بیکی ہمت سپر باشد مرا</p>
از چہ خلاص گل بومی برد باد صبا	نشور از آوارگی میل سفر باشد مرا
۱۸- اپریل ۱۹۰۲ء	
<p>رغبت دیدار جانان در قفس باشد مرا در حرم کبہ دل راہ ایمان می روم</p>	<p>مرغ عنقا نیستم وشت ہوس باشد مرا من نیم کافر کہ ہم پیش دیں باشد مرا</p>

در خمارِ مستی چشمت سیحانم زند انتظاری بایستی دشمن بیقرار بپای دل یار من خفتست چشم پاسبانی میکند کافر می نوش را در هوش آرد جذب ام و طفیل دوست حاصل بشود سبب عیش طوطی طبعم بشارت گوید از خط غبار	از غزالان ختن یک عثوه بس باشد مرا روزی چو آن گوش بر بانگ جرس باشد مرا من نمیگویم یقین پیچ کس باشد مرا کاش برینا سئ خالی دسترس باشد مرا آشیا بر شاخ گل از خار دس باشد مرا از غذارش آئینت پیش نفس باشد مرا
---	---

شوق از آن لب بایستی شیرین بوسه از زانی نداشت
طوطی ام از نطق شکر در نفس باشد مرا

۱۴-۱۵ اپریل ۱۹۰۲ء

ز خونم چشم پوشیدن روا باشد جہانے را ز جزو آشنائی کس خواند این سبق ظالم خیال گروش چشمت ز دستم می بردد لرا ز در دین چه می پرسی نمیدانم کجا بودی دل از پاس شیدائی ندارد تا بسا رسوائی گره چون سخت تر گردد خلش باقی نمیانند عجب از بخت بد دارم نمی سازد بدروین نہال تازه ام از برق در نیسان خدر دارم سر بارے نداری شکوه از لب بر نی آید	به حال دگ دیدی ذبح کردی نوجوانے را به معنی باسے بیگانه بسر بردن زبانه را که اعجاز سخن آموختی هر بے زبانه را حکایت میکند رنگت قوی کردم گمانے را خندنگ ناله زرد دیدن شکست آخر کمانے را که در آغوش دلا پرورده ام نوک سنانے را که خوش گریه ام در خنده آرد مهر باسے را که ضبط گریه سوزد در تنم هرا تنه اسے را ز تاراج تنم بر باد کردم نقد جانے را
---	--

نثار محض قتل مست جان در تن نمی گنجید شکستہ کشتی دل را بہ طوفان حوادث ہا نشہ دریاں در درمن فغان بر حال این	پس از عمر کے کہ در یاد آورد نام نشانی را ز جابر خاستن و شوار باشد تا تو اسنے را کشیدم سر بر تیغ از خود امتحانے را
---	---

کند افشائے راز عشق را با غیبار میگوید شکایت ہائے گوناگون رنگ و داستانی را	
--	--

۲۵ - دسمبر ۱۹۰۰ء

از رشتہ لب سرنہ بر آرم سخن را در کوچه نوردی ز فغان جان بدر آید گو جذبہ شوقش نہ بتقریر در آمد تا برگ خار رنگ ز خون جگر م بست بر باد کند آتش غم روز فرسداقم گشتند بر افلاک شلک ہمہ ساقط سر بر کند شاخ مراد از دل پُر آہ دیباے شب وصل و شکن زیب جبین	تا بوند ہد خام رگ غنچہ و ہن را بر شام سفر سک ز غم صبح وطن را بر دم مگر از جنبش لب طریر سخن را بر پائے نگارین بدہد رنگ چین را سازند ز آب و گل تر خانہ تن را تشبیہ ز دم خال بہ چشمان و ذوق را از پنج بر آرد رگ نخل کہن را بر سینہ شکستی ہمہ افتادہ شکن را
--	--

اَلْهَمَّةُ لِلّٰہِ کہ جانم زستم رفت اسے شوق کہ پارہ نتوان کرد کفن را	
--	--

۱۵ - دسمبر ۱۹۰۰ء

پیشوائے خویش سازم لوط تقویٰ را	کار پیر و می کند خندہ زند تہ پیر را
--------------------------------	-------------------------------------

سوزنِ آہم رہا بد جو ہر شمشیر را
زور حاصل میشود از پاسبانِ تیر را
خانہ باویران نماید جو ہر شمشیر را
گل بدان ست و دایم گردہ تصویر را
در دسرتوان کشیدن نالہ زنجیر را
گرمی خون می برد از آہ ماتا شمشیر را
بالش زدم ست فقر اک قصہ زنجیر را

از زبانی بر نمی آید سخن در ماندہ ام
جذبہ عشق ست در دل جان دتم میرود
از جفا شیرازہ دل بر ہم و در ہم شود
کم بضاعت را نوازش کن دے عالی ہم
ہر گرا سوز و داغ و دل نشد اگر ز خویش
در دل سروسر تا اختلاط نیم شمشیر
اہل حالِ دل شود غافل اگر از خویش

مثنوی درد لہائے شب خواب پریشان دہ ام
سر بر آوردم ز مضمون نکتہ نقبیر را

۴- نومبر ۱۹۰۰ء

نہا شد بد گمان با سن کشیدم نازِ مہمان را
فروغِ حینِ غاض جادہ شمعِ شبتان را
نیاید ویدہ بر ہم حیرت تصویرِ جانان را
نصیبِ خانہ زنبور باشد شاخِ مرجان را
نگرد و خاطر آشفستہ اسیر طوقِ زندان را
توان دریافت از شیرازہ اوراقِ پریشان را
رود در پائے نازک خار مرغانِ گلستان را

دلِ در سخت زہ دزدید گر تیر غمِ جان را
بہ برزم می پرستان راہ باشد سادہ لوحان را
ز بجزش روز و شب بیدار دتم خوابِ میاں
دلِ مقامی ز خون شد از سام و پیش غمِ خورم
اما نم تا بساطل بود غرقابِ الم گشتم
ز چاکِ سینہ گل شرحِ احوالِ دلِ بلبل
دلِ آزدہ من آزدے بوئے گلِ دار

سخت زہ رگمان

بلال عید شتم تا خلاصے آرزو دارم فرو رفتم در آب از اند مال زخم دے مردم چو پنهان داشت از چشم رنے خورشید تا باغم دلیل سادہ مکاری خوش آمد ظاہری باشد و دیدم برق فادر گرد باد و شہسوار من	ز بیابانی اگر واکردہ چاک گریبان را چہ داند سینہ بیدر دقت در دو در مان را تا شا میکند روز فراقم ابر پیان را بود دل در سیہ کاری شب تاب پیکان را فریب آرزو خوردم شکستن ہائے نرگان را
زیاد عارض گلگون مرا آتش بجان افتد نگویم تا بگے اے شہور در دراز پنهان را	
۲۹ - اکتوبر ۱۹۰۰ء	
شیشہ ساعت گردان سینہ را جوہر ذاتی نماید پاک طبع جوہر استاد سخنور یا دکن نرم دل از نیش دشمن بے خبر دل غ دلی پوند کردن شکل ست حریفان نشسته گفتن خوب نیست	جامہ در دل غبار دکنہ را دیدہ ام صورت پرست آئینہ را تاغ میازد شب آدینہ را کرم خورد آخسر رگ پشمینہ را از سر نو خسر قہ پارینہ را مہر کن بر لب زر نجینہ را
طبعی دل خوش ہوائے برد شہور لطف دیگر شد منی دوشینہ را	
۳۰ - اکتوبر ۱۹۰۰ء	
در سخن دکن لب جنبیدہ را	باز کن یادیدہ و زد دیدہ را

<p>بخت ناسازم سر لوح مزار خنده زن بر بختم از بهر کفن در خمار ناز بر خیزد حجاب آتش نمرود می باید مرا راستی آموز کجا زان نیستند گرفرو خوردم ز غیرت گریه گر حدیث هجر افتد در میان تیغ را سر کن که قربانت شوم سوزن دل در لباس تن شکست همچو شمع جان زدود و دل بود نکبت نفس بجای آرد و حواس</p>	<p>بر تابد سبزه خوابیده را پاره دوزم کسوت پوشیده را پای لغزیده نگه دزدیده را از غم پنهان قضا طلبیده را را در کج باید رگ چسبیده را چون صدف بشکن سر شوریده را نیت دلچسپی لب خندیده را و ارباب این طائر گردیده را دست رفت از کار پا لغزیده را شاخ صندل بر چین مالیده را بوسه خوش از گوش گل شنیده را</p>
<p>هر شکن گرفت دل در خون شوق بر میان زن دامن بر چسبیده را</p>	
<p>۳ - اکتوبر ۱۹۰۶ء</p>	
<p>سرد نیاله دارد سرمه جادو نگا ہے را من و سایه بهم همراه یکدیگر جدا بودند شہید جلوة رنگین نظر دارد بجایم مل گره شد از دود در دل نشد حاصل فراغ دل</p>	<p>نصیب با خانہ از میوہ این بود مار سیا ہے را شب وصل ست و در دل او دادی اشتیاق ہے را بحال خویش آرد بخش لب داد خواہ ہے را بعد جابشکند یہ دن کشم گر خار آہ ہے را</p>

<p>خیال کلمه شیرین زبان را لذت بخش زبان شعله در فریاد آرد سوز آتش را خیال زلف شمع روزگار می برد زردی دلے دارد فراخ آنکس نواز دنا پسان</p>	<p>بزحمت میتوان در یافتن گم کرده راه را بیان تازه بریزد و جوئے باطل گوشت را سیاهی میکند تفسیر شب نور ماه را نگه دارد زمین در خاک تخم سر گیاہ را</p>
<p>ز شوق آرام دل بردی تب جانم کجا بودی نگاه شوخ می پوشد رخ عذر گناہ را</p>	
<p>۷ - ستمبر ۱۹۰۰ء</p>	
<p>برنگ غنچه بستی دیدہ نا آشنا بکشا ز دود آہ میسوزد دلم بر جانے ماند حریم در جهان شاید بکام دیگران باشد گلوت گر خلاص آید دلاست از جهان بکشا پریشان خاطر مسکین دماغ آشفته دارد نخل شد غنچه و بشکفت چیم بے نیازش را حاب و من فرو رفتیم در بحر حوادث با ندارم قوت سپرد از دست آموز غم بودم ز بومکن بود دریافتن رنگ شهیدان را خوش دیوان مانی شد ز فیض بیتا برویش نه شوق را ز سر خبر دارد نه ہر آہے اثر دارد</p>	<p>بجواب ناز رستی عقدہ از بند قبا بکشا ز جنبش طرہ افشا ندبار لہب دوتا بکشا فغان از لب بر آید نے دہن چون آہ بکشا بگیر و نکته جنت گریبان قصا بکشا ز بوسے کا کل مشکین دل از میج ہوا بکشا دہد در سس تبسم ناز مکتوب حیا بکشا اسیران قفس گشتیم بند از پائے ما بکشا قدر انداز شہر بیت و بازو ہم جدا بکشا ز خون آلودہ تر گرد بر گہا تیر جا بکشا چو زلفش از نظام افتد نظر بر مدعا بکشا شب غم تلخ میگذرد در صبح قنا بکشا</p>

۷- نومبر ۱۹۰۹ء

چارہ کار کجا آہِ شرر بار کجا
 بیوفا آنکہ ز احوالِ من آگاہ نشد
 یادِ آسودگی از دل نبرد لذتِ درد
 جانِ ددل فرشِ کُرم بر سرِ راہ تو نگ
 دلبری نیست بی بازارِ ہوا دار نمی گل
 نالہ از داغِ جگر تازہ بہارے دارد
 شوقِ دیدارِ دوبالا شود از پر تو حسن
 روزِ باز آری و فراقِ نردِ دغا با خستہ
 بارِ عشاق کم از حوصلہ ہمت گیر
 ماجرائے غمِ دل طرفہ پیاتنے دارد
 بالِ پرواز نذرِ نظر خستہ دلاں
 خشک شد خونِ دلمِ حسرتِ دیدارِ زقت
 آتش از سوؤ گدازِ جگر آمیخت بخاک

منتِ یار کجا عذرِ جفا کار کجا
 دل کجا درد کجا حسرتِ دیدار کجا
 سیرِ کجا کجا دیدہ بہ دیدار کجا
 بالِش زم کجا سنگِ درِ یار کجا
 گرم بازار کجا خونِ خسِ دیدار کجا
 روئے گلزار کجا سینہ افکار کجا
 جامِ سرشار کجا دولتِ بیدار کجا
 پائِں افسار کجا شوخی انکار کجا
 نازِ بردار کجا تازہ گرفتار کجا
 خستہ یار کجا شکوہ اغیار کجا
 گلِ یہ گلزار کجا سایہ دیدار کجا
 جانِ بیزار کجا شورِ شش افکار کجا
 خوابِ ہشیار کجا نالہ بہار کجا

وصلِ گلِ جاوہِ دشوار گذارست اسے شوق

شاخِ پر خار کجا پائے طلبِ کار کجا

۹- جنوری ۱۹۱۰ء

ذکرِ خیرش سببِ رونقِ بہرِ محفلِ ما

یادِ ردِش شبِ سحرِ مہرِ کمالِ ما

<p> شمع رو پرده فانوس تن آرا بردار امتیاز من بکیں بہ ہوا خواہان نیت بہر یک جبرے مے منت ساقی نکشم لب نہادی بلب جام و نگہ وز دیدی دم گرہ شد بہ جگر عمر جب بے داریم آفریدیم سلامت چو بحسرت مردم آب شد در دل و با اینکه ز آتش پیوست غمزہ ناوک چشم تو جگر میزدوزد چیت معنی کہ سخن سنج اشارت باشد </p>	<p> روح تحلیل شد از گرمی دودِ دلِ ما شمع ہر جا کہ نشاند بود منزلِ ما کثرتِ ضعف و ماغت نشاطِ دلِ ما بوئے مے تازہ شد اندر تہ آبِ گلِ ما نازنا لیدن و خمیازہ کشیِ جہلِ ما دست بر سر نگذارند مگر بر دلِ ما تشنہ خونِ جگر نیچہ قاتلِ ما می طپد در برِ ما خونِ رگِ بسلِ ما ہر طرح مصرع ابرو بطرحِ شکلِ ما </p>
<p> خوبی کجی ایام چہ دانی اے شہزاد تحفہ دردِ جگر بود مگر قابلِ ما </p>	
<p>۱۵ - دسمبر ۱۸۹۹ء</p>	
<p> ریخت دل رنگِ عاشقانہ ما جان بکفت ہچو شمعِ مے سوزیم یاد گارِ زمانہ خواہد ماند تازہ دم ہچو لے زافغانیم ہر زمانِ سہ ز نیم در غمِ حیر در غمِ خالِ حسنِ محوشدیم </p>	<p> داغِ مہرست بر خزانہ ما طولِ عملِ ست ہر فسانہ ما روزِ بے روز گئے وزمانہ ما نالہِ پردوز و شبِ ترائہ ما بر سرِ سنگِ آستانہ ما لب نشتر بہ آبِ ودانہ ما </p>

از نسیم که جان کند تازه پاک شود غبار دامن دل	رفت بر باد آشیانه ما نمکین گریه شبانه ما
کارمانیت جز وصال اے شوق شب مجسمان قصه بهانه ما	
قوت موبجے سبین از سینه گلزار ما سر برید شمع با سر بازی پروانه نیت پائے سوزن دایم از سر میرود در کار غیر طفل اشکم آبرویم ریخت در آوارگی بوسه ساغر گرفتن آب و آتش خوردنیت میگذارم شب حشش آئینه پیش نفس سرمه جادو نگاہان میل در دیده کشید حلقه گر بردر زنده تار نظر از عین چشم پاکبازان طریقت با نفس سربسته اند رفته رفته پخته گردد مخیز عالی همتان خو طه زن در آب از سر میرود در فکرت آه از دل می براید یاکه تیرش جا گرفت	مے پرد دود جگر از روزن دیوار ما مے کشاید بیزبان چون بے زبان در کار ما قوت رفتار رفت از کثرت رفتار ما در پئے آزار ما شد در پئے آزار ما گرمی بازار ما شد سرد پئے بازار ما یک نظر بر حالی ما دارد نظر دیدار ما بیم آہم جان برد ہم صورت بیمار ما نقطه صورت بندد اندر حلقه پر کار ما اتحاد از ہم گذشت از رشته زنا ر ما ناخن آید گریستن بشکند متعار ما اشک میگذرد به غم از ساحل خوفا ر ما سینه ام خورتاب شد از رقت سوفا ر ما
ز ابد و ثقیلی پرست اے شوق زابا شدت پرست دانه شمع دارد رشته زنا ر ما	
میل در دیده کشید (کور ساخت) حلقه برد روزن (تفتیش حال صاحب خانه کردن)	

۳۶ - نومبر ۱۸۹۹ء

ضیا بر عرش تا پد بر زمین یاستدود چاربا
 بجز غم ہیچ کس نبود بچران ہنگسار ما
 دل ماسوخت از دست طبیبان در کنار ما
 کہ بر آب و ہوا ریزند ہر رنگسار دیاہر ما
 بہ شام از چرخ پرا فگند مرغ اٹاہ زائر ما
 ز داغ دل سپید شد سینہ پر خار ہار ما
 بہ جانم چون رسد کار سے کشائے داد کار ما
 برو زور و ششے از لیسان ترسیہ بہار ما
 نسوزد تا کجا در چشم حیرت یار غار ما
 اگر خود نہ پید تن زند بر دل قرار ما

مساوی در نگاہ شوق بعد و قرب یار ما
 اگر فکر خودی سوزد گہی پروردہ دل را
 نگردد و تر دل آب گہر در پریش ناکس
 شب غم از سبک و خی تن بر خویش با لیم
 ندارم خاک خوردہ تیر اندر سینہ ترکش
 سر لا لائے چشم و مزہ در ظلمت بجان بتم
 گرفتہ خاطر از ہر سو کہ چاہک دوستی کامل
 چہ محکم بر کتف بستند از مویات کامل
 پریشان خاطر آساید بخواب از جنبش آہ
 لب ہائے صدف ہچون قطر آسایش اندو

نہی دستان ہمت را ز جلیبہ سر بر آوردن
 چہ شد بر سر کفن بستند ہر نشو و شرار ما

ہنگسار (ہنگسار) با ہم وقت بسر کرتے والا (ممبر) جم انسان کی عمارت کی بنیاد آب و ہوا پر نہایتی
 ہیں۔ تیر خاک خورد (جو تیر نشاندہ پر نہ پوسنے) نمرہ بہ شام (بوقت) شام۔ شام تاں ملک کا
 پرا فگندن۔ (بے وقت ہونا) چرخ (گردش) مرغ (جانور)۔ بجئے آفتاب کے (گرفتن) خاطر
 (در خجیدگی) روئے روشن۔ (زور و شش) یار غار (غلاب نمبر)

ردیف

در ریاض آفرینش وہ چہ جائے غنلیب
مضغہ پرواختہ بند و خضاب از رنگ گل
بشکند جانش طلسم بیضہ فولاد را
آشپان از خار و خس گھوارہ بر شاخ گل
قوت رفتار آید بر سرع چم چم چہ
چون جوان گردد بر قص و نعمہ آید در ہوا
ہر سحر نعمہ سداید در عبادت ہائے قدس
عاشق صادق نہ بنید از دیت شرمندگی
کاتب قدرت نوشت از یک قلم گریگری
خانہ بردوش ست دائم در بہار و در خزان
شاخ گل یک جادہ پر خار باشد یا گل
می نشیند دود از پاستلہ چون سریشہ
نیت غیر از وصل گل بہتر دوائے درد
گر رود وقت بہار آید خزان از فصل گل
دل بختی میسد ہر ادول ز پہلو میبرد
پردہ ادق چہر گل حجاب را در عشق

بیضہ فولاد تخم بے بہائے غنلیب
خار خار از بال و پر و دزد قبائے غنلیب
حیرتی چون چون کتہ از چہائے غنلیب
نہمت حشرات میباشد غذائے غنلیب
گل گریان بردرد اندر ہوائے غنلیب
بر سر گل سایہ ز چتر ہو بال ہائے غنلیب
وا کند آغوش گل با از برائے غنلیب
چاک دامان گل آید خون بہائے غنلیب
خط تقدیر بہار و نقش پائے غنلیب
شاخ گل گاہے در کھوار است جاکے غنلیب
پے نباید برد این رہ جز بیائے غنلیب
میزند بادے بر آتش ہائے ہائے غنلیب
گوشہ گلشن بود دار اشتقائے غنلیب
برگ برگ برگ بہر غیرت فخرائے غنلیب
بیچ گل ہرگز نباشد آشنائے غنلیب
سر نہوار دگل از شرم و حیا کے غنلیب

دل بجائے خود گران از ناله ہائے غلیب میزند مضرا بمنتقار دوتائے غلیب تا بحق گل قبول افتد دعائے غلیب بعد سنبل میشود دام از برائے غلیب شلخ گل شد در چین دار الفتائے غلیب میرود بوسے گل تر بر قفائے غلیب	کاسہ خون شہیدان بے صدا خواہد شکست ہر نفس تارِ رگ جان نغمہ سنجی میکند اشک غم از خونِ دل تسبیحِ حیم ببلست دام صیادست دیگر الفتِ گل آفتست از پئے نظارہ بنشست صیادش گرفت جذبہ دل بین کہ چون صیاد از گلشن برد
--	---

عشق و حسن آرائش دہائے احبابِ صفا
گفتم اے شہزاد این حکایت درشائے غلیب

۱۸۹۳ء

فرصت غنیمتِ ست دلا خون بہا طلب ممنون دشمنِ ست دلِ آشتا طلب بوسے گلِ مراد ز بادِ صبا طلب یعنی کشادِ کار ز بختِ قبا طلب بیمارِ حیمِ ست نباشد دوا طلب انصافِ بقراری ازان بیوفا طلب گیرد چگونہ صبر دلِ آشتا طلب یعنی صنمِ پرست نباشد خدا طلب تشریحِ خطِ بخت ازان نقشِ پا طلب	امروز قاتلِ ست ز خونم حنا طلب گو شکوہ بود ذکرِ من آورد بزم او آنانکہ خارجِ غیمِ انبانتہ مے کنند وصلِ ست و دعا بزبان میشود گرہ بان اے طبیبِ پاک بشو نخی شفا چون شعلہ داد می طلبد از گدازِ شمع کیو جفائے ناصح و کیو بلائے غیر من کافرِ محبتِ اے شیخ لبِ بند روزے بیکلیہ تو مقرر گذر کنند
--	--

<p>گیرم کہ میکنم طلب اما کج طلب عاشق وصال خود نکند از قضا طلب</p>	<p>از تو جواب شکوہ خود در شب وصال ہجر و خیال و غمزه مستوق و مرگ من</p>
<p>اے شوق چاشنیِ جرات رودزل یک بوسہ لبِ نمکینش جدا طلب</p>	
<p>دسمبر ۱۸۸۳ء</p>	
<p>چگونہ این دل بخود کند صبر و قرار شب کہ ہوش از سر برد این گریہ بے اختیار شب مرا در حالِ خود بہر خدا ظالم گذار شب پریشان دیدہ ام در خواب زلفش باریا شب بخیز از محفلِ اے ناصح پر ہیز گار شب خدا شاہد کہ میترسم ز ختم اشکار شب کہ من چون حلقہ بیرون گم قریب از کینا شب گریبان چاک دامن پارہ پارہ نعلکار شب مراکز غمزه آہوئے او کردہ شکار شب چراغان کردہ اندر مینہ ہائے داغدار شب شدید ستم کزین شویر و دانِ شہوار شب خزان را دیدہ ام در خواب و آغوش بہار شب نمی سازد من افسوس طبع ناگوار شب</p>	<p>بن اقرار کردا مانیہ آن نگار شب خدا و ندا نمیدانم کہ پیش آمد چه کار شب ز تو اے دروہجران رخصت فرما بخوام پریشان میشود حال ز فردا صبح میدانم بران گیوئے کافر کیش او آورده ام ایمان فلک را افکند از پا اگر طوفان کند بر پا نمیدانم چرا افتاد چپ نامہربان بامن بیاد روئے کس همچون کتا نم پیش ہتلبے بچے دیارِ قاتل دیدہ چون تصویر وادارم بکوئے آن سنگر عاشقانِ خانہ بابر باد خدارا اے اہل یک فرصت یدن کران بیا اے شام ہجران فی امان اللہ شب و صبح خدارا ہنشین بس کن بساط عیش در ہم چین</p>

اگر پروانه سوز و شوق در شمع وصال اوست
من و آن تیره روزیها که بدم انتظار امشب

چراغ وادی امین مسبب الاسباب سیاه روزم و طلعت کرشمه غیب است منه دو آتش در جام دل فرج بخش است شب فراق دیان در میان و ندانست منه گناه به مجبور در قفس دارم نگاه مخزن اسرار و در وجود عدم رموز عاشق و محشوق در محیط خیال نسیم لطیف وز در ریاض خاطر دوست نهان صدو مناظر در آفرینش خلق فراق دید و فراق اتصال سوز و گداز بچشم اهل نظر هست و نبودنا بودست ورق بدست قضا و قدر جب کردم	که نور از و همه احسن مسبب الاسباب سواد دیده روشن مسبب الاسباب حدیث عشق تو کردن مسبب الاسباب که حرف بام و میدان مسبب الاسباب دل ز دیده رهزن مسبب الاسباب که یاد را ز کشیدن مسبب الاسباب در آب سنگ فکندن مسبب الاسباب نه بو دماغ رساندن مسبب الاسباب ز بام طشت فتادن مسبب الاسباب به زخم مشک فشاندن مسبب الاسباب بر آب نقش کشیدن مسبب الاسباب ز خون بر آت نوشتن مسبب الاسباب
---	---

دل و خیال چو سیاره و ثوابت ششور
به ضو قشانی خسر من مسبب الاسباب

حرف بام یعنی صبح - یاد را ز کشیدن یعنی غلطیدن - در آب سنگ افکندن یعنی پوشیده کردن - دماغ رساندن یعنی مست شدن - ز بام طشت فشاندن یعنی راز افشاندن - بر زخم مشک فشاندن - تازه کردن زخم - بر آب نقش کشیدن یعنی امر بے ثبات - ز خون یعنی از قتل نفس - زخمن - مجبور و شعله

ردیف

چشم شد از کم نگاهی گاه راس گاه چپ سایه و نور است قایم تا بقار عالم است رابط با هم استفاد و ضبط با هم الفساده عالم الاسباب داند شوخی رنگ شباب گردش و دلاب هتی مقتضای چشم ماست از ازل مقصود دل بخشده و بخشاشته ترک اسباب تعلق کیمیا و راحت است ابتدا و آفرینش انتهار طاعت است	یونس اندر لطن بای گاه راس گاه چپ در سفیدی هم بای گاه راس و گاه چپ یوسف اندر فقر جایی گاه راس و گاه چپ درویشی امر و نوبی گاه راس و گاه چپ رفت از ممتا به بای گاه راس و گاه چپ حسن در هر شبه کماهی گاه راس و گاه چپ گرد بادی اندر پای گاه راس و گاه چپ جانشینت بار گاهی گاه راس و گاه چپ
--	---

شوق یادش چون صدا در خوشن گم می شویم
در محیط آشنای گاه راس و گاه چپ

دیگر

چشم باشد آنکه بیند راست چپ هر که مشتاق جال و لبه است سکه بر زر می کنم در کار عشق دست بالا گیر شوق اندر دعا	نقش تقدیرم نشیند راست چپ گل ز برگ و خار چید راست چپ داغ بر دل جاگزیند راست چپ نخم دو برگ آفریند راست چپ
---	--

سکه بر زر کردن + بمعنی موافق گفته به عمل آوردن

ردیفات

هر حرف زندگانی دیبچه فنائیت
 تو صاحب کرامت او بنده رضائیت
 هر دست راشفائے هر درد را دو آیت
 در جلوه وجودی هر ذره خود نمائیت
 در بحر آشنائی بیگانه آشنائیت
 نقش قدم مثنوی در عالم تقائیت
 سوز و گداز ناپید از ساز پیوائیت
 تعبیر خواب الفیت فرسنگ و گشت یائیت
 در خانه دیبایان سالک برهنه پائیت
 از بوی بیوفائے در سیر اسوائیت
 زنده بدست مرده این طرفه باجرائیت
 از حسن ابتدائے وز عشق انتہائیت

شیراز پریشان صوت سخن سرانیت
 کشتی شکسته زاهر موج ناخدائیت
 امید و ناامیدی وابسته خیالے
 از نسیم دو عالم روشن سواد فطرت
 طرز عمل یگانہ مقصود آب دانہ
 از خاک پاره وجود و رنگ عدم هویدای
 پیوسته محفل تسویر شعله دل
 اندیشه خیال بیداری و دو عالم
 رنج و تعب ندارد و عشق سرفروشی
 چون رنگ گل اسیرم تاجان من بر آید
 دل مائل خیال من عامل یقین منم
 هر رشته بریده دارد دو سر جریده

انشا بعبیر انشا الله بعبیر الله
 اے مشور روح خاطر آئینه صفائیت

نظر مصور و تصویر حاصل افتاده است
 نظر بدیده قاتل ز سبیل افتاده است

حجاب قاتل و از حتم سبیل افتاده است
 چه افتاد که از طاق دل افتاده است

کسے بجاوب درین عیش منزل افتاده است
 ز بهیاری دل موج میزند بهرم
 درامدی بدلم از کجای نیستم
 بروئے آئینه جز نقش یار نتوان دید
 یزنگ غنچه نفس هم کاب طاقت ما
 نظر دو چار باشد بخویش منم
 بکار عشق نیاید نصیحت اے ناصح
 نه بست نقش دوئی بر دلم شناسانی
 امید یاز بر آید زنا آمیدی با
 چون نور شمع که در ظلمت است وجه وجود
 شکیب دل ز منت ندارد و عمر دراز
 درین جهان سر و کارم به عیش خود داری

نفس به عیش گهواره دل افتاده است
 که بحر عشق در آغوش ساحل افتاده است
 که پرده بر رخ لیلی ز محفل افتاده است
 ره خیال پس دیده و دل افتاده است
 سفر تمام شد برگ در گل افتاده است
 ز پاسدارے تهذیب شکل افتاده است
 به هوش باش که دیوانه غل افتاده است
 که آئینه تصوف مثل افتاده است
 شکست رنگ رخم در مقابل افتاده است
 نگاه شوق به حسن تو مال افتاده است
 سکون به فرد نفس بد محفل افتاده است
 بنیز میسر بر آگنده محفل افتاده است

سرسخت آب و گلم شوق ز خرم حسرت
 نهال رتخم محبت ز حاصل افتاده است

حجاب دیده نقاب رخ دلارایت
 سوال دیدن و نادیدنت معانیست
 تماش محبت یارست و آئینه در پیش
 خار حسرت دیدار کسر نیرنگی
 ازین جهان بفسد اق تو میردم بهدم

لگا و پرده نشین پرده تماشایت
 شرف بهر دو طرف در سکه که سودا بیت
 نگار خا و آفتابی حیرت افزایت
 پیش شجاعت نظر انداختم تماشایت
 پرانم کل غایب شکسته در پایمیت

حیات صبح قیامت ز سوز و سازِ نفس
 مدام بادِ خستگان میدهد نویدِ بهار
 چه دم زخم ز ثباتِ نفس که در گرداب
 سوزِ شمعِ حقیقت بجومِ پروانه
 ز خود گستم و با حُسن یار بویستم
 خراشِ جاده تسلیم و خارِ غم خون ریز
 نظرِ گوشه چشمتی قلمِ دوات خیال
 چو شمع پایه ارادت ز جانم لغزد
 وفا شناس ز کیفیت و کم است مستغنی

چو شعله بر سر شمع که رشته بر پائیت
 فضا غم باغِ دلم حسرت و تانتائیت
 شکسته پائی پر داز و پائے بر جانیست
 سلوکِ عشق و طریقت خوش نیامیت
 چو آئینه که دران کس شخص یکتائیت
 دلم بدست ندارم بدستِ بالائیت
 به ضمنِ وقتِ یادم و بیراتائیت
 میان خلوت و جلوت فقیه تنهائیت
 که خون شیشه دل رنگ بوئے صبا نیست

جدائی گل و شبنم مالِ عشق اے شوق
 که گریه باز خوشی و خنده گویائیت

دل راز میان بردی و دلبر نتوان گفت
 هر جامِ زند خنده و هر خنده زند جام
 هر یوم عدالت شده هر روز قیامت
 هر کس که باندازه تسلیم بیان کرد
 یاد نکند هر چه بتصدیق رسانند
 تا جان ندی زیر قدم محو عدم باش
 دل را بدل آئینه کند صورتِ احوال
 از فیضِ گل افشانی آهیم شب و یکبار یک

بر جان ستمی رفت و شکر نتوان گفت
 جز خون جگر باده و ساغر نتوان گفت
 بے رنگ تماشا ئے تو محشر نتوان گفت
 در عشق چه کفر است که کافر نتوان گفت
 از دیده بدل مهر به محضر نتوان گفت
 خاکِ سیر را هم که بر سر نتوان گفت
 از مدعی افتاد و مقدر نتوان گفت
 هر نفس شمر بر فلک اختر نتوان گفت

آن گل چه بن کرد بد فرتوان گفت
مردم دلم راز تصور نتوان گفت
افشاء درد دل مضطر نتوان گفت
چیز زیبان گم شد باور نتوان گفت
داریم زبان اینهمه دیگر نتوان گفت
این گفت و شنودست که از بر نتوان گفت
تا پرزنند دود ز مجمر نتوان گفت
از سر بگذشت آب که از سر نتوان گفت

شیرازه اوراق پریشانی خویشم
در سنگ نهان آئینه در آئینه تصویر
تا راز رگ جان خود بخود آواز برآرد
وارفته نگا به بخلط سوی من انداخت
خاموشی ما شرح بیان ستم تست
دل دادم و بیاید بفریاد رسیدم
سوزیم در آتش که بجز آه اثر نیست
از گردش عالم لبش آئینه خواهم

اے شوق کبر و صدف مایه نازست
راز دل خود پیش کسے گرتوان گفت

هر کجا جلوه نمائی دل دیوانه تست
جلوه گرد در نظم لغزش متا تست
جلوه گرد در نظم لغزش متا تست
هر که خود را شناسد دل دیوانه تست
بخت من خفته و بیدار ز افسانه تست
کس نداند که چه نظم گل بیگانه تست
راز دل آئینه تابش در وانه تست
بر سر خاک شهیدان سرورانه تست
عورت و حنی مامنی بیگانه تست

داغ دونه دل من رنگ حرم خائست
گاه بینم بجرم گاه به آتشکده
پائے خورشید ز جارت قیامت برست
در سر نشسته هستی همه عالم مسرور
نور سر پوش زمین سایه بران نه بدوش
دیدم ددل همه مصروف ورق گردانی
گوهر هستی من قطره باران کرم
هر چه بر باد شود باز نباشد آباد
بے طلب دست و دلبسته سبب زدست آورد

چاکِ فانوسِ درآید پیے پروانه تست
 کامِ دل زانکہ برآید در کاشانه تست
 ہر دو چشمِ نگرانِ کعبہ و تجانہ تست
 یادِ آباد ز مستوری و مٹانہ تست
 دستِ تارِ نظمِ جلوه پہچانہ تست
 پنچہ نقشِ شعاعِ نظمِ شانہ تست
 پا زنجیرِ جنونِ گوشِ برافسانہ تست
 ہر نقشِ موجِ صبا موجبِ شکرانہ تست
 در تصورِ ہمہ طاعت پیے نذرانہ تست
 این سطورِ نظمِ محضرِ یارانہ تست
 مے جدا جامِ جدانشدہ گانہ تست
 بادہ خوش رنگِ زینرنگیِ میانہ تست
 ورنہ بے صاحبِ زریں گنجِ بویرانہ تست

جلوہ بے پردہ و بالِ نظمِ درپرداز
 سرفرو بردن و از چاکِ گریبانِ دیدن
 سکہ عشقِ بنامِ من دیوانہ زیند
 دلِ امانست و طیشِ دانہ تسبیحِ نفس
 میکشم بادہ عرفانِ بجزایاتِ خیال
 جلوہ مشاطہ من ست و نظرِ تابعِ حق
 جان و دل را چہ کند قیدیِ زندانِ حیا
 بیچ گل در چمنِ عشقِ بجز دلِ نشگفت
 آسیائے کہ بگرد سر خود میگرد
 مثلِ اوراقِ بہم را بطہ پیوستن
 جذبہ جوشِ جذباتِ سیرِ گلستانِ صبا
 نیش و نوشِ ست بہم حسرتِ عشرتِ بہا
 در طلسماتِ نظرِ حسنِ جہانِ رنگ و جود

دلِ فدائے نظرِ حسنِ معانی اسے شور
 بندش شعرِ غزلِ کاملِ جانانہ تست

پا بندیِ خیالِ چو گردابِ طاعتِ ست
 ہر برگِ سبزِ مطلعِ دیوانِ وحدتِ ست
 روئے کسے نہ بندِ دمِ مجاہدِ وحدتِ ست
 آہنِ درآتشِ آتشِ رنگِ صحبتِ ست

دم و کشیدم چو صبا ضبطِ الفتِ ست
 بالیدہ تخمِ مصرعہ بر جبتہ فطرتِ ست
 آئینہ بے جلا دلِ بے مدعائے ما
 در عشقِ یادِ جلوہ جانانہ تا بشے

خندیدن گل است نمکدان عسرم
چون گل ز کائنات خودم پائمال خویش
داد گداز جان ز فنا شمع سان طلب
راه تحرفت نهان در طلسم جان
ما بین ناچو صورت و محنی نقاب حسن
سوزم برنگ شمع ز آغاز بار بار
پادوست وصل گو به نظر کاروان گذشت
تاریکی شب است نصیبت چراغ دل
دل چاک چاک شد بگریان چاک چاک
نبض دل است لایقه دوانی بیج و بن
بر دوش میکشیم چو عیب بار زندگی
پرسان حال مانده اند این غریب بحر

پژمردن شگوفه نمک بر جرات است
پرداز رنگ و بوی سبق ناز و نعمت است
در حق من عداوت دشمن فاقه است
حالانگه بدار نفس را که فرصت هست
آئینه پیش آئینه تقنین حیرت است
پس مانده بر خراش جگر داغ حسرت است
دنیا بچشم هوش تماشا گشت رفت است
بایار گرم صحبت و در خواب غفلت است
تیغ نفس کشیده چو گل در دست است
تخله که برگ و بار بسیار دوست است
نمک پاست دشمن است پاست است
قطرات اشک خون دل بهم در دست است

اے شمع حسن یار در آئینه دیده ایم
چشم فروغ یافته مسجود طاعت است

نور تو در ضمیر و سیاه خانه ام یکیت
ما ذوق می زلفت دیدار می چشم
سیراب شد ز خون چمن آرزو کئے دل
بیگانگی حجاب حجاب است راز عشق
گر عشق در دل است نفی دم باطل است

شام و سحر یکباره کاشانه ام یکیت
دور نگاه ساقی و میخانه ام یکیت
ابر بهار و گریه مستانه ام یکیت
بردار پرده کعبه و تبتخانه ام یکیت
با سوز شمع سوز شمع پر دانه ام یکیت

از عکس جلوه تو چراغست چشم دل
لب هائے ما نظائر تفریق و اتفاق
جائز اکتشاف لب پر پرواز بمل است
دزد و دزدان طوفان نظر اضطراب شوق
هستی رخ است نیستی ام پشت آئینه
الهام ما مشاهده حال و وجهان
دیگر چه آید از من میکن سبیل عشق
در حسرت دل است مرا عیش زندگی
دل بتلائے غم شد و غم بتلائے دل
دل در زمین شوره عشق تو کاشتم
در سر هواست ساقی و در دل میست
سوزم برنگ شمع که باله گذار دل
پابندی که طریقت و دل بستگی خویش
و حدت ابرست معتقد شرک غیر نیست
در ترک مکیش مصلحت خویش دیده ایم

در نه خیال خانه ویرانه ام یکیت
پیش نظر یگانه و بیگانه ام یکیت
پر میزند نفس پر پروانه ام یکیت
طرز حجاب و رمز حجابانه ام یکیت
جان عکس ذات جلوه جهانانه ام یکیت
جام جهان نما دل و دیوانه ام یکیت
دیدار و پریشانی و نذرانه ام یکیت
راه خیال و سجده شکرانه ام یکیت
سوز سپند آتش فرزانه ام یکیت
بالیدگی و سوختن دانه ام یکیت
جوش خمار و گردش پیمانه ام یکیت
طول حیات و رقت افسانه ام یکیت
نور حیران خلوت و میخانه ام یکیت
نور نظر ز چشم جدا گانه ام یکیت
بزم خیال و معجزه نذرانه ام یکیت

اے شوق بهر غم ز کینا غم وفا

رنگ دلی و رنگ حریفانه ام یکیت

شکست موج به ساحل حجاب گردید است
شفق بقطره غم آفتاب گردیده است

خیالش آمد و چشم در آب گردیده است
عرق چو جبین از حجاب گردید است

نگاه بر طرقت از انقاب گردیده است
 چه احتیاج که بر رخ ز انقاب کشی
 نگاه قاصد جذبات و دل مقابل دل
 شکست خاطر ناست او و پر شکست از من
 برنگ آئینه بیدار دشت دیدار
 ز جام دل بخیا لے صبحی زده ام
 وجود خار نمودار در گل و گلزار
 منم در آتش و آب آتشین از من
 ز نار سائی تقدیر کس نه پرسد
 بدست یار سپردم محمان آزادی
 سواد نغمه دیدار کرده روشن
 جدا جدا نمودند حسن واحد را
 فنائے مابہ بقا و بقائے مابہ فنا
 خیال موعدها فعال و خود فراموش است
 درون سببه دو یاقوت موج میسازد
 طلسم آب حیات است خال رخسارش
 بطور نقش رگ گل فناء قدرت
 رہے کہ می رود و میرودم بنقش قدم
 شکست خاطر با نقش لبته فطرت

ادا شنائی با هم حجاب گردیده است
 دل کشیده ز ان خود نقاب گردیده است
 ز ان جواب نیامد جواب گردیده است
 ز ان جواب نیامد جواب گردیده است
 که آب خورشید انجم سراپا گردیده است
 نگاه کردن سائی شراب گردیده است
 به ریشه ریشه بهم انقلاب گردیده است
 بغیر آتش تر دل کباب گردیده است
 چه دود در گره پختن گردیده است
 منم چو سایه که بر انقاب گردیده است
 نگاه بند سوال و جواب گردیده است
 ز دیده دیده بهم اجتناب گردیده است
 کزین دو چشم نظر هم کباب گردیده است
 چو گل که بولسرای بخواب گردیده است
 سکون نهد دلم اضطراب گردیده است
 میان ویده و دل آفتاب گردیده است
 ورق ورق ز گل ترکباب گردیده است
 چو کبریا کشش دل غناب گردیده است
 بیاگر فتن قطره حباب گردیده است

<p>کہ دورِ چرخِ مرادِ دولابِ گردیدہ است کہ تارِ تارِ گریبانِ شہابِ گردیدہ است چو غنچہ سرِ بگریبانِ حجابِ گردیدہ است وہم حیاتِ وحیاتِ انتحایا گردیدہ است</p>	<p>زماں بہ گردشِ من بختِ واژگون دارم چراغِ خلوتِ من شعلہ ہائے درد انگیز گلے کہ روئے شگفتن ندید این دل بود فضائے عالمِ نیرنگ خود تماشا گئے</p>
<p>ز درد شور مکن تلخ دل کہ دریا نیست نمک بہ کارِ نمک رفت و آبِ گردیدہ است</p>	
<p>محویت باعثِ ترکِ ہمہ ہا اسما بیت جملہ خوابتِ بجز ذاتِ کہ ہم نایا بیت نورِ در پردہ نہانِ عکسِ عیانِ ورا بیت خار و خسِ ہر چہ بدیا بدیلا بیت ساحلِ بحرِ پر آشوبِ دلِ بتا بیت نفسِ سوختہ گردابِ سرگردا بیت قاصد از سوئے تومی آید و جانِ سیا بیت بسترِ راحتِ مذبحِ غمِ خونِ نا بیت بندِ در کورہ سرا سیمکی سیا بیت صورتِ لفظِ عیانِ معنیِ نہانِ خوا بیت رشتہ برقِ بر افلاکِ نظرِ دتا بیت آئینہ پیشِ دگر آئینہ صمطِ لا بیت کوزہ خالی و پر از آبِ درینِ دلا بیت</p>	<p>چشمِ بیدارِ ز دیدارِ و شیرِ خوا بیت این سوالِ ستِ عدمِ خوابِ کہستی خوا بیت مشعلِ بزمِ خیالِ ستِ تماشا گئے نظر میر و عمرِ روانِ تیرِ حوادثِ باران غوقِ شد گشتی اُمیدِ بگردابِ فنا ہر کہ آمدِ بجهانِ طرب نہ بندِ در حیات جذبہ ہائے نظمِ چشمِ ترا پرداد ست در حیاتِ آنکہ جنوشت و سکونِ بعدِ وفا می پییدہ در برِ دلِ خونِ تناسل وصال در تماشا گئے جهانِ چشمِ کشادنِ بستان داغِ دلِ آتشِ خاموشِ چہ در سردار خیر و شر از نظرِ یارِ توانِ خوا نہ بہم دیدہ اہلِ دولِ مانہ مروت نہ حجاب</p>

<p>دیده راروشنی دیده مکرر نکند ہائے ہائے چہ سرو دیت کہ ہم درد و کس ندانکہ پس از چشم کشادن چہ شود ناز پرورده دل را کہ خریدارے نیست وصل و ہجرت میان من تو بدر ہلال باشد ایجاب دعا ہر کہ پذیرد طاعت قطرہ از قلم توحید کجا ابر کجا</p>	<p>عہد با ہم نہ قبولی نہ دران ایجا بیت ضرب بر تار نفس ز مژدہ مضرا بیت قطرہ شبنم گل تابہ صحر در خوا بیت قیمت اشک گران تر ز دریا بیت باش و کاش دل سرخی ہو با بیت گردن خم سرتسیم و رضا فخر بیت قیمت اشک گران تر ز دریا بیت</p>
--	---

سرد بازار شد و گرمی بازار رفت
 عشق بالشتون بدر پائے نظر یا بیت

<p>غم عجب تاثیر دارد در دل و جہاں دینیت ہر سر مو شعلہ سرو چراغان دید نیست نالہ ہارا درس تالیف القلوبی عشق داد از عدم آئیم ماور گرد باد زندگی نور فائوس جہان از حن بے پایان او قلم توحید در پیمانہ یک قطرہ حن ماور ناز خاموشی تماشا کردہ از فراق یک نظر بے راحتم از خیم خویش طائر شوق نظر تا عشق بال و پر شکست جلدہ ساقیست در دل الغرض بچاند بیت</p>	<p>آتش خاموش میوزد گلستان دینیت بے سرو سامانی خود را بسامان دینیت درد بیدرمان بدرجو درد دہان دینیت از نمود ذرہ ذرہ رُسے جانان دینیت دیدہ حیران چراغ زبردان دینیت قطرہ قطرہ خون دل ریاد و طوفان دینیت این تماشا سائے جہان از عین فان دینیت زخم پنهان درد دم زخم نسیان دینیت خود پریشان را پریشانی پریشان دینیت از شمار نشدست لطفت پنهان دینیت</p>
--	---

<p>لب کشا هر زخم دل شور نمکدان نیست تا قیامت از ازل این دینی آن نیست تا چه بنماید مرا چاک گریبان نیست گوشه آزادی ما کنج زندان نیست زخم های سینه ما در گریبان نیست مهدلت گستر و گستره سلیمان نیست کو تو نور بهند ما بر تلج سلطان نیست</p>	<p>کاشتات منوی از خواستات دنیوی انتهای غم نشد تا ابتدای غم نشد آن قدر دل زخم بردارد که از ذوق نظر جز خموشی با بیان مانع یزد نمک خار خار آرزو در دامن صحرائی دل قصه شاه سلیمان در کتب رفت و شنید پرتو اوصاف سر سپرد بجا خود نظیر</p>
<p>صبر و تسلیم و رضا ای منتور مرغ عشقان هر چه بنماید خدا را رضی بر عنوان نیست</p>	
<p>جز نشان حاصل نشد از سرب راه معرفت تا تار پرده پوشد هر نگاه معرفت ذات واحد را نباشد اشتباه معرفت من رضا دوست جویم در پناه معرفت تا بداند پارسای رسم و راه معرفت تیره بختی در ریاضت دستگاه معرفت سرزمین نظارگی اندر قبا معرفت می طبع چون در دور پهلوتباه معرفت روئے دل از کس نه بیند او خواه معرفت آسمان بر سر زمین بالا ز جباه معرفت</p>	<p>سو ختم داغ جبین بر سجده گاه معرفت در میان ما و تو حایل بجز پست و نیست جلوه پیش نظر مثل نظر داریم ما دیر نخل سایه افکن هر کی گیرد امان بندگی پابیندگی در کار و بار زندگی روز ما بے نور تا شب زنده داری کار ما عرش اندازد کلاه بر کلاه معرفت عالم الاسرار آگاه است از میلان دل کار ما صورت گری و کام ما حسرت خیری ذره ذره بر زمین از انتباه معرفت</p>

کرد تقلید جنون اے شوق در محراب شوق
چشم را دل آب داد و شد گواه معرفت

<p>دامان گهر آبله سوخته پا هست تمثال تجر به خودی حسن ادا هست هر تار نقش سلسله راه رفا هست چیزی ز میان رفت ندانیم کجا هست از بال و پر صاعقه پرواز جدا هست در غنچه پژمرده نهان بوسه دفا هست در عشق نقش جاده تسلیم و رضا هست نادیدن و دیدن چو درق رو قفا هست خورشید لب بام و چراغ دل پا هست چون ابر بهاری که به دامن صبا هست بے سوز اگر ساز بود یا نلگ در پا هست</p>	<p>حیرت زده ام قبله نظر قبله نما هست منظور نظر آئینه حسن و حیا هست خاموشی تقدیر عجب لطف ادا هست دل دل کنم از خامی ددل بنده آزاد آزردگی اش رنگ جنون بر سر من نخت دل خون شده دل داده دیدار ازل را هر مو به تن ام سر به سجود است درین راه بال کف خاکستر و حال دل مضطر تا دیر کشد شعله به دامان قیامت دل بستگی عشق و پراگشتی ادبام آئینه ز طوطی و ز پر دانه چسراغی</p>
---	--

اے شوق خیالش زولم دور نگر دور
تا منتظم نقش نگین دیده و امست

<p>خواب من است آنکه ز بیداری من است غفلت شعاریم سر شپا ری من است سود من است آنکه زبان کاری من است این خدائی من است که این پاری من است</p>	<p>یاد تو دلپذیر و دل آزاری من است جان و دلم فدا و فراموش جان و دل دل را فرو ختم که خسر بیدار او شوم آند بدون ز خاشاک و برین نظر نکرد</p>
---	---

<p> بے یار زلیتم ہمہ دریا و زلیتم کردم نثارِ عکسِ رخسِ خونِ دل ز اشک روز سے شود کہ جان پیر آید ز جسم زار با یار آرمیدن و از خود در میدان ست ثابت ز آفرینش و بنیش ز عشقِ دل معتوق در تصور و دل و در کنتار من مشاطہ غمش چہ خوش آراست بزم درد بے پردہ نہان شود در پردہ عیان گل رازنا ز بوی تو دیدم شکستہ رو محبوسِ جان خیال پری پیکر وصال </p>	<p> اغیار می من ست کہ این یار می من ست افکار می من ست کہ گل یار می من ست بیمار می من ست کہ بیمار می من ست آسانی من آنکہ زو شوار می من ست معتوق ز پر پردہ زنگار می من ست بیمار می من ست کہ این زار می من ست بیکار نیست زخم اگر کار می من ست تابِ نگاہ من ز نگہداری من ست بوی تو یوفا ز وفا داری من ست آزادی من آنکہ گرفتاری من ست </p>
<p>نامحرم ست تنور ز خلوت سرائے دل</p>	<p>بیرون درون دیدہ چہ دیداری من ست</p>
<p>یکم جنوری سنہ ۱۹۱۹ء</p>	
<p> شرح سودائے قوا ز گریہ زارم پیداست سو ختم خاک شد مگر دستان گردیدم جان من سوختہ شد عشق تو چندان باقی ست اشک گرم از مژہ با خون جگر می یزم جلد ساز جزو اوراق پریشانِ خودم </p>	<p> موج دریائے غم از ابر بہارم پیداست بال پروازِ دل از مشتِ بہارم پیداست دل چلیدن ز سر اسیمہ شرام پیداست ہر کجا گل بود سوزشِ خارم پیداست حاصلی عمر ز شیرازہ کارم پیداست </p>

<p>فصل گل ریز چمن پر و باد ضاع خودست میتوان دید جمال تو بر اجزای دلم حرف مطلب چو درین دایره گم شد ای زیست</p>	<p>خون دل سوختن از صبر و قرارم پیداست رنگ رخسار تو از سینه فگارم پیداست ناز غارت زده از لوح مزارم پیداست</p>
<p>لذت می ختم از هر غم فسر دایه شوق تلخی زهر محبت ز مدارم پیداست</p>	
<p>۲۹ جنوری ۱۹۰۵ء</p>	
<p>صبا مشاطه بوی مرا داد است دماغ روشن ست از علت سوز کند خم سر گرانی شاخ گل را شب آتش دهر خن بتان را بیم از گریه در فسر یاد آید تبسم میکند بر گانگی ها ز عشق خن مه در گردن آید نگاه شورش زد دیدن ز عاشق دل مارانه شد حاصل یح کونست</p>	<p>ز جنبش امتیاز موج باد است به روزه شمع آتش نور داد است به پیش پای نازک سحر داد است ضیای دیده از نور سواد است که در خم خنده خانه زاد است نگاہت را حجاب اتحاد است خیال آواره گردم سیر یاد است حیثان را چه شکل افتاد است در جنت بروی دل کشاد است</p>
<p>نگاهم دانه حسن ست ای شوق بدل غم را منت راه داد است</p>	
<p>جان کنی در کنج غم وصل من ست</p>	<p>قطره خون شادقت من ست</p>

مے زبوںے گل و ماغم مے کشد از پیے گل جانِ ببل مے پرد کود کی خوبی جوانی لذتے دوستے دارم نہ دشمن در حساب داد بیتیانی ز محسرومان مجو عشق پیدا شد ز اعجاز نظر	بدخواستی حسن عقل من ست دعویٰ عشق تو شکل من ست پیرے تلخ از بر فصل من ست راستی با هر کس عدل من ست سوز شمع راوے نقل من ست در حریم کعبه دخل من ست
---	--

جنش ابرو را بسام دل ست
تیشه بازی شود بر نخل من ست

۳- اگست ۱۹۰۵ء

اصرار بوسه دل شکن نادمه کیت سربے رضائے سحر تسلیم خم نشد خاشاک راز شعله مجال گریز نیست تا شیر سوز عشق سرایت به دل کند سودائے زلف رنگ طپیدن خون شکست عذر محبتم نرود بر زبان شوخ بے عرض حال لذت دیدار میرود ز فتم بجاک و شاه سوارم ز سرگذشت شور این شراب تلخ گوارا نئے شود	میل و فایو عده بدفع گزند کیت آزادگی مراد ز سرور بلند کیت ممنون عذر خواه دل خود پند کیت آزاده رونگه ز حیا پائے بند کیت سربازے اسیر نصیب کند کیت دل پاس آرزو کند درد مند کیت این سرعت نگاه ز چشم پرند کیت جولان برق گرمی خون سمند کیت اظهار ناخوشی ز لب زهر خند کیت
---	---

۹ - اگست ۱۹۰۵ء

آنچه بواز گل برآرد آه ناشادین است
 آرزو در دل نهفتن کار فریادین است
 بے تکلف شوخی حسنِ خدا دین است
 خونت آتش پاره ام رنگِ خدا دین است
 سر نوشت آب جوهر خطِ آزادین است
 تیغ را پرواز دادن نازِ صیادین است
 آرزو در دل شکستن حسنِ قنادین است
 هم خیال از سر رو کیفیتِ یادین است

آنچه بواز گل برآرد آه ناشادین است
 عشق را رسوا نمودن آه راسر کردن است
 دیدہ ببل بروئے گل کشاید از عشق
 سبزہ تر زرد گردد از شعاعِ آفتاب
 بسمل تیغ ادا در انتظارِ بچہ دی است
 در طپیدن از نظر لطفِ ربانی داشتم
 پر شکستن مرغ را دشوار باشد در قفس
 محو دیدارم نظر بر رویِ جانان باختم

چشم بستن از جهان ترکِ علائق کردن است
 نمودن در خونم چه خوش تدبیرِ جلا دین است

۹ - اگست ۱۹۰۵ء

حرمِ کعبہ دل صید گاہِ صیاد است
 نظرِ بگردش چشمِ صیادِ صیاد است
 نگاہِ خسته دکان داد و خورِ صیاد است
 زیاد رفتن اندرم گناہِ صیاد است
 اسیرِ کجِ قفس در پناهِ صیاد است

جنونِ فریبِ طلسمِ نگاہِ صیاد است
 زجره دستی تیرِ قضا خیر دارم
 طپشِ رشوقِ ربانی به دردِ انگیزد
 زبانِ خسته ندارد محالِ گویائی
 رود دیدہ تر خونِ آرزو سے چمن

<p>کشاودام نگه دستگاه صیاد ست غبار نقش کف پا گواه صیاد ست فروغ شعله آتش ز آه صیاد ست کف برشته خون زاده صیاد ست شکسته سایه طرف کلاه صیاد ست</p>	<p>برائی نظر از راز پرده بردارد هنر دلیل سراغت اگر خبر داری به دشت دل که نه سید وفا گذرد به آب جرعه عوض میکند جرات دل ز آفتاب گزیند پناه مرغ اسیر</p>
<p>نمود غنچه دهد شوق حسن را پرواز قصاعن خواهی دل از گناه صیاد ست</p>	
<p>یکم اگست ۱۹۰۸ء</p>	
<p>نیرنگی زمانه برنگ ثبات نیست بیت بدو جهان چکم خواشات نیست جز عفو بر خنده رحمت برات نیست بر سر نوشته سرخی باب نجات نیست انگشت بانگ سر شاخ نبات نیست کارم تمام میشود از باقیات نیست دائم در اختیار حیات و موات نیست تعمیر این خراب ز آب حیات نیست طول حیات نیست که عرض حیات نیست سنگ ست دل ترا که بهمن لغوات نیست</p>	<p>جز نیست و نیست سلسله کائنات نیست هیام جهان ناست بکف ساغر شراب چون روز و شب سیاه و سفید است نام هر روز یک سبق نگرفت از کتاب عمر شد زخم دل نمک ز شکر رنجی فلک نشادم ازین جهان بجهان دیگر روم هرگز فریب گردش دوران نخورده ام تمتگی چه آبیا تلخ ز جانم نمی رود برداشت چشم و گفت که آهو گذشت وقت نازک مزاج قدر گهر بشکند چه سود</p>

پروانہ ایم و وصل یجز مرگ ما نبود آتش زند ہوا بتوا شکم غبار شو فکرم پیادہ وار دود برباط عمر	روز قیامت ست کہ روز وفات نیست در چار محضرم ملکوتی صفات نیست غم شہوار خاطر و در گشت مات نیست
--	---

سرگرمی کرشمہ بہ فرحت رسد چہ شوق
زان پس کہ صید خستہ بقید حیات نیست

۳ - اگست ۱۹۰۸ء

بجواب رفتن بیدل علاج درد سرت چہ التفات کند گرمی محبت نے زبان ز راہ شناسی دل سکوت گرفت فغان زنائے برآید بہ تنگ دستی دل چراغ زندہ نہاند بزیر دامن باد بہ گردِ خال نمودست عاصفت روشن حجاب چشمِ نظرم باز پردہ راز ست گواہ نقش قدم شد سراغ جویان را ز گوشہ ہائے کمان تیر کج نگاہ مبار بزیر دام ہر بستر بروہ ام امید حیات	خامیستی صبا حلاوت و گریست درون سینہ ز آتش کباب زہر گریست تبسم لب شیرین پیام نامہ برست کہ آہ نیم شبی در فراق پراثر ست حیات منزل کوتہ دراز می سفر ست سیاہ چمنی شب گون تجلی عصر ست ترا چہ مدتی از حال عاشقان خبر ست زہر طوف کہ نہاید چہ سراغ رہگذر ست بہ چین گل پیکان زینہ ام سپر ست سیاہ بختی صیاد خواب در نظر ست
--	--

بہ زخم شوق چے اند مال خاک افشان
کہ خون خشک اسیران بجائے بنیہ گریست

۳۱- اگست ۱۹۰۸ء

از شمع چه آو آتین است
 آئینہ گذاشت پیش طوطے
 باشد کہ غبارِ گریہ شود
 با حرفِ نوشتہ ام چپ افتاد
 از آب چو آبلہ بر آید
 راحت طلبم ز سختی دہر
 محتاجِ بیان حکایتیم نیست
 بے تابے دل نصیبِ اعدا
 از دستِ نگاہ دست یزدہ
 بہودہ متاب جہدِ سنبل
 دورِ قمر از حجابِ دانت

این شعلہ چو بارِ آتین است
 خطِ سبزت سخن درین است
 خس بر لبِ آب تہ نشین است
 نقشِ کف پا خطِ نگین است
 چشمِ ترو نالہ حنین است
 نیش از پیے لطفِ انگبین است
 در قول و قسم چنان چین است
 در مشربِ مارِ دا ہمین است
 بر شہ نئی گل چہ آفرین است
 ہم پلہ میانِ نازنین است
 لشنیدہ بمنزلِ یقین است

واردیدہ

روید گل تر بجائے خارے
 اے شہرِ شکفتہ سرزمینِ ست

۲۸- اگست ۱۹۰۸ء

تا شہِ وفا در آب دگل نیست
 حیرت زدہ نگاہِ مستم

دل از تو جدا جدا دل نیست
 آئینہ بردے گلِ نخل نیست

<p>در خلوت عاشقان نخل نیست گویا که نشانِ مستقل نیست جائے دل و دیده متصل نیست</p>	<p>اندیشہ صبحِ روزِ فردا از گم شدگان خبر ناپید در محنی قول و فعل فرق است</p>
	<p>اے شوقِ سکوت بر نشا بد ناکرده گناه منفعلی نیست</p>
	<p>۳- ستمبر ۱۹۰۸ء</p>
<p>لبِ ہائے تشنہ لذت آبِ روانِ شناخت پروازِ بالِ شعلہ ز رنگِ دھانِ شناخت از روئے ترش زخمی تیغِ زبانِ شناخت از خاکِ ریزِ منزلتِ قدردانِ شناخت رنگِ پریدہ از رخِ گلِ باغبانِ شناخت از آبِ نیچہ رگِ سنگِ فانِ شناخت ہر دلِ عزیز شد خطِ ہر بتانِ شناخت از نخلِ برگِ ریزے فصلِ خزانِ شناخت پروازِ تیرِ جستہ بز و یکسانِ شناخت روئے سخنِ ز پرده گوشِ گرانِ شناخت طرزِ خرامِ نازِ سرورِ روانِ شناخت تعبیرِ خوابِ در قطرِ حقیقتانِ شناخت</p>	<p>سویرِ جراتم دمِ خنجرِ ازانِ شناخت تا شیرِ پختگانِ محبتِ جزا آہ نیست گفت و شنید حالِ دلم غیر میکند رسوا نمود چشمِ ترم را گدازِ دل روزی نشا طرقتِ دشبِ غم بغیر گفت کاوش نہ شد قبول کہ ناخنِ خراشِ رخت داغِ رولم ز ہر سلیمانِ نگاہ یافت آثارِ غم ز عشقِ پدیدار مے شود آوادِ دلِ طپیدنِ بسلِ دراز نیست شبِ زندہ داشت محضِ خونِ از نگاہِ شوق عہدِ شبابِ رنگِ دلِ از اضطرابِ رخت حسبِ مرادِ فاشش نگر دخیالِ غور</p>

<p>نگاہ آشنا بیگانه کیست نگاہ گرم من دیوانہ کیست نمیدانم کہ دل پروانہ کیست دلا خالی ز من پیمانہ کیست ہوائے بوئے گل میخانہ کیست خوشی لذت افسانہ کیست شہید جلوہ مستانہ کیست</p>	<p>تغافل شیوہ زندانہ کیست طلوع ماہ نو و چہرہ جنون شد بہر جافش سینہ پر کشاید بساط خرمی امشب کہ بر چید نئے گل در گریبان کردم از عشق ز خواب کشنگان رہ پیش بگذاشت نگہ از چشم من تنہ زیدہ آید</p>
<p>نمیدانم کہ فردا صبح اکے شوق نصیب باز آب ودانہ کیست</p>	
<p>۷ ستمبر ۱۹۰۸ء</p>	
<p>پر سوائے را جوابے دیگرست حسن یوسف آیتا بے دیگرست دیدہ وامت خوابے دیگرست ننگ عریانی نقابے دیگرست حلقہ داغ آفتابے دیگرست خواب دل خوردن شرابے دیگرست ناز مشوقان حجابے دیگرست در کتاب عشق بابے دیگرست</p>	<p>خندہ گل انتخابے دیگرست دیدہ یعقوب تابنا شدہ دل فروشیدم بخونین گریہ رنگ بے باکی نگاہ پاک را خون رسوائی قیامت میکند سوختن جان را کبابے دیگرست سر نہادم بر خط فرمان دوست داغ شد حرف درق گیر سیاہ</p>

	آسمان در انقلابے دیگرست شہسوارم ہمار کا بے دیگرست	جنشِ مژگان ز خاطر بگذرد سایہ خاکم قفا خار و زرشک	
	شور و گدگش فراموشی رسید خروج را ہی شد حسابے دیگرست		
	یکم فروری ۱۹۰۹ء		
	دکارگرہ ز مدعا داشت از خاک نمک بزخم داشت اونامہ شوق بر قفا داشت خون شوخی رنگتِ حنا داشت بیمار در انتظار ادا داشت دل تابِ رفاقتِ حیا داشت اندیشہ خونِ نار و ادا داشت بے تابنی دل خبرِ جدا داشت تا شیرِ اجابتِ دعا داشت جانِ حسرتِ ناوکِ قصا داشت	ہر غمِ نمائشِ قب داشت خونِ ریزی و اضطرابِ قاتل فیضِ دل نے ز خاک ریزد در پردہ و زرد بوسہ بگرفت بر کردہ چراغِ دیدہ حجب دستے بدعا و رازِ کردم پردانہ و شمعِ سوختِ باہم جائے کہ تو شبِ بسرچہ برے دو چار شدن نگاہِ پیوست خون در تپِ غم ز دل برآمد	
	بوسے گل و شور و خاکِ بیل اندازِ نزاکتِ صبا داشت		

۲ - فروری ۱۹۰۹ء

<p>بالِ آتش پر گداخته ست حسنِ اخلاق روئے ساخته ست رنگِ ہوش و حواس باخته ست قمرئے دتالہ سوز و فاختہ ست گریہ سوزِ دلِ گداخته ست آنچہ پروا ختہ و ساخته ست ضبط خاموش و خوار ساخته ست برق بر سر زمین کہ ناختہ ست قیمت و قدر خود شناختہ ست طوقِ گل در گلوائے فاختہ ست</p>	<p>سر زجیب آہ بر فراختہ است نظر انداز کار پرداز ست انکہ دردِ غمت نہان دارم سرو بر خاک پائے در گل شد جوشِ خون رنگِ انفعال گرفت قدرِ امتیاز میسر یزد رابطِ ایجاد اتحاد نمود دلِ آفت گزینِ عشاق ست آہ و خونِ آرزو ریزد داغِ دل درد آشنا نشود</p>	
	<p>مستقر در سینیہ محبت ریخت دل بہ نیرنگ غم نواختہ ست</p>	
<p>بادہ سرشار غیر از وعدہ دیدار نیست روئے تسلیم و رضا در پردہ نگاہ نیست جوشِ خون در دل ندارد نہرِ گہامی کاہ نیست بے فروغِ حسنِ گوہرِ گر می باز نیست غم نمیدارد زیاران ہر کرا غمخوار نیست</p>	<p>عاشقِ مستم مرا با کفر و ایمان کاہ نیست دل بہ دل آئینہ و اخلاص پیدا میکند بر خطا راہ و فاگر ترک باشد دور نیست جان و دل بر کف نہادم چون در بحر عشق در قناعت پائے ازدمان صحرا میکشم</p>	

عاجزی با سخت گیران سرکشی با عاجزان واقف از عشق حقیقی بنده آزاد باش خون بها از قاتلم غیر از فراموشی ندید شوق دیدارست در دل خا حسرت در جگر از پی نظاره کوه آتش افشان در برت حسن تدبیرست بر خوردن ز دست دشمنان سوزن اشک ندامت داد خواهی کن ساختی مشغول یاری گاه دل بروشتی بر حساب دوستان بر سبکی معذور باش	دست توفیق دو عالم بر سر پیکار نیست حلقه دام اسیران رشته زنا نیست طشت از یامست و رسوا بر سر باز نیست عافیت بیزار و در دل کاوش آزار نیست خنده گوی غریبان از وزن دیوار نیست شاخ سر باغچه بردار و که می خار نیست قطره خون شهیدان بر لب سوختار نیست در نگاه بقیار ان دولت بیدار نیست یادگار محبتم غیر از درد دیوار نیست
---	--

بر جزائے عافیت ای شوق دل خود شاد است
چون چراغ رنج جان در دیده بیمار نیست

۲۷ - اگست ۱۹۱۱ء

نامه پروانه شمع بے سر پروانه نیست واقف از اسرار دبدار تو باشد بے خبر جان زبد آموز سئ اعمال و آتش درخت روح بے تلخ است دنیا چو در آتشوبه شد هر حدیث عشق دارد معنی تازه و گر خنده عذیر گنه دندان بخونم می فشرود	آشنائی با بیگانه کار هر بیگانه نیست خالی از حکمت سرور گردش پیمان نیست کینه طوطی عبادت سایه میخانه نیست کیش صافی طینتان در شرب نذران نیست موی سئ زلف پر خم هم صبر پشانه نیست خنده انگور شیرین از لیس بیانه نیست
---	---

قمرئے آواز را طوقِ اسیری در گلوست
نالہ ز بخرِ شوقِ مستی دیوانہ نیست

۲۷ - اگست ۱۹۱۲ء

<p>دردِ دل ز راهِ عشق ندیدن گناہِ کیت دارغِ سیاهِ شوخی چشمِ سیاهِ کیت گوید زبانِ دردِ غمِ مگر دلِ گواہِ کیت بادِ خزانِ مرقعِ حالِ تباہِ کیت ہمتِ بلند از شرفِ بارِ گاہِ کیت مزرگانِ صفِ کشیدہ ز خیلِ سپاہِ کیت گل شد چراغِ گوشہ چشمِ برآہِ کیت چون گل شگفتہ رنگِ رخِ خیرِ خواہِ کیت پنہانِ درونِ غمچہ دلِ اشتباہِ کیت جز روئے غیرِ بیچ ندیدن گناہِ کیت از خوفِ بازگشتن کشتن گناہِ کیت</p>	<p>اے نورِ چشمِ برقی تجلی نگاہِ کیت ناز و نیازِ پیل و گل رنگِ یکدلی عاشقِ زبے نیازِ معشوقِ زندہ ہمت بوئے چمنِ کرشمہ نازِ ست در بہار مشقِ وفازِ جوہرِ قیاسِ گرفتہ ام خونِ ریزِ تر ز تیغِ نظرِ نیشِ گِ شناس صبرِ حریفِ عربہ سہمہ سازِ گشت سہمِ خراشِ نالہ بلبسِ نمی شود دائمِ ز فکرِ سرِ بگریبانِ ہی برم عریانِ ترا در آئینہ دیدن گناہِ من بیدم بحالِ نزعِ طہیدن خطاِ من</p>
---	--

اے شوقِ از طہیدن دل پر کشا دہ

بے تاب در ہوا شہرِ دردِ آہِ کیت

<p>آہستہ لبِ گزیدن و خندیدن کہ چیت پوشیدہ از شکافِ دے دیت کہ چیت</p>	<p>دانستہ رخِ نکردن و پرسیدن کہ چیت آتشِ ز عشقِ دردِ دلِ من بر فروختن</p>
--	---

بہنگامہ گرم کردن و محضر نواختن
یا غیر بدگمان و بخونم کناہ اش
عکس رخ تو پر لب جو میکند خسار
خون گشت در پیالہ شراب طہور
از عرض حال مطلب عاشق دگر شود
خواہے صنم رہا کن و خواہے حلال کن
رنگین تر از نسائے شوق و زمزم
قطع نظر ز خوخی و بے باکی خیال
وعدہ و وعید عہد شباب و زیار و صل
تعبیر خواب من ز پریشانی تو بود

از تیغ سر بریدن و نازیدنت کہ چیت
اندا ز سرخ جامہ پوشیدنت کہ چیت
در زیر آب دام دگر چیدنت کہ چیت
رنداہ مست خواب زخیدنت کہ چیت
از طیش رو نکردن و خوابیدنت کہ چیت
با صید در گرفتن و بازیدنت کہ چیت
از رشک غیر دیدن نادیدنت کہ چیت
چون کبک مست ناز خرابیدنت کہ چیت
سرور کنار بردن و سجدیدنت کہ چیت
سوگند جان تشنہ ز طلبیدنت کہ چیت

اے شہور تر از جان غم نازک مزاج شد
دل را ہلاک کردن و ترسیدنت کہ چیت

نگاہ نشنہ بر پا ز شورش غضبی است
چہ جائے شکوہ بیداد عشوہ پردازن
جزائے طول عمل اختصار امید است
ہرات شمع بہ پردانہ جنبش باد است
بہ سنگ پائے نیاید مگوی آہن سرد
غبار خاطر پژمرده بار خاطر شد
مرام صحت یارست غم غلط کردن

اواسے شن فرہ شان چہ بادہ غنی است
رضا بکرم قضا را بہانہ سبب سببی است
سبیل دیدہ ترغون بہائے تشنہ بی است
با قضاائے محبت عداوت قلبی است
مزاج گرم رخاں آگبینہ جلیبی است
کہ از پریدن دل خندہ بائے زہری است
زبان بہ شکوہ کشادن کمال سجادی است

<p>شیر دراز و بت بے نیاز و دل نغماز میان ما و شما تر جان ہر رنگے بہار آید و برگ خزان فسر و ریزد برائے قطرہ صدف غوطہ میزند در تنہا ز صدمہ ہائے فراق تو تر جام رنگ</p>	<p>حرام خواب پریشان ز آہ نیم شبی ست نگاہ سحر بیان آب شیشہ جلی ست خزان شود ز بہارے طلسم بوالعجبی ست حریص راز جہان آرزوئے زرطلبی ست دل گداخته ام سنگ شیشہ جلی ست</p>
--	--

دل ز شوق محبت گداخت خرسندم
 کہ آب دیدہ گواہم ز عشق نکستی ست

۱۲۔ فروری ۱۹۱۴ء

جان بیتو چگویم کہ چنان ہست و چنان نیست
 طرز روش آب روان ہست و روان نیست
 آسائش ظاہر نندہ راحتِ باطن
 درمہر فلک اسن و ان ہست و امان نیست
 خون در رگ و پے پے طہ از جوش جنونے
 از گرمی تب تاب و توان ہست و توان نیست
 از خویش ر بودست مرا یادِ ستم کیش
 بتیابی دل باز چنان ہست و چنان نیست
 در مغز خیال رخ زیبائے تو دارم
 بار غم جان کاہ گران ہست و گران نیست

برآب گل و رنگ چین این همه غفلت
 شیرازہ اوراقِ خزانِ هست و خزانِ نیست
 بے نام و نشان را چہ غم از سختی دوران
 از ناموران نام و نشانِ هست و نشانِ نیست
 افسوس کہ دلدادم و دلدار ندیدم
 از بنجر کے رویہ جهانِ هست و جهانِ نیست
 در دیدہ ہر اہل نظر مشتِ غبارم
 از ہستی من وہم و گمانِ هست و گمانِ نیست
 اقرار وصالِ تو ز سرگوشیِ اغیار
 دانم کہ نہ دانم کہ عیانِ هست و عیانِ نیست
 آئینہ تصویرِ نگاہِ بتِ طناز
 لطفِ سخن و سخنِ بیانِ هست و بیانِ نیست
 اظہارِ خموشی شدہ گویائیِ رازست
 با آنکہ زبانِ دانِ زبانِ هست و زبانِ نیست
 جز فہمِ رسا بیچ سخنِ دان نشود کس
 اندازِ نظرِ طرفہ بیانِ هست و بیانِ نیست
 غمازے معشوق ز سر باز می عاشقِ ہر
 رازِ نیست کہ بے پردہ نہانِ هست و نہانِ نیست

بر وعدہ فرود اند ہر شہر تلی گوئی کہ دلم شاد ازان بہت ازان نیت		
۱۰ ستمبر ۱۹۱۵ء		
وہ کہ درد دل زرت سخت بدگمانیہا حال دل بدل گویم عشق ویزانیہا بدل ضعیف پیری ہا قوت جوانیہا منظر توانائی خواب نا توانیہا بچہ باد در خلقت جودت وانیہا ظاہر آشکر رنجی کاوش نہانیہا حوصلہ دل آزاری لطف زندگانیہا زہرہ تاشائی مرگ ناگہانیہا باچنین سبکدستی این چہ سرگمانیہا	وعدہ قضا بر سر غم جان ستانیہا ہم ز غم نے میرم دم بدم گمانیہا ہر ورق کہ برگردد روئے در قفا دارد این چراغ نور افکن سایہ بر زمین انداخت از سرشت وابستہ خرد ہائے خاکم را در دیار ناپرساں پرش ستم کمتر بے سبب دل آزاری شیوہ جفا کار بوئے غنچہ بستہ راز دارِ اوراق ست جان قیمتی ہستی خفته در برہستی	
یار نا پدیدارست شہرِ نحو دیدارست شاخ چادر افگندن جلوہ نہانیہا		یک
غواص بحر عمر گران بر کرانہ ایت رنگین تر از ترانہ عاشق قیامہ ایت بہتر کہ لخت دل بہ نگاہت نہ ایت دیوانہ را سلاسل زنجیر خانہ ایت	عاشق ز غم چو خس بہ شکاریگانہ ایت شادی ز مرگ و غم ز حیاتے ستم زدوست دانستہ مردنم زندہ است ز لیستن آپائے رفتہ از سر آوارگی بدر	

<p>پاس چاؤ ناز وفا شاخسانہ ایت وقت شگفتن ست کہ نازک زمانہ ایت درد مست مرگ کار سپردن بہانہ ایت از تیج و خم بدست صبا تازبانہ ایت زانو نصیب سر بنود آستانہ ایت خاک شہید تشنہ و آب و آہ و انہ ایت تار نفس کند و نفس آشیانہ ایت آئینہ وار پشت بدیوار خانہ ایت نظارہ بود قنمت و قنم فسانہ ایت اے کاش کردے کہ ز خط قال خانہ ایت</p>	<p>لے قتل من پذیردو لے صوت وصال چون غنچہ بستہ ام دل صد پارہ پارہ را دل بے قرار درد جدا یار بے وفا ایمان و حبان چمن تو قربان کہ موکلف از نرم سخت کو گفت کند جوہرم ز خاک سیرت چمن چمن ز گل افشانی کہ بہت بال و پریم شکستہ و عباد سبے خبر بخت سیاه آئینہ دار جبین کیت ماہم و رقیب مصلحت خویش دیدہ ایم تقصیش اتصال من از نقش پایے یار</p>
<p>تاب بستم نیاری و شکوہ کنی زدوست اے شوق خستہ حال چہ طرفہ بہانہ ایت</p>	
<p>۱۵۔ اکتوبر ۱۹۱۵ء</p>	
<p>شوخت چشم مست کہ زیر نقاب نیست بر سنج گرم جانہ کند تا کباب نیست بے پردہ حسن آئینہ بے حجاب نیست محتاج رنگ شوخی و حن و شب نیست درد دست باد گوشہ و طرف نقاب نیست</p>	<p>چون دیدہ مخو دید تو گرد و بخواب نیست جانم ز فیض تربیت آہ و تالہ سوخت مشاطہ نگاہ تو انداز سادگی در پردہ ہائے چشم تو آغاز صبح و شام گشتم غبار و دامن یار سے گرفتہ ام</p>

<p>بہند مال کار نہ پسند جمال یار حائل شدہ ست گریہ حسرت برئے یار بے بہرہ ست دل کہ زیاد تو غافل ست</p>	<p>آن دیدہ کور بہ کہ چو از شرم آب نیست لہذا از حجاب پردہ بچشم پر آب نیست در باب عشق بہتر ازین انتخاب نیست</p>
<p>ہر بند بندہ تارِ نفس تنگ گشت شوق بر جان دیوِ نشتہ کہ یاد در رکاب نیست</p>	
<p>۱۵۔ جون ۱۹۱۶ء</p>	
<p>زمانہ ساز بہ ز رہائے روزگار نہ داشت ہمارا دل سوزان بہ لالہ زار گر بخت ہزار شکوہ بیداد بر زبانم رفت چہ چشم پوشی گلچین چین فروشی کرد بہ نیمہ اشک دل خستہ گل خراشی کرد بہ داغ و دوزخ قدرت بہین بردنا کام چراغ خانہ تاریک آہ سوزا نست سکون سیہ دریا چو آب در غریب چہ بود حصہ بہتر از بخت سسچین رنگ نشانی تخیل امید سے سوزم زدود رنگ کلف از عذار خود بینی شہید گردش ایام در گرہ بست ست</p>	<p>دل شکستہ بجز چاشنی عیار نہ داشت تھمل نفس سرد روزگار نہ داشت مراد دل ز تمنائے روزگار نہ داشت نشان داغ جگر تا سگل بہ بار نہ داشت کہ چہ سرباری غلش زخار نہ داشت کہ چہ زخم زمانہ دل فگار نہ داشت رسید کار بہ پایان کہ دستکار نہ داشت مدار عیش مہیں بس کہ دل قرار نہ داشت کہ پاسے سنگِ عمل دزن اعتبار نہ داشت نہال شمع چین جلوہ شرار نہ داشت فلک ز مصلحت خون بہ دل غبار نہ داشت سیاہ پوشی ماتم سیر مزار نہ داشت</p>

<p>که بلبے نفس ناله بائے زار نداشت سرشک جوهر یا قوت در کنار نداشت</p>	<p>خزان همیشه بهارست خشک مغزان را هوائے خانه بدوشی بخون دل پیوست</p>
<p>میرس لذت در دل اسیر است شور نداشت چشم توقع ز بخت یار نداشت</p>	
<p>۲۷- فروری ۱۹۳۰ء</p>	
<p>قفلے چو برگ غنچه زدی برد بان ماست تو در گمان ماؤ بدون از گمان ماست تو در جهان ماؤ جدا از جهان ماست تو پاسبان ماؤ توئی جان ستان ماست در دل گرہ چو غنچه شیه کاربان ماست تو همیان ماؤ توئی میسر بان ماست تو مهربان ماؤ جهان مهربان ماست از ضعف اعتقاد تو نیست و جان ماست بزم خیال گرم ز صحبت میان ماست مشت غبار و فیض بر تن ناتوان ماست افعال نیک دیدم و راحت بان ماست سوداست سود نیست مگر دزبان ماست حائل شدہ ست تار نظر در میان ماست</p>	<p>اے در بیان رمز تو قاصد زبان ماست نور تو در ظهور و وجود تو بے وجود نزدیک و دور در نظر برابرست از خاک آفریدی و در خاک سوختی انبار دانه زیر زمین دفن کرده ایم گسترده چرخان کرم بر سر زمین ماساز بازمانہ ناساز کرده ایم مادر حریم کعبہ و تو در حریم دل مادر حضور حاضر و غائب از نظر از راه مرگ باد مخالف و زید و رفت بخشش حیات مرگ مفاجات از بجات کو مشتری کہ جان خزن پیش کش کنیم مادر حضور حاضر و غائب از نظر</p>

اے شورِ گرسواخِ عمری نوشتے
مارِ سیہ شدے سطرِ دانتانِ ماست

یادِ ایزد در دل آمد دل زیادِ خویش رفت
پختہ شد مخزنِ شیرین ز شاخِ ریش رفت
ناامیدی بر رضائے ادا امیدِ دائق ست
ہر کہ چون پرکارِ برپائے سلامت کیش رفت
در شعارِ خاکساری ہچوا خاک شو
میرسد آخرِ بمنزلِ ہر کہ راہِ خویش رفت
زمینتِ حُسنِ عمارت در دلِ ناپاک نیست
قانعِ روشنِ خمیری از جہانِ درویش رفت
صد زبان از تنگ دستی قوتِ بازو شکست
دستِ من از کار رفت و کارِ من از پیش رفت
دانہ تسبیحِ دل را پاک شو از تارِ اشک
گوہرِ مقصود از دستِ صدف با بیش رفت
شعلہٗ جانست بر راہِ فنا پا در رکاب
یادِ حق کن ہر نفسِ ہنگامِ فرصتِ بیش رفت
استیازِ نیک و بد در خواہشاتِ نفسِ وار
در سرِ زہرور زہر و انگبین از بیش رفت

حاصل دنیا و عقبی بہر انسان طاعت است
 از ہمہ بیگانہ آمد با ہمہ با خویش رفت
 پاس یارانِ طریقت داشتن محبوبیت
 آستین افشاندا ز خون تیر چون در کیش رفت
 یاد ایام جوانی وقت پیری نعمت ست
 روز عید این قبر قربانی بجان میش رفت

پیچ قتاب از آتش خود میخورد ہر نگدود
 ہر چہ بر شوق از دل رنایا قبت اندیش رفت

اے خور دیدہ دیدن روئے تو آرزوست
 چون گل ز صبح وصل ہوئے تو آرزوست
 مرغِ دلم بہر گل و گلشن نے پرد
 اورا رسیدن سر کوئے تو آرزوست
 آن بادہ دہ کہ بگذرم از خویشتن و شے
 زینگونہ می ز جام و سبوء تو آرزوست
 بدخواہ کس نیم بچہان گر چہ باز ہم
 مرگ رقیب و خونِ عدوئے تو آرزوست
 زان روز حرف و صوتِ کسے دل نمی دہد
 ولدادہ را کہ گفت و شنوئے تو آرزوست

چشمش ہے پرد چو کبوتر ببال شوق
مشتاق را پیام ز سوسے تو آرزوست

چون ببلان مست ہوا خواہ دولت اند
این شور را کہ نشو نموسے تو آرزوست

۲۶ - نومبر ۱۸۹۹ء

سختی آبِ کان تیر کمر بستہ شکست
معا از گرمی سے شیشہ سربستہ شکست
سپیل خون جگریم بخجیہ در بستہ شکست
لب دریا پلن بر بادِ خطر بستہ شکست
عہد با سلسلہ خوابِ صحر بستہ شکست
در طیشِ بال و پر طائر بستہ شکست
در غمارِ نشہ رنگِ انز بستہ شکست
شرم در پردہ رخ طرف اگر بستہ شکست
شاخ را خار کہ بر راہ گذر بستہ شکست
آرزوسے دل مانتر پر بستہ شکست

دل اور شستہ بہ انگشت نظر بستہ شکست
آبِ جوشِ رگِ جان ز آتشِ گلخن برخت
چشمِ برہمِ زدم تالابِ زخم و اماند
کیستہ دوست حیاتے ندہد زانکہ حباب
سربوِ افراخت در افتاد ز پا چون اختر
سعی بیکارتہ تیغِ عدو نادانست
حاصلِ عمر روانِ پیری و اعضا شکنیست
بوسے خوش از ورقِ غنچہ شد آخرِ برباد
بوصیا از پئے ببل چو ز اخلاص گرفت
خیم شد از سختی جان تا سرخریان زبید

شور افتاد کہ بر باغِ زند خندہ ولے
دستِ گلچین زستم غنچہ تر بستہ شکست

۱۹۔ اکتوبر ۱۸۹۸ء

<p>نویدا پیل قمر اندر کنارست بظاہر مہر دم بے اعتبارست مرا با ہر گس و ہمن چکارست اسیر زلف پر بستہ تکارست تنائے دل امیدوارست ز داغ دل عجب فصل بہارست درین شب نامساعد و زگارست بحسرت نیش زن نوکے بھارست مزن ابرو کہ چین و لغوارست نگاہ نیم خواب اندر خارست قبائے استخوان خاکِ مزارست بیدانِ محبت شہوارست بہ قید زلیست جانِ بقیارست غمِ ہجران کہ با من سازگارست شرابِ عیش ہر دم خوشگوارست</p>	<p>بہ شکل روز روشن روئے یارست نظر بستم بان چشمِ قطرباز بہانم جان و دل بر خوش ادائے کند عشق را برگردن انداخت چو پیکانے کہ را ہے در جگر یافت بخندیدے اگر برگریہ تر بخوابے دیدمش گمشد ز نظم صبار بوئے گلرویانِ نثارست نمی آید بجز خون خوردن از صید شبے بیدار و میکش باکہ بودے نمودن ز نقشِ بوری یا بود ہر آنکس شاہراہِ صبر دریافت حبابِ آساز لب جان بر نیاید انیسِ بیکسی بہتر ازین نیست بیاؤ بر من مسکین نظر کن</p>
---	--

نہیداند کسے بیستانی شہور
 و گرنہ درد بادل راز دارست

۱۳۰۱ اگست ۱۸۹۸ء

<p>جاناں کیا کہ صحبت یکدم غنیمت ست اے آفتاب بر فلک اذرخ نقاب شب باشد کہ در لباس اطلیے گذر کنے عہد از چہ بستہ گدہ بینی بگے محال دستے بدست غیر گرفتی بقصد سیر شد روسیاه شمع ز فیض فروغ حسن دستے زدوش غیر کشید و بن ندید جان بر لہم رسید و نیامد نگار من</p>	<p>حالا نگاہ نفس را کہ فرصت ست کین روز عید بتو چو روز قیامت ست و اماندہ ام تر در دور ہے اقامت ست بے دیدن تو جان من اندر عاقبت ست نازم بر این روش کہ زراہ محبت ست مشا طگئی اروسے صفرا چہ حاجت ست در دیدن نگاہ ز عین عنایت ست باز کہ در طریق محبت کفالت ست</p>
--	---

اے شوق جان تلخ ہجران نمی رود
 آخر بگو کہ در پیش دل چہ لذت ست

خندہ گل موٹگان را ز پنہان کسے ست
 بوئے منبل شرح احوال پریشان کسے ست
 بیت ابروایت و تفسیر مژگان کسے ست
 خال و خط سیارہ از روئے قرآن کسے ست

دور ز گس انقلاب چشم فتان کسے ست
 ہر زبان یا من مشتاق فرمان کسے ست

باغبان پیوندِ نخل از بہرِ لطفِ بستہ اند
 لذت افزا بوسہ بر سیبِ ز نخلدانِ کسے ست
 حیف بر رسمِ وفا گر قوتِ پرواز رفت
 ہچو آن طاؤس میرِ قسم کہ قربانِ کسے ست
 خالی رخ بر مصحفِ آئینہ بوسہ میزند
 این چہ کافرِ رخنہ گر در دین و ایمان کسے ست
 دیدہ ہائے داغِ روشن از صفائے سینہ شد
 ہچو خاکستر کہ آتشِ زیرِ دامن کسے ست
 دل زما بُردی نظرِ بازی بیاران میکنے
 ہر زمانِ عددِ زخم از ہر ذکِ خزان کسے ست
 دل فرو شیدم بیدارے شاد می باشم ولے
 این متاعِ مستعارِ من در امکان کسے ست
 وقتِ گل رفت و ندیدم صورتِ آن رشکِ گل
 چشمِ من دا چون گلِ زگس بہ ارمان کسے ست

وقتِ گل شد شور بے نظارہ دل برب دوید
 چشمِ برہ ہچو زگس در گلستانِ کسے ست

ہزار حسرتِ آن تیر و آن کمان باقی ست ہنوز باغ تو دیدم یک آشیان باقی ست	بیا بیا کہ ہنوزم بسینہ جان باقی ست بدین بہانہ بیارش بصیدم اسے دربان
--	--

گداخت قیس و سراپا و استخوان باقی ست
غبار گشتم و داغ تو نه چنان باقی ست
ترا چه باک که نواب نکته دان باقی ست

ببین تو وضع الفت پیے سگ لیلی
چو آتش که به خاکستر نهان ماند
چه فکر شتور که فهم زد دیگران پیش است

ردیف ث

بیاد دل نشین جانان نه این باعث نه آن باعث
رفاقت مقتضای جان نه این باعث نه آن باعث
صفات و ذات و ابستہ حیات و مرگ پیوسته
رضای مطلق سبحان نه این باعث نه آن باعث
به قدر حوصله دانش به انداز نظر بنیش
حیات بے سرو سامان نه این باعث نه آن باعث
عجیب نیرنگی قدرت بهم پرداز می فطرت
به شاخ نو گل خندان نه این باعث نه آن باعث
جهان آرایش صنعت سبق در وسعت حرفت
مه دخور بر فلک تابان نه این باعث نه آن باعث
عبادت را بنی آدم چه ملت مذہب و ایمان
مرا شد رہزن نادان نه این باعث نه آن باعث

رعیت فطرت شخصی غرض شهرت سردستی
مجدد کلمه الایمان نه این باعث نه آن باعث

به طرز آتش اے شوق از جان دست افشام
من از تقدیر خود تالان نه این باعث نه آن باعث

ردیف ج

توکل است خدا را زق و بشر محتاج
لشسته ایم به عولت بیک نظر محتاج
که گرد راه نباشد به بال و پر محتاج
به خون فاسد ما دست نیست تر محتاج
دعای نیم شبی نیست از اثر محتاج
ز دست کار بر آید به یک دگر محتاج
بجز قصانه کشاید که با خبر محتاج
به نور خن ازل محیا به سر محتاج
به خاک بالش رزم است خفته سر محتاج

نیم ز پاس حمیت به بیج در محتاج
حیات مادم فرصت غنیمتی چو شرر
بیک عنانی جان است بر عدم موقوف
خصوصی به لباس محبت است زعام
مراد وحدت و از کثرت پرافشانی
ز کار درست بر آید چو بیک مقراض
کشاد چشم و سما و چشم بستن ما
ز داغ زخم ترے یاد گار می ماند
لوازم حیات است عیش غم در دل

نویس نامه شوق از شعاع مهر اے شوق
که شام عشق تو باشد به یک سطر محتاج

ردیف چ

<p>خس بدنجان گرفته ایم که بیچ درد افسانه محبت ما بود گل از گلاب می آید باد بر آتشم زند دامن کار از ما نکو نمی آید لاله بر رنگ عشق می کاریم تبص و دل را دمی قرار می نیست ابتدا و خبر خبر نشدیم</p>	<p>خط از خوسل نوشته ایم که بیچ شرح از غم نبشته ایم که بیچ دل بر آتش برشته ایم که بیچ مثل گلخن سرشته ایم که بیچ مرد عارف فرشته ایم که بیچ داغ حسن تو کشته ایم که بیچ تار تشریف رسته ایم که بیچ بند از لی گسته ایم که بیچ</p>
--	--

داغ دل شور جز غبار نبود
 خود دامن هشته ایم که بیچ

ردیف ح

<p>چشم بیدار شد از خواب به اندازه صبح عالم اسباب تماشا است سپید دیده این پرده فصل میان من و تو روز حیات</p>	<p>از کتب باذوق ما واشده دروازه صبح نقشه ره جذب به شوقست به آوازه صبح بر سر شام کشم و عده و نمایزه صبح</p>
---	--

سایه و نور جدا به سر ورق گردانی مصحف لاله رخان صنعت و محتاج چراغ کاروان می رود و گرد به دنبال فنا	چاک دامانی شب برزده شیرازه صبح رنگ پرداخته در نیخته از غازه صبح عمر بگذشت به بهرانی جازه صبح
---	--

بهر هر کار معین شده اوقات اسی شود
رایحه روح نسیم است ترو تازه صبح

ردیف خ

اشک غماز و در د جهان گستاخ ضبط سجدید زخم دامن دار خامشی بادل است گویائی در حریم حرم پرست زند عیب هر کس به روء او به برد پر زند دیگر بجان سوزد خود تقاضا و خود تقاضائی از سرانغ نشان دهد خاموش	رفته رفته شود زبان گستاخ یاد و فریاد در دهان گستاخ آه و ناله ز عاشقان گستاخ باد آزاد شمع سان گستاخ آئینه پیش این و آن گستاخ شمع و پروانه آن چنان گستاخ وعدۀ و قول همد شان گستاخ نقش پائے زهر روان گستاخ
--	--

مثل قواره شتور زور زبان
نه زند بهر بر لبان گستاخ

ردیف د

ز جوش خم نشسته به خار برخیزد
 که نور تابد و سایه ز خد برخیزد
 که بخت از گل و یاری زیار برخیزد
 شریک بزم عزا سوگوار برخیزد
 زمان زمان غلش انتظار برخیزد
 سفته نظرش بر د بار برخیزد
 ز شاخ سبز گل و برگ و بار برخیزد
 ز دید آئینه نقش و نگار برخیزد
 سرور دیر نماند خمار برخیزد
 چو تخم کاشته سردر کنار برخیزد
 نفس نفس ز طپیدن شمار برخیزد
 چو نقش پاب نشیند غبار برخیزد
 بیک ثواب چنین فتنه کار برخیزد
 قرار دل ز دم بے قرار برخیزد

نگاه ساقی و ابر بهار برخیزد
 میان ما و تو حد مفاصل است وجود
 بخاک تخم غل پاش و سرگران می باش
 بیان خاطر مخزون طلاطم است شکم
 بقدر روز جزا طول داده شب را
 زبان چو موج کشایم چو بحر خاموشم
 هزار رنگ بر آرد شکوفه تقدیر
 عیان بخلوت و عین ست جلوه شاد
 شراب عیش تنگ در قدح براندازی
 بروی طفل ز حیرت نقاب بماند
 حیات نقش بر آب است در وجود عدم
 سواد نامه شوق است داغ دل در عشق
 نگاه خاکه جذبات و فرد عصیانم
 در میکه خنده زنی چو موج در گرداب

ز کینه باده تو جی جوش عشق اے شوق
 محراب از دل شب زنده دار برخیزد

نظر ز حشمت صنم بے حجاب برخیزد
 چه صورتیست که باهم حجاب برخیزد
 ز خود گریز که ترک علائق مست نجات
 ز خامشی گره اعتبار خویشستم
 کشید ساغر تو حیدر سرخوشم دارد
 برون زد دور فلک مرکز اذیت ما
 غم اسیری و در سر هوائی آزادی
 متاب روئے زمینانه ازل ازل
 بسینه گریه گره شد نه آه سوز غم
 سرور بادیه هستی غرور و در سرست
 نجات خسته دلان بے رضائے مطلق نیست
 ز راز داری عشق است پرده داری شن

چو زاهدی که ز بزم شراب برخیزد
 نسبی که غوطه خورد بر سر آب برخیزد
 شرار شعله و تیر شهاب برخیزد
 سپند بر سر آتش ز تاب برخیزد
 سرم غنوده ز بالین خواب برخیزد
 قیامت ازل پر اضطراب برخیزد
 ز شعله دود بصد پیچ تاب برخیزد
 قدم براه عقیدت شتاب برخیزد
 فروغ آتش دلبسته کباب برخیزد
 هوا بقطره در آید حساب برخیزد
 برون ز حیطه امکان عذاب برخیزد
 نظر حجاب کند بے حجاب برخیزد

ز سالکان طریقت مجوس راغ اے شورو
 که گرد از کپس یاد رکاب برخیزد

در قدم قبل حدوث عارف و امیشار نبود
 ورنه از بودن و نابودن ما کار نبود

آمد و رفت نفس تانه گره بست و کشد
 در میان من و تو پرده اسرار نبود

فرقم باعث وصل است در امکان وجود
آینه بود و لے ویده و دیدار نبود

هر کسے در طلبت پا بر کاسے دارد
رقص پروانه بگرد شمع دشوار نبود

در عشق است که درمان پذیرد جز دید
روگرفتن ز سزا و اسزا وار نبود

حسرت سیر گلستان به اسیری قفس
مرغ آزاد چه داند که گرفتار نبود

در زدی باز در از غیب کشادی برآ
راز عشق است که شایسته اظهار نبود

تو بدی من نه بدم من بدم و تو نه بدی
یاد باد آن که مرا با تو سر و کار نبود

جوهر کسب و کمال از قدح خویش برآرد
قیمت از دور ازل ساغر سرشار نبود

در قیام ابر نهانست ضیاء خورشید
نظر لطف بحال من بے زار نبود

سجده کردیم ز پر کار نظر بر مرکز

منظر دیر و حرم جلوه گهر یار نبود
سرکار معنی خواهش

نقشِ تصویر است در دل آئینہ پیشِ نظر
فردِ اعمال از خیال اسے نشور نہان کے شود

رموزِ عشق بجز عکسار کے داند
گلِ شگفتہ ہوئے بہار کے داند
نگاہِ پائے شکستہ حجاب مانعِ دید
بروئے خندہ جامِ ستِ شیون بینا
تعارفِ دل و دیدہ گرہ کشائے گرہ
چو آئینہ طرفِ خویش بین و عریان باش
جہان چو شعلہ تصویر و پردہ رازست
زمانہ زخمِ زہر بارِ احسان باش
زمینِ منتِ جانم کہ در ادائے سجود
دلِ گداختہ غم ز سوزِ حیرانت
نظرِ فریبِ دو عالم حجابِ پردہ راز
دستِ خونم دہرِ قطرہ آبِ ودائے ما
غدار از ہمہ رو سیبِ آفتابی شد
بہارِ گردشِ رنگِ ست در وجودِ عدم
زمانہ میرود و یادِ گارے ماند
دلِ ستِ مطلعِ انوارِ جلوه جانان
اسیرِ بندِ علائقِ توان شدنِ نفس

فریبِ وعدہ دید انتظار کے داند
کہ سوزِ عشق دلِ داغدار کے داند
درونِ خارِ طہیدن شرار کے داند
جدائے گل و شبنم ہزار کے داند
ضمیرِ غیرِ بجز راز دار کے داند
غبارِ دل ہمہ دیدار کے داند
نظرِ فریبِ ظہیم نگار کے داند
کہ راحت از پسِ زخمِ ستار کے داند
قرابِ نبضِ دل بے قرار کے داند
چو قطرہ کہ بدیا شمار کے داند
شبابِ عالمِ مستیِ خار کے داند
مدارِ زندگی ام روزگار کے داند
بیک کنارِ زبوسن کنار کے داند
طہیدنِ دلِ من جانِ زار کے داند
گلے شگفتہ پیامِ بہار کے داند
کہ دیدہ صورتِ خیر آشکار کے داند
چو بوسے گلِ نقشِ ماند زار کے داند

فروغِ داغِ نمک بر جراحِ ست اے شمع
تلاطمِ ستم پر دوزِ گار کے داند

یا جانِ یقین در آید یا جانِ دُشمن بر آید
بر خویشتنِ ببالد از خویشتنِ بر آید
گر تہِ کُرمِ ورقِ را خطِ شکن بر آید
از سوزِ سیرِ مو تارِ کفن بر آید
گر خونِ من بسوزد داغِ از بدن بر آید
از غمِ پائے در گلِ نخلِ چین بر آید
جو ہر ز سنگِ خارا در سوختن بر آید
پائے شہابِ ثاقب از انجمن بر آید
غیرتِ رواندارد از لبِ سخن بر آید
رہرو نصیبِ اعدا خود را ہزن بر آید
تارے یکشم دوزی از پیر ہن بر آید
موجِ صبا بکارے بوازِ سخن بر آید

نیلِ مرامِ ہستی در دمِ دُشمن بر آید
در کارِ گاہِ فطرتِ ہر ذرہ کار دارد
اعمالِ نامہِ مادرِ دلِ شکستِ خارے
از کاوشِ درونم بعد از فنا خمیر
حسنتِ تہانِ نمادہ در پردہِ صفات
گلستہِ شکستہِ شیرازہِ خیالت
عشقِ آفرید و دل شد آئینہ دارِ حش
جیبِ عدمِ شگاندہ پر دایہ پر فشانے
اے کاروانِ ہستی از خاکِ راہِ خیز
رہبرِ فریبِ ہستی بر رامِ خود پرستی
وسعتِ نگاہِ دارد در پردہِ سجدے
تمہیدِ بے زبانی گاہِ ستہِ معانی

شبنمِ سبیلِ اشکم بعد از وفاتِ اے شمع
بوسے و فازِ خاکِ خونِ نابِ من بر آید

کہ جستجوئے بویِ شمعِ داغِ دارد
دلِ آفتابِ پنهان تہِ میخِ داغِ دارد
قطرِ چراغِ خوابہ کہ بکفتِ چراغِ دارد

سیرِ من بخوابِ عشقش ز جہانِ فراغِ دارد
بنگرِ خیالِ زارم ہمہ داغِ از غبارِ دارد
بزیارتِ جمالتِ چو گدا بر آستانم

طفلی و باخته سر بر خط فرمانِ قضا
پائے رفتار و زبان لائق گفتار نبود

ساغرِ نفرت در روزِ ازل پیچودند
بر شکستِ انجمنِ اے شوقِ دوگر بار نمود

نقشِ پائے سالکان لوحِ دیستان بوده اند
آنچه صورِ تها که زیرِ خاک پنهان بوده اند
هر نفسِ دل می کشد بهر سلوک و جذبِ عشق
گردِ راهِ کاروانِ غمِ هائے دوران بوده اند
از نگاهِ او نگردد منکشفِ احوالِ دل
بر طرث از دیدہ جنبشِ هائے مژگان بوده اند
ناخنِ مادل خراشانِ رانفسِ گرو دگره
آه سر و ناله ام چاکِ گریبان بوده اند
سوز و سازِ بهتیمِ تمهیدِ آهنگِ فتاست
رشتهِ هائے شمعِ با هم یک دل و جان بوده اند
گر سراجِ یارِ جوئی خاک شود راهِ عشق
بے سر و سامانیم با ساز و سامان بوده اند
شکوہِ ایلام از بختِ زبانِ سودا
بسر خوانِ کرم ناخوانده مهمان بوده اند

چون نفس پا در رکابِ حشمتِ از دست خویش
از قدمِ ثابت قدم در راهِ جانان بوده اند
نامہ اعمالِ مامقِ خطِ بیکاری است
آئینہ دیدند و در دل خود پشیمان بوده اند

صبحِ اولِ آخرین و الوداعِ یارِ من
الفرارِ ہجرتِ نصیبانِ چاکِ دامانِ بوده اند
از دمِ گرمِ من ست اہلِ محبتِ را مذاق
در گِ و بے نیش و نوشِ اے شہِ دیوانِ بوندہ اند

قل من از ہر دو جانبِ سستِ پیمان کے شود
خاکِ و خونِ گرہمِ ریزی پریشان کے شود
از دمِ گرمِ من ست اہلِ محبتِ را مذاق
شیونم تا نشنود طوطی غزلِ خان کے شود
خاطرِ ناخنِ خراشانِ را نفسِ گرد و گرہ
تا نہ در دستم رسد و امنِ گریبان کے شود
پاسدارانِ محبتِ را قضا باشد علاج
دردِ را کیفیتِ پیداست درمان کے شود

تنگ دستی بر تابد آرزوئے لطفِ دوست
دلِ نگرِ منتِ پذیرد ز رخصتِ امان کے شود

زکرمه هائے ساقی بد آخه هست باقی
 چه کند بجان کلیمه زسد دے شیمه
 بنظر اگر جدائی بدلم قسین مائی
 زادائے مدعائے دل و حزن آشتائے
 چه کشاکش زبانه به نگاه عارفانه
 بنظاره جالش ز جهان طرف گزشتم
 من دلقوچو نورسایه به خمیمه عناصر
 نظر خدا پرستان به پرستش خودی نیت
 سراب روان خمیده چه سخن تراش دیده
 بتلاش روئے جانان نظرم به چشم پنهان
 بخیال آن نگارے شده بخت سبز بارے

زکفاف کیف صهبای قدحم سراغ دارد
 بهفرج نسیمه که هوائے بارغ دارد
 همه نعمت خدائی که زمی ایاغ دارد
 بزبان من شائے شرف بلاغ دارد
 ورق و صبا ترانه ز تو باغ و راغ دارد
 اگر عیب خود بنوشتم سرختم و داغ دارد
 سر خط بحد فاصل در چهار باغ دارد
 بحریم کعبه سوزد که چراغ باغ دارد
 چو گمان یکشیده سر گوشه زاغ دارد
 که بشهرام عرفان تعیش خجراغ دارد
 بقضائے مرغزارے نه شب چراغ دارد

زکلام سوزناکم دل درد مندای شوق

بگدازد از شدرای که بشک تاغ دارد

از آتش درونم درد دل اثر نباشد
 آینه خیالم هر سو نظر ندارد
 جوینده معانی من ترا چه بیند
 از کاوش بنونم اشکم به ریگ صحرا
 بر روی آید و شد آینه نقاب
 جانم رسد بمنزل پا جان نه خود بر آید

سنگ از شر ز سوزد تا بال و پنا باشد
 یک روشد بجانان از خود خبر نباشد
 برپای خود مسلم نور نظر نباشد
 زنجیر پائے دشت ازوے گذر نباشد
 در خانه هستی ویدارو در نباشد
 در دا چو صبح شام این درو سر نباشد

<p>موضوع آفرینش جز خشک و تر نباشد مہو و بے قضایم چہ نام بر نباشد از خواب و ذوقِ ہستی بیدار و بر نباشد پاد و رکاب دارم راہ سفر نباشد بیدار چون مسافر وقتِ سحر نباشد تا بے جگر نباشم سینہ سپر نباشد ہر دو نسبتِ جانم تا جان بدر نباشد بر پشتِ بنیویان شمس و قمر نباشد گردانِ چو گرد بادم روئے مفر نباشد گلہ ستہ شگفتہ تا بے مطر نباشد خارِ خلش و میمِ دل بے ضرر نباشد</p>	<p>تا شیر آب د آتش سوزد گدازِ جانم مسدود جملہ راہم جز یادِ عہد و مہبود چشم از ازل کشادی بر خویش باز بستی رمزِ شناسائی سنی از جملہ سبے نیازند جان بر لہم رسیدہ بر کفت چراغ دارد آہم چو تیغِ قاتل اشکم چو خونِ بہل معنی پرستِ غنم صورتِ پرستِ داغ از سایہ ام سید شد رُئے زمین چو داغ لئے محرم نہ ہمدم لئے رہبرم نہ راہم شیرازہ دلم را بستی ز نذر احسان بہان نواز غنم رجعت پسند و دردم</p>
---	---

اوچ کمالِ شاعر اعجازِ عشق اے شور
 در ہر صدفِ زمیں پیداکہر نباشد

بیا بستاند از ہم امکان کو نظامِ جسم و جان دارد
 کہ امشب در قطر بہان مکیں لا مکان دارد
 دلم نمود و لا رائے مشالِ سایہ نورے
 نہ تجر جاودان باہم وصالِ جاودان دارد
 ز جذباتِ جنون ہم پے بجائے میتوان بردن
 چو طوفانے کہ در آغوشش بحرِ بیکر ان دارد

نیاز و بے نیازی امتیاز سر نوشت ما
 که ببل در چین نالان دگل بخت جان دارد
 خمار نشه می کینه عرفان را نمی شاید
 سبک چند آنکه می گردد ز تلخی سرگران دارد
 بعد رنگ تاشامی پروهر سوز خاموشی
 نظر از پرده پوشی هر چه می بیند نهان دارد
 جراحت خورده عشقم نک پرورده اشکم
 نثار جان جانانم که جانم در امان دارد
 جهان آینه دیدار از ذوق نظر یارب
 که هر ذره بجای خویش سر بر آستان دارد
 گل امید میخند ز بارغ نا امید می ها
 بسودا نیت جان هر سودا سودا در زبان دارد
 ز تاب جلوه حسن مکن محرم چشم را
 خواب از خوش نصیبی خانه بر آساید روان دارد
 دل بے معرفت را رخت دیوار خود کردم
 میسر از آه هجران که تیر اندر کمان دارد
 سواد صنعت صالح بچشم ذره روشن شد
 روایت در روایت داستان درد داستان دارد

بخواہم آدمی کشتی جزاک اللہ نکو کردی
کہ زخم از حسام انگشت حیرت درد بان دارد

ند پائے رفتن منے جائے ماندن در جهان اے شور
سیرا ہے نہان دامان گرد کاروان دارد

چراغ عشق بر گردند و روشن کعبہ دل شد
شگفت غنچہ لب ہم صدائے خند دل شد
ہر امداد نفس بے سسی پاٹے راہ منزل شد
دل در بحر عشق معرفت گم گشت ساحل شد
حجاب قطرہ و دریا بقرب و بعد حاصل شد
نگاہ عاشقان در آستین بے زخم بل شد
نظر آلودہ رنگیکہ از خود نیز غافل شد
بنزل کے رسم یارب کہ کشتی پاک در گل شد
فقط چشم مبصر قابل دیدار حاصل شد
فروع حسن عارض عارض امان بل شد
مناطی دعوائے مقتول حرف کو بل شد
حباب از قطرہ جوشید و موج بحر قفل شد
دراز دست عمر چون کاکل کہ بر پائیم بل شد
کہ از الماس حسرت پاش پاش پائے دل شد
حیاتم منحصر بدجنش گہوارہ دل شد

غبار راہ گل گردند و گلکاری منزل شد
نگاہ و محاب او سوال و جواب او
سراپاشہ شوقم کہ نذرش در نظر دارم
بہر عنان کہ باشد سر زخم در موج مینابی
جدائی از بر جانان رسائے بیرون از امکان
زمین دآسمان را مصدر انوار کے سینم
نہ بینم تا ترا بینم چہ بینم تا ترا بینم
شب دیکھو ساحل دور و وطنان بحر را شوب
مرا زین پردہ پندار در ظلمت فرومشتہ
دل گوید کہ میخواہم نظر داند کہ مے بینم
مبادا پیش داور شکوہ افشائے رازاید
ز پا افتادم و در پیر بن برخویش بالیدم
غریب بیکسم آشفته عالم خانہ بروشم
زیر نگ خیال او عجب اسباب خانہ دارم
حصار جسم دجان راہر نفس بنیاد میلزد

چو تخمے آرزوین اے شور نتوان سر برآوردن
دوئی گردید زائل دل بهر رنگیکه مائل شد

مرا بوعده دیدار اعتبار نماند
بحال مانظر التفات یار نماند
تجیر آئینه آسمان بهر ننگیت
خیال جلوه دیدار را بگیر وصال
توان ز کلبه نفس معنی دل انشا کرد
درون دایره عشق حسن خود دوست
تلاش نموده یارب ز خویش گشتگی
بجای که چو اوراق گل پریشانم
خیال فطرت مایه نیازیستی بود
مرا ز کار تو کارست و بازمانه چکار
حیات نقش بر آبست در شمار نفس
هر آنچه هست طلبگار نیستی مبتد
خودی و غیر خودی بنیودی خبر داری
رسیده ایم بجای که تا خیال رسید
بیاض دیده روشن سواد محض عشق
شرار و امن خدا اشارت برست
خیال دوست و ذوق نظر بگر اے شوق

دل شکفته من به خلش زخار نماند
بهر گردش نگشت و جز خار نماند
نظر بمنظر حسخش بیک قرار نماند
ز بهیقرار سنے دل تاب انتظار نماند
زبان ز پاس نزاکت در اختیار نماند
برون ز پرده دل جلوه نگار نماند
ز خطه خورشیدان دور آیدار نماند
قیام و گردش ایام در شمار نماند
بقدر جلوه حسن ازل غبار نماند
بجز تلافی افعال هیچ کار نماند
که آه سر د کشید و حساب وار نماند
ز برگ دیزه فصل خزان بهار نماند
به جوش باش که مجذوب شیار نماند
کشاد کار نگاهم در اختصار نماند
که در طریقت دل گل جدا زخار نماند
که تاب بنیش او و قصب روزگار نماند
نظاره بال شکسته است نور و تار نماند

تنہا مراز قافلہ ہمدم گذاشتند
اہل نظر مہارتِ احوال رفتگان
منزل شناس عشقِ حقیقی بظرفِ خویش
موج نسیم سلسلہ جنبان بوئے گل
در پردہ حجاب نظر ہائے بے نقاب
گرویدہ دست خیالش چو بوئے گل
لشکین واضطراب خیال وصال و ہجر
مشاطگانِ حسنِ زیرِ نگِ حیرتم
شیرازہ عناصر و اسبابِ زندگی
نیسانِ گریہ روئے زمین کرد تر مگر
پابندِ وضعِ خویش ز خود داریِ خودیم
بر یک نظر مدارِ تماشاے دو جہان
فریادِ سرِ زمین بہ صدائے خرامِ ناز
پاسنگ جز قافِ پتر ازوئے عشقِ نیت
پیشِ نظرِ سیاہ و سپیدِ شبانہ روز
بر پائے سر نہاد و پریش کسے نکرد
دستِ تہی بہ پہلوئے اعمالِ زندگیست

جامہ براہِ خرق براہم گذاشتند
از نقش پا مرقعِ بیہ عالم گذاشتند
بر دل بنائے کارچہ محکم گذاشتند
از ہم گذشت در ہم و بر ہم گذاشتند
از وضعِ خویش پائے بزن ہم گذاشتند
ظلماتِ راہ پیش بہ شبنم گذاشتند
امواجِ دستِ بردلِ قلم گذاشتند
آئینہ دارِ دل غمِ محرم گذاشتند
با ہم نساختند کہ در ہم گذاشتند
ہر داغِ دل چو دیدہ بے غم گذاشتند
خونِ جگر بزخمِ چو مرہم گذاشتند
روئے مشاہداتِ بادم گذاشتند
زیرِ قدمِ قدمِ صفِ ماتم گذاشتند
دل را بوزنِ صیرفی غم گذاشتند
تصویرِ بے ثباتیِ عالم گذاشتند
بر طاقِ دل بندِ سرِ خم گذاشتند
پہلو ز کم نصیبیِ ماکم گذاشتند

اے شوقِ تو شہِ سفرم خوابِ راحت است
بر خاک و زیرِ خاک چہ مقدم گذاشتند

جان و دل دادم و دل بیضه پلاد آمد
 سدریاه تو شده گرد و غبار سدریاه
 دل فروخته بهمدی که ز عهد شکست
 شده شوق بدمان نظر پیچیده است
 اضطراب دل من زمرنه تاری حیات
 وصل در سیم نصیب ست ز نیرنگ خیال
 جان تقابیت که در صورت و معنی افتاد
 همچو ناله از نفس تنگ نگشتم مخطوط
 جان سلامت ز ظلمات حوادث نبریم
 صورت نقش نگین دیده باطن دارم
 قطره آب حیات است بگرداب فنا
 زنده داریم برین عرض تنها خود را
 همچو گل شده همه اسباب سرت مودم
 صیقل آئینه دل نتوان کرد بهم
 جان زیاد تو فدا یاد بیاور تو فدا
 فطرت عشق در انجام با غار رسد
 چشم پروانه و بال و پر پروانه نظر
 ناز پرورده دل رفت ز گهواره چشم
 گرم و سرد آه چو ایست که ز خاک خاک نماند

سنگ بر سنگ زدم ریزه بغیر یاد آمد
 پیش از خوبی تقدیر چه افتاد آمد
 پایه سنگ آمد و سنگ از در شداد آمد
 هر ورق داغ جدا دفتر ایجاد آمد
 هر نفس لرزه بر اندام زبید آمد
 رفتم از خویش و رفت آنکه مرا یاد آمد
 سر بوی رانی غمخسای آباد آمد
 بر لب زخم دلم ناله و فسر یاد آمد
 پر شکستیم تو دلم که صیاد آمد
 نه بجز نام تو حرف و اگر ایزاد آمد
 زیستن بادل ناشاد و زار شد آمد
 چشم و دل هر چه پذیرفت بران آمد
 رفته رفته بسر پادشاه ناشاد آمد
 رنگ در رنگ ز نیرنگی افراد آمد
 عکس در آئینه از جوهر همزاد آمد
 شریر سنگ چراغ دل فریاد آمد
 رونق بزم جهان حسن خداداد آمد
 اشک پاینده سلاسل شد و آزاد آمد
 بوسه یارین ازین موی سبک باد آمد

چیدم آتشکده اسے شہور گلتا نے را
شعلہ از سوزشش دل ہم نفس باد آمد

از خود بہم برآید و خود را بہم زند	از راہ عشق ہر کہ بہ طاعت قدم زند
کولب کشاکش کہ دم بحریم حرم زند	ضبط نفس کرشمہ رازست چون صدف
جو ہر در آئینہ رنگا ہے علم زند	ہیبتائی دلم ز جہاں تو ہم نظر
بر لوح دل سواخ عمری رقم زند	بر آگہ شت آئینہ گذشت از نگاہ شوخ
داغ سجود سگہ بہام صنم زند	فرمان روائے ملکیت دل خیال یار
نقد عیار دانش مابیش و کم زند	لمگشتگان عشق خبر دارد بے خبر
خندہ ز خاک سینہ شب صمد زند	پوشیدہ ایم صورت و سنی بچشم دل
تارِ نفس گرہ برگہ خم بہ خم زند	ناخن ز نیم و عقدہ دل دا نمی شود
دیوانہ پشت پاسبان رنگ جم زند	دولت اگر ہم زسد عشق دولت است
تاصح چہ پر نوشتہ قیمت قلم زند	افعال مانچہ فکر و خیال خام
سود و زیان چہ بسند و بازار غم زند	سودائے سرفروش عجب قصہ نموش
خورشید رنگ تازہ بر آب و نم زند	سوز و گداز دل ز ہوا خواہ گل مہر س
برگشتہ شد نظر چو غزالے کم زند	بریکاگی حُسن کمان کشیدہ ایست
میزان چاک موز خون و ستم زند	تفریق حُسن و عشق گریبان دامن ست
نقش قدم نہاند و نقش قدم زند	در مشت خاک ماز ازل یک ظہور بود
تیر از کمان نہ جسته و پہلو الم زند	فاش از نگاہ پردہ ماز عقوبت ست
مژگان زند کہ پاسبان عرش ہم زند	عارف گرفت چشم زاسباب روزگار

بیزار از تلقائی اسباب زندگی	سر بر قدم ز نیم که بر سر قدم زند
هر کس که در طریق محبت قدم زند	چون گرد باد بال و پر خود بهم زند
پاس ادب مراستم اخلاق و بندگی	کولب کشا که دم بحر کم حرم زند

از دل جدا نمی شود اسے شوق و عشق دوست
تا از مزار تکیه بخوابم عدم زند

آب و تاب دل و جان جنبش مژگان بردند
گل بدامان حیا زود پشیمان بردند

گفت خونین که من اور ادل خود میگفتم
آن هم امروز نبودست که ترکان بردند

سوز افشانه مازخم زبان و گران
خنده خشک و تری از لب جهان بردند

رہر دان عدم آباد پشیمان خیال
بر سبکسار و سحر چه پشیمانی بردند

دیدہ ہا از دل من درسی رفاقت گیرند
لحظ خواب پریشان ز پریشان بردند

حاصل عہد حیا تست ہی دستی خویش
ورنہ چون باد خزان خاک بدامان بردند

بچود آتشہ کہ گر دیدہ احسا سی خودند
در تنہائے وصال عمر سپایان بردند

محو تصویر خیالی به خیالے مستند
 ذوق بے دیدم زویدار تو پنهان بردند
 بر فضائے دل خود آتش دل سوختگان
 لاله سان داغ نمایان ز گلستان بردند
 بگذر از شوخی پرداز درین رنگ مذاق
 بر سر روز قیامت شب حیران بردند
 لخت پائے دل من رفت بطوفان سرشک
 سرد آب از پیش آتش سوزان بردند
 شبنم از پر تو غورشید بجائے ز سید
 خبر از بخیرے حسن پرستان بردند
 تو جدا از من و من از تو جدا می مانیم
 زخم دیدار زخم چشمی پیکان بردند
 رنگ و بوئے سخنش انجمن سرگوشی
 چون گل از دل شکنی سر بگرمیان بردند
 میتوان خواند ز عنوان ورق پشت ورق
 هر چه دیدند در آئینه بدامان بردند
 ماکه در پرده دل نغمه سرایم عبث
 راز داران سبق از ساز خوششان بردند

سزین ست که در پائے توان میلزد
 جذبہ ہائے کشش عشق دل و جان بردند
 عمر تقسیم در ایام شد از طول حیات
 صبح و شام ست که در گردش دوران بردند

از جهان بسیج ندیدند و جهان را دیدند
 پاکبازند که آئینہ عریان بردند

جادو بجا همه جا گفت و شنید ست اے شور
 جوہر عشق ست کہ از دست حسینان بردند

دم بخود آواز بے آواز بود
 حسرت انجام در آغاز بود
 دیدہ در بستہ بر خود باز بود
 پرده پوشی انکشاف باز بود
 آئینہ در زنگ بے پروا بود
 شعلہ جان از شرر ممتاز بود
 در شکست پر پر پروا بود
 شیشہ ہم در سنگ آتش باز بود
 معنی و مصدر بیک پروا بود
 ضبط خاموشی حجاب باز بود
 مشعر انجمن سام بر آغاز بود

یار مارا شاذ با ما ساز بود
 جان و دل را عشق سوز و ساز بود
 دل خبردارست از اعمال ما
 بر تن عریان ز رنگ بچودی
 دل ندادم تا ترا نشناختم
 قالبی هستی وجود جلوه
 روح با اعمال مرغ نامہ بر
 خانہ نداد خاطر ما سوز عشق
 پر تو حسن تو در نور نظر
 نور او در دیدہ ما روشن ست
 شمع سان خاموش میوریم ما

دیدن از چشم ست و دانستن ز عقل
نیت انجام و گرج سوختن
تاب سختی ساختن خون سوختن
وراثت خفی گفت و شنود
بر نظر گاه گریبانم نظره
ناز با او نیاز ما اژد
هر چه در دل بر زبان داریم ما

دیدہ و دانستہ ہم غماز بود
دامن دل در گرفت آذ بود
دل شہید غمزہ غماز بود
چشم قتان طرقتہ الا عجاظ بود
ہر کہ سر افکند سرافراز بود
بے نیاز از ماست اورا ناز بود
شیخ فانیس خیال ابراز بود

ہر سوال ماصدائے بازگشت
شوق بر ہم خوردن آواز بود

آئینہ پیش نظر مشکفت را زنبود
تا بجائے زسیدم نفسردم پارا
داد آزادی افعال پس از پاسا وب
سروشت ابجد عشق ست کہ بے نیل مراد
ورق سادہ زبانتا بہ نیرنگی نطق
ہستی و نیستی ام رنگ تماشاے وجود
سبیل بنیاد دو عالم ز نظر پیدا کن
بر سر راہ نشستم زگر انجانی خویش
داستانیت میان من تو شرح طلب
دیدہ برجائے خیال رست کہ بنیم پیہم

عالم اسباب جفتن خانہ بر انداز نبود
سعی لاحصل مازک تگ و تاز نبود
روشنفتن ز جہان شعبدہ ناز نبود
فکر انجام ز نیرنگی آغشا نبود
زخم تیغ ست بیائے کہ جز اغماز نبود
شوق دیدار بجز محترم راز نبود
جلوہ راہنیش ہر مورد ر انداز نبود
روح پرواز کند طاقت پرواز نبود
چہ کند ناز و نیاز کے کہ ہم ساز نبود
نظر حسن پرستان غلط انداز نبود

<p>دل پسند آنکه ز اہل غرض و از نبود رنگ تاثیر دعا غیر ز اعجاز نبود سازگار نظم طالع ناساز نبود</p>	<p>شارع عام نظر سیر گذر گاہ بشمر حسن آنست کہ از پرده برون می آید دل ترا بیند و من روی دو عالم بینم</p>
<p>زخم درد که از آہ نواز د اے سوز نغمہ تار نفس زمزمہ پرواز نبود</p>	
<p>مرثدہ اے بادکشان ابر بگلزار آمد جام سرشار بکف ساقی گلزار آمد مرثدہ اے بادکشان ابر بگلزار آمد ساز خاموشی مار از رگ تار آمد</p>	<p>ہر ورق چشم کشا پرده البصار آمد برگ برگ چمن آئینہ اسرار آمد از نگاہ تو مرا آئینہ پیش خیال آب جو رفته بہ جو نقش دیوار آمد</p>
<p>یک ادا جلوہ صدر رنگ بیان میریزد حسن و آئینہ ہم تشنہ دیدار آمد</p>	<p>دیدہ بے دید اگر نور نباشد در دید صورت دمنی یا معنی انوار آمد در میان من و تو جلوہ دیدار آمد مثل شب رستم و انوار بر قنار آمد</p>

ویدہ بے دید تماشے تجھے کردم
از پس پرده دل در نظرم بیا آمد
پایز بچہ نفس در نفس عشق اسیر
دل در آزار طیش از ہمہ بیزار آمد

یاد ما مضطر بان عالم امکان شہود
گرم بازار شد دیوسف بازار آمد
آہ چون تار گریبان در دل راد ا کرد
آتش از عشق در آغوش خس خوار آمد

عکس از آئینہ دل کہ در آید بخیال
ہر چہ مستور شد از حسن پدیدار آمد

پاز تدبیر بر آورد دلم از غم بحر
تا بتصویر خیالی دم گفتار آمد
انچو گر داب ز موبے گره دل نکشود
جوش در بحر فن اندک و بسیار آمد

ہم سفر نیست بجز بیکتی من غمیرے
بہ سرم عمر درین سایہ دیوار آمد

از دلم قاشق فرو چیدم و بر چیدم روز
طشت از بام قناد آن سحر بازار آمد

شادی و غم همه موقوف با حس دل است
دل چو شبنم ز هوائے تو برفتار آمد

جذبۀ عشق تو جانم ز عدم باز آورد
با وجودی که خود آزاد و گرفتار آمد

بر نیاید ز نظر جلوه در آید متظیر
رنگ گردانی غم دیدن و دیدار آمد

صورتش پرده راز است بروئے معنی
هر که بایستج و کفن برادر دلدار آمد

صبر من راحت من عشق من و شکل من
هر نفس ببل و بر هر قدمش خار آمد

نا توان داد توان تا چه توان کرد بهم
خاد بردوشش نظر رشته زنا را آمد

شیشه در خانه تصویر خیال دل ما
جاگزین است بدل هر چه بد بیدار آمد

نیم مستی که ز بستر چو سحر برخیزند
دل بیاورد چنین بخود بشیار آمد

یار می آید در دیده من می آید
بر سر پاست نظر دولت بیدار آمد

تو بدی من نه بدم من بدم و تو نه بدی
جان من واحد و مستور با ظهار آمد

لب فروبت صدف تا دگرے سر بخت
خاشی معجزه محرم اسرار آمد

هر چه آمد بنظر از دل من رفت بدر
هر چه آمد به دلم در دل آزار آمد

رفت از یاد من اے شوق که دریادم بود
کیست آن باده فرو شے که به گلزار آمد

خط کشیدند و بر آن نقش سر طور زدند
رشته بستند به انگشت دگره دور زدند
پیر تنظیم بنام من بر بخور زدند
گل بدامان صبا خنده مجبور زدند
خواب از نشسته می دیا محمور زدند
مشت خاک کعبه پا بر سر مجبور زدند
آب بر آتش دل از لعله نور زدند
بر سر شام سرا پرده و بجزر زدند
جرعه تلخ ز خون چون لب بر صور زدند
تا نظر بردگرے ناظر و منظور زدند
تکیه بر عمر روان بادل محذور زدند

اروز اول ز گل ام کاسه نفخه خوردند
حاصل عشق یز گردش پر کار نمود
دیده شوق کشادند به سیلاب سرشک
حی خاطرنشد از روز پریشان گشتن
محو کیفیت عشق ز فیضان جنتون
گر د بادست محبت که به میدان شهود
صورت نقش و نگین نام نشانت سراغ
در نظر هیچ نیاید بجز انوار شها
جگر سوخته مانک خنده لبی است
حیرت و حزن بهم شجبه ناز و نیاز
آمد و رفت در عالم چپتی و سستی مون

<p>مے زمینجائے توحید بہ کافر زدند بارگاہی کہ درین کشور محمود زدند جام توفیق بہ مقدار وہ مقدار زدند</p>	<p>طلب غیر ندارد ز دوتی بیگانه یادگار است بہ دل جن وصالِ محبوب مقبلانیم بہ اندازہ تقصیر و گناہ</p>
<p>چشم از خامہ انظار مصور اسے متصور جامہ در خون سیہ کاری متور زدند</p>	
<p>از عدم تا بہ عدم ہر ورق عریان باشد جلوہ محبت در آئینہ و حیران باشد باشد و باشد اگر چشم بہ عرفان باشد قطرہ در بحر فگردد و باران باشد سیم کاری بہ تیر آئینہ پنهان باشد ریشہ در زخم دوا نیدہ پرافشان باشد قرعہ وصل زند ویدہ و گریان باشد بر فرازم نظرے راہ نمایان باشد گرد بر خیزدو باآہ پرافشان باشد کہ بجای نفسم تار گریبان باشد کاروان می رود و گردیدمان باشد پال پرواز کشید کہ پریشان باشد نفس سر و کلید در زندان باشد پار ہر جا و سرے بر خط فرمان باشد</p>	<p>لنخ برداشتن شیرازہ نسبان باشد چشم مشتاق صحرایے سرو سامان باشد سرفروشتہ ز شب خون بہ گریبان باشد واصل ذاتِ ندیم باز جدا گردیدم شوخیِ حن و حیا را بطن عشق و فنا نظیر لطف بر احوالِ دلم نقش بر آب ہر سطر صیغہ رازست بہ انشاء نجوم کعبہ و دیو حرم عشق بہ منزل منزل نامہ بر مرغِ نفس بست ز خاکسترِ دل دولتِ عشق بہ گردشِ سر دستِ کفن است بوکش از میکدہ ناز کہ دنیا دنیا ست چشمِ دل پردہ رازست بمیدانِ شہود رازِ دل کاوشِ خاست پس پردہ شوق شمع سوزانِ قنایم چہ وجود و چہ عدم</p>

دُزخ بر جاع خود اے شورِ گران چون دلِ ما
خاک در چشم که هر زخم بسکند ان باشد

فروقت صحر شب زنده داران را چه بگزارد
در هر برگ شجر باوصا آغوش بکشاید
عق ریزی نم را بخت گل هم سفر دارد
غم دنیا به تدبیر عشق خود فست گردود
دل خاکستر ز غم نفس دامن زند زین رو
به حال خویش پیدای شود ناسباب ناکامی
نظر گشته عالم خدنگ در کمان دارد
تعلق چشم غیرت خانه زنجیری سازد
زهر دو پار بکسته قدم لغزیده می آید
طلسمات جهان را صورت آئینه می بیند
پروبال نفس غیر از پیش پروانه می شکند
تلافی نیست از گردش بجز ترکان بزم بستن
سبیل راه شد خونم که جام ارغوان دارد
یکی بر بستر راحت یکی بر خار و خس غلطد
ترا فرصت نبود از خود مرا همت داد این دل

حجاب چشم من تصویر جهان را چه بگزارد
صفر و بیل بیل گلستان را چه بگزارد
که بر باد بهاری آب حیوان را چه بگزارد
کسی منزل به منزل سازد و سامان را چه بگزارد
که در افراط و تفریط سوزان را چه بگزارد
سُور و درودل بیار بجران را چه بگزارد
غم امروز فردا سرفروشان را چه بگزارد
ز چنگ شانه ات زلف پریشان را چه بگزارد
نفس ز خود وصال قالب جان را چه بگزارد
نگاه حق به جانب دید پنهان را چه بگزارد
اسیر دام الفت بند زندان را چه بگزارد
شب و روز از تسلسل دور دوران را چه بگزارد
تا پاشنه خار و ناخن دوران را چه بگزارد
شکست ناشکیبائی کو پیکان را چه بگزارد
ز چنگ شانه ات زلف پریشان را چه بگزارد

چو گل اے شور دل پیمانه عشرت نمی گیرد
که آخر خاک گشتن غلط انسان را چه بگزارد

<p>به جارشخ درین بزم خون دل سوزند دل به گلشن هستی غبار آزادی به آن بضاعت عجز که خاک است خاک به گوشت دل ماخلوت خدا در دست فضا رخنه گل تنگ براسیران شد چه دود بر سر آتش معاشران طلب خطا خطا نشود تا خطا نیا مرزی حیات و مرگ زغم رشته دوسر داد دلم که زخم نشد داغ دل نمی باشد ثبات هستی ناپایدار مثل حباب طراز کاغذ آتش زده است صحبت غیر گناه گارم و از کرده خود پشیمانم</p>	<p>زدور باش نظر جان مشتعل سوزند رو ایدار که در کوره خشت گل سوزند سر سزار چراسی به عطر گل سوزند بیابا که بجان مشعل چگل سوزند برنگ غنچه پژمرده منقعل سوزند چراغ برکت و خون دریاغ دل سوزند ز آب دیده گنهگار منفعل سوزند ز انفصال چه پیوند جان گل سوزند ز خشت گنج به دیرینه مستقل سوزند به دم زدن دم اخلاص قبل سوزند چه ممکنات بیان دیده خجل سوزند چه شمع بر رخ آئینه متصل سوزند</p>
--	---

خمیر آب و گل بافتا پذیرا شود
ز بسط و قبض چه سازند و منفصل سوزند

بهار گل مرا سرگرم خوشه چیدنی دارد
که بردست نگارین رنگ گلشن دیدنی دارد
دو چارم تا شوی سیر دو عالم دیدنی دارد
نظر گر دیدنی آئینه بر گر دیدنی دارد

مژه برهم زدن در نزع سر می آورد عمری
 چه عیبانی چه ستوری نظر پوشیدنی دارد
 رموز عشق می ماند نهان در دیده شبنم
 لب شیرین برنگ برگ گل خندیدنی دارد
 طلسم حیرت است آئینه دار بخودی عالم
 ز قسمت هر چه پیش آید بجان ور زیدنی دارد
 عجب خاصیتی دارد زیارت خانه رنگم
 سرشت خون دل مثل عرق جوشیدنی دارد
 مذاق عشق روز افزون تصور پرده راز
 به ذوق لذتش زهر نیش غم نوشیدنی دارد
 به راز غنچه منجم اسباب طرب مخفی
 دل از یاد تو بر خود چون گره پیچیدنی دارد
 خلش انگشت بر لب میزند زخم نهانی را
 اشارت خفی از درد دل فهمیدنی دارد
 سرشک از دیده در گهواره راحت نه آساید
 شهاب ریش خور رنجانیدن در بخیدنی دارد
 ز خاک کشتگان در حتم عبرت گرد جولان
 ز نقش هر قدم راه عدم پرسیدنی دارد

چو بزرگ حین شیرازۀ جذبات روحانی
 نظر از طیش و پا از پیش و لب خندینی دارد
 ز طوطی پیش آینه تنفس لب نمی بندد
 بیان حال دل بشنیدنی نشنیدنی دارد

به حرف آشنائی روشنائی کرده ام اے شوره
 چو اوراق پریشان لب به لب چسبیدی دارد

صد بار باز گشت از جانب جانانه می آید
 ز بام عرش گردان در هوا خانه می آید
 به کار آفرینش ذره دهر دانه می آید
 ز بام خشک گرد تا به لب پیانه می آید
 ضیا از تیره بجای تادر کاشانه می آید
 یگانه می رود از خانه و بیگانه می آید
 غم دنیا فروشد هر که در میخانه می آید
 به هر جا پا گذارم بر سر ویرانه می آید
 در پیش عشق در افنون نه در فغان می آید
 به هر جا شمع روشن می شود پر دانه می آید
 زبان تیغ بر لعلش تر دندانه می آید
 ریاضت هر عشق از محبت مردانه می آید
 بیاد چشم میگردان گریه مسلمان می آید

به حال خویش بادل در سخن دیوانه می آید
 و بود بستیم چون قطره باران جاب آس
 نمود بے نمود انبار خاکی گنج ویرانه
 چو نخل از برگ برین شغل از زیت می آید
 بیاد جلوه اش چشم زمرگان سائبان ارد
 فرو چیدم بجای دل ز غم اسباب ناکامی
 ز عشرت خانه اسباب سامان فراهم کن
 به دور گرد باد از خاکساری دوستی دارم
 زبان قاصر بود از شرح بر دل هر چه میگردد
 کشد بردار انگشت شهادت سر فروشان را
 مکان نشانی پیش از عمل داد پدنی دارد
 سلسله جذب چون تم باده سر خوش می بخشد
 دماغ ساغر سرشار بخت از حسن عبوسه

چو رنگ و بو گل اے شورِ خصلت منقسم گردد
بہ کارِ خیر و شر لایق دل و فرزانه می آید

پس از وصالِ ازل راہِ جہت ببتند
ہوا جلوهٔ حسنِ قدمِ غبارِ انگیز
اسیرِ عشقِ چو گردابِ نمودارِ حال
ز گاہِ رشتہ و فراقِ بکارِ سوزِ عشق
پس از فنا بہ جهانِ مشتِ آنخوانِ باقی ست
کلیدِ قفلِ حیاتِ است آفرینشِ برگ
غبارِ خاطرِ ما خانہ زادِ زخمِ دلِ است
اصولِ زندگی ما حصولِ محبتِ است
عملِ نتائجِ خصلتِ چو بحرِ بادِ موج
دماغِ بر سرِ کارِ است در تصورِ عشق
سفینۂ درِ گلِ بی پا خودِ دروانِ گردد
بہ دورِ گردشِ ماہِ است خلتِ بہارِ امید
بہ قسمتِ ازلی بود یکدلیِ مفہوم
چمنِ طرازیِ اسبابِ حسنِ افتادِ است

یہ تفتی دل نقشِ آرزو ببتند
بچشمِ خاکِ فشانند و در فرو ببتند
بہ نالۂ فاختہ و طوقِ در گاہ ببتند
بہ داغِ دوزخیِ دلِ چاکِ آرزو ببتند
حریصِ درِ چہ متعِ زرِ بگِ ثوب ببتند
زبانِ فریبِ دو عالمِ ز گفتگو ببتند
سرازدگی کہ ز سرِ گردنِ سبب ببتند
گرہ بہ سلسلۂ بربادِ موی ببتند
بہ ریشۂ ورگِ گلِ عقدِ رنگِ ببتند
مشاہداتِ مضامینِ چو رو بہ رو ببتند
حبیبِ چشمِ نرمِ را بر آسبِ جو ببتند
تعلقاتِ عملِ ما بہ خیر و خود ببتند
سجودِ نقشِ جبینِ بر غبارِ کو ببتند
بہارِ زندۂ دلی رنگِ نوبۂ نو ببتند

جہانِ بچشمِ تو اے شورِ رمزِ ایمائے
طلمسِ منظرِ حسناتِ چارِ سوببتند

حال بچال شد و زهره تقریر نبود
 هر نفس دود چراغیت که تنگیر نبود
 هیچ جزو بود بکام دل و دلیگیر نبود
 عشق انشار و لم بیت خراشت و سطور
 بر شکاف نظرش چیم بوس و فته ام
 بحر از قطره و قطره بلب بحر حباب
 چشم سر حبه آب شرر انگیز چو سنگ
 جلوه یار در آوین نظر هم رشته
 کاروان چشم بر سر منزل نرسید
 بود در گوش صدا سلسله جنیان خال
 حسرت دیدند و بیدار فزون میگردد
 هر نفس گور کن نرم زمین هستی
 زندگی مثل حباب لب دریا بودی
 ز ندام به نظر رنگ محبت دارم
 با خبر بخیر از پیش در امکان وجود
 داشت اشک رخ قفس احت گهواره دل
 آفریدیم و ندانیم چه محشر باشد
 هر که افتاد ز پایش زنده بر سر خاک
 جان و دل منتظر جلوه جانان بودند

حسرت آلوده نظر خاک تصویر نبود
 زندگی سوز خراشیت که تخریر نبود
 آئینه پیش نفس داشته تصویر نبود
 بالش شعله خیز جلوه تحسیر نبود
 سوزن رشته به دل کم زهر تیر نبود
 هیچ برگشته ز برگشتن تقدیر نبود
 دل نبود آنکه در آن جذب تاثیر نبود
 موج در بحر فنا گشته و تدبیر نبود
 پیش افتاد پس پرده تقدیر نبود
 جوش افزای جنون ناله زنجیر نبود
 خواب نظاره خوابست که تعبیر نبود
 دست بر بادی ما بر سر تعمیر نبود
 دیدمی کاش نظر جلوه تقدیر نبود
 خاک در دیده من سرمه اکسیر نبود
 خط پیشانی ما آیت و تفسیر نبود
 اے خوشا بخیری هوش خبر گیر نبود
 چشم واکردن ما حیرت تقصیر نبود
 خاک و امن کش و خاره بر گیر نبود
 شوق تاثیر دعا جادو تخییر نبود

اپریل ۱۹۳۲ء

دیدم چہ دیدہ اشرف نظر از دید بس نکرد
 رو بر قفا نہادہ و رجعت ز پس نکرد
 از بکسی چہ درد کہ پروائے کس نکرد
 بیدار خفتہ را چو صدائے جرس نکرد
 جان را بجز مشاہدہ اندر نفس نکرد
 آرایش فضائے چین خار و خس نکرد
 ہستی خویش پست بجز از ہوس نکرد
 فریاد گوش بر سخن فیض رس نکرد
 دست از لباس خویش برون ان سپس نکرد
 چشم از گنہ نیست کہ جان پیش رس نکرد
 بے پردگی ز پردہ درسی بواہوس نکرد
 دندان گزیدہ لب ز لب یار مس نکرد

بایم نفس لحاظ و حیا ہم نفس نکرد
 در پردہ ہائے دیدہ دل عکس جلوہ
 شادم بگوشہ کہ بیارست خلوتے
 بے کار کاروان نفس و مدم گذشت
 دارم ولے طواف نظر گرد کعبہ
 مطلوب ذات پاک فروعات خواہات
 بہر سجود پیش تو سر بر زمین نہاد
 دل ناز میکند بستمیدگی ز عشق
 بشکست جام دلرزہ بر اندام اوقاد
 پوشیدہ ایم و جامہ جان چاک کردہ ایم
 چون عنکبوت پردہ تند در حصار خویش
 دارم چو برگ غنچہ بیان در شہ بیان

اسے متور شکوہ از روش روزگار بود
 ورنہ چہ مقتضائے وفا ملتس نکرد

بنیند جلوہ و زہمہ قطع نظر کنند
 پیش ندیم قصہ عشق تو سر کنند
 پروانہ دار بہر شہادت سفر کنند

دل را اگر ز نور نظر جلوہ گر کنند
 عکس رخت ز آئینہ دل بدر کنند
 جویند از مرقعہ عالم سراغ یار

باشد حجاب پرده راز از حجاب راز
 هر دم برنگ نش ز سوز گداز دل
 ماکشگان خجرتسليم را ز غیب
 اند حال ما خبر ندید تا بد یگر ان
 این زیستن تبه مردن نمیکند
 کو چنگی ندید هوس های خام ماست
 ساقی چه می بگوش ساغر گلشنه اند
 در آرزوئی وصل تو ای جان آرزو
 در عاشقی ملاحظه جان و حیم نیست
 مار نصیب ساقی و جام شراب نیست

آن با خبر که ریز ترا بے خبر کنند
 داغ بینه سینه بدایه سیر کنند
 بهر طیش تنافی جان دگر کنند
 از آه سرد پرده بروی صحر کنند
 سودای خام راز سس خود بد کنند
 خوتا به گرم شعله دل در جگر کنند
 جذبات دل بیک نظر پراثر کنند
 شب های تیره را به تخیل صحر کنند
 با سوزد سانس شب غم بسر کنند
 از قطره لعاب لب خشک تر کنند

آباد کج خیال تو بر یاد کج دل است
 اسے شوق و فتریت کہ حرفش زب کنند

نومبر ۱۹۳۱ء

آتش فروز شعله دیدار یار بود
 بے اعتبار زندگی مستعار بود
 دل بر مدار حسرت و ارباب نثار بود
 بر سینه داغ عشق چرخ مزار بود
 در عالم الوجود و نبود و چه و ما

دل را قرار بود و نه جان را قرار بود
 در یک نظر نمود خزان و بهار بود
 چون گل سحر در بهار هم آغوش خار بود
 جانم بحال خویش بجز آتش غبار بود
 چون دانه سپید بر آتش شعله بود

در پرده ضوشتان نظر پرده دار بود
 در هر نظره نظاره حسنت یار بود
 عشق تو روح ماست که برشته کار بود
 چون بوسه غنچه راز نهان آشکار بود
 آمد جدا جدا و جدا چشمه سار بود
 چندانکه برقرار شدو بے قرار بود
 آئینه پیش آئینه آئینه زار بود
 تا صوری دل شکوفه نقش و نگار بود
 او یار خویش نیست چگویم که یار بود
 نشتر ز نامساعدی روزگار بود
 سنگ مزار خاک ره انتظار بود
 بسمل نگاه من ز نگاه نگار بود
 آهو گذشت رفت که نظرش و چار بود

عالم تمام حسن و نظر باریاب حسن
 دل واقف دل ست نظر واقف نظر
 بیگانه خودیم چه دنیا چه آخرت
 در گردش نگاه سوال و جواب شد
 مخبر خیال و نطق و نظر رنگ دل جدا
 جان طالب شهادت و دل تشنه وصال
 گشتم تمام چشم و دم جلوه گاه حسن
 مرسم ز نوش و زخم زینت کمال حن
 بیگانه بود با من و تائیک هزار بود
 هراته و ناله که برآمد ز درد دل
 بعد از فتا زیارت خوابان نشد نصیب
 قاصد شکسته یا در غم سفر نکو
 خواب ست یا خیال بیک اضطراب دل

در خانه دل ست تماشای حسن نشوید

جان در خیال گرم تو مست خار بود

فروردی ۱۹۳۱ هـ

از خویش رفتن ست که خار نمیرسد
 بست و شکست هر چه رسد و انمیرسد

دل را شکست از غم دنیا نمیرسد
 گلدسته حواس ز یک رشته نفس

پنهان رسیدنی است که پیدا نمیرسد
 حرفه بگوش دل ز لب با نمیرسد
 دل بے تجلی به تجلی نمیرسد
 اصلاح ما بهین خبر اصل نمیرسد
 با کس نفس حسن خود آرا نمیرسد
 با درد دل عذاب مداد نمیرسد
 فیض جنون به مهر مداد نمیرسد
 از دست خود اذیت بیجا نمیرسد
 جانیت بر زمین که تیر پا نمیرسد
 صحبت بهم زدوری صہبا نمیرسد
 چشم نظاره جو تماشا نمیرسد
 چون قطره در نوازش ریبا نمیرسد
 ذوقیت در دلم به تماشا نمیرسد

آزار غم اذیت و آثار نا پدید
 برب ز دل براه نفس حوت میرسد
 جذبات عشق شعله انفاس بچودی است
 عالم تمام بیخیز از رستخیز خویش
 چند آنکه بے نیاز شدم ابتیاء رفت
 در حال خویش مستم و بے التفات غیر
 انداز حسن تربیت عشق داده است
 جذبات دل ز عشق و برات نظر حسن
 چون گرد باد خاک فشانم بر تے دهر
 باد صنم ز شیشه و پیمانہ میسکنم
 عالم تمام حسن و نظر باریا حسن
 خوار است زندگی که وصالش نصیب نیست
 بمان شد و لب عشق نظر شد حریف حسن

اے شہور انتظار قضا تا بکے کشم
 از غیب میرسد ز تقاضا نمیرسد

۲۰ دسمبر ۱۹۰۶ء

در پلہ نگاہ ترازو شود نشد

ماہ تمام مصحف آن رو شود نشد

لے ترازو شدن - مقابل شدن -

<p>کافر ز حسن خال زبندو شود نشد آئینه جلال گل رو شود نشد چون گل شکفته زنگ رخ او شود نشد محرم ز راز چشم سخن گو شود نشد سنبلی برنگ طره گیو شود نشد تاج جمع خاطر م به تو یکو شود نشد لیل حریف دیده آهو شود نشد کوتاه قصه فرق سر مو شود نشد اے تیره روزیم خبر از تو شود نشد</p>	<p>هر ذره آفتاب قیامت ز عارض است نازت کرشمه بازو نیازت به عثوه ساز خط بر عذار حسن دو بالا ز آفتاب نازت ز بے نیازی خود پرده میدرد هر جنبشی که طرز معانی گرفته است آموختم ز خاک و پریشا نیم ز رفت مجنون بطون دشت بیابان نگاه داشت رفتی و یاد ز غبار تو ازل نمیرود عمر دراز ناز میچایم کشد</p>
	<p>جوش بهار در کس بنیم ز لب گرفت اے شعله غنچه روکش خوشبو شود نشد</p>
	<p>۲- اگست ۱۹۰۸ء</p>
<p>دل شکسته گران شد که ناز بردارد که باغبان خبر از نخل باثمر دارد غبار سخن چین مرغ زیر پر دارد نشان سنگ سر راه بنجر دارد که فتنه ناله شب نیز دیده تر دارد</p>	<p>غم نزاکت گل سوز در جگر دارد هنر عزیزی نداری طبع ندارد ز خلق دے که شسته نگردد دل عقیدت گل خیال پخته شود از وصال صحبت یار گداز شع ز پرده شعله با شد اے روکش - شماره ۸ -</p>

<p>دماغ غنچه سر بسته بوسے زرد دارد بشر بقدر مراتب دماغ شتر دارد</p>	<p>لب شکفته کشادی سخن درین مدار ز سالکان طریقت مبارز در قریب</p>
	<p>ترش خراش زخم جگر شول بر زبان دارم به ضرب تاخن مضرب نغمه سر دارد</p>
<p>۳- فروری ۱۹۰۹ء</p>	
<p>خون گرفته چه نمش دارد نظر اعجاز میجا دارد شمع این پیر بیضا دارد نور از سرمه سودا دارد عشق یوسف که زلیخا دارد آرزوئے دم عیسی دارد لاله رو داغ سودا دارد چشم عاشق دل دریا دارد شام غریب غم فروا دارد مستی نشه صبا دارد مستیم لب گویا دارد</p>	<p>حیرتم محو تماشا دارد غیر دل هیچ گواهی ندهد ظلمت عشق تجلی بخشد متحیر نشود گردش چشم ناز بردار خسریار شود کشته از بوسه لب برخیزد انتخابیست که از نقطه شک سدره گرد که درت نشود بنیوا بر خور واز دست کلیم بوسه گل روی بهار خاطر نگهت گل ز صبا برخیزد</p>
	<p>ہائے دیو حوصلہ افزائے جنون شول از عشق چه پروا دارد</p>

۲۶ - اگست ۱۹۱۰ء

ادراک بود قاصد مقصود برآید
 نابود بود دل ز غم پرود برآید
 از سوز نفس شعلہ پرود برآید
 کارم مگر از منت محبوب برآید
 اشک از ستم ناله نکود برآید
 از سینہ نئے کفہ داود برآید
 درد دل خبر از معنی مفقود برآید
 روئے طلب از دسترس خود برآید
 گل از تہ سببم عرق آلود برآید
 امید اسیران چین زود برآید

خوش وقت کہ از لطف تو مہود برآید
 قربان جمال تو شوم بہر نگاہے
 احوال دل از حسرت دیدار چہ پرسی
 تقدیر نہ از ناخن تدبیر کشاید
 ظاہر شود از یکدگر احوال شہیدان
 در پردہ عشق ست نفس محرم اسرار
 در نامہ نو لیم بہ تو حرف ز شکایت
 مایم سزاوار گناہے کہ نبوشتی
 در گلشن ہستی صحر حسن یہ بینم
 گل بابلی خونین کہ سراز شاخ برآرد

از شوق ہوا و ہوس آن مغز کہ پرشد
 بے ساختہ حرف از لبم دود برآید

۲۷ - ستمبر ۱۹۱۵ء

بالسبب کہ صنم مست ز بستر خیزد
 ہجہ بولے کہ ز اوراق گل تر خیزد
 خاک صحن چین از خلط نمی زرخیزد

تازہ بولے گل امید ز دل بر خیزد
 دیر پایست ز شوخی نشہ عہد شباب
 زندہ دل باش بیاران طریقت نوش

پائے پر کار بہ رفتار سُبک بر خیزد بال سیر حرم از خون کبود تر خیزد	پیر شو پیر وئے سر خط فرمان مگذار نامہ شوق مرا بہر شایق باید
	ہستیم گرچہ جابت و فنا دیر بقاست شولہ جور و ستم یار ز محشر خیزد
	۷۔ جون ۱۹۱۶ء
کو کہن را خوئے شیدائی نبود پاز جا لغزید و رسوائی نبود حسن را بے عشق رسوائی نبود تا توانی بے توانائی نبود نا شناسی بے شناسائی نبود سہو نادانی بہ دانائی نبود میش ازین یارائی گویائی نبود رمز عاشق بزم آرائی نبود گوشہ ویرانہ تنہائی نبود آشتائی بے ستاشائی نبود تار تار شمع ہمتائی نبود عشق مادر کینج تنہائی نبود کار یا جز نا صیہ سائی نبود	تیشہ خوردن کار دانائی نبود چشم را بر حسن بیسنائی نبود عشق را در حسن بیسنائی نبود جان بلب دارم کہ بنیم رئے گل جلوہ و نظارہ از یک گوہرند شعلہ و آواز از یک جوہراند حسن یک رنگی بہ نیرنگی نتافت جان فدائے شعلہ آواز شوخ در سردیوانگی سردادہ ام شاہدان را دل بہ دل آمینہ غنجہ سان بستم زبان در کار خویش گرم بازار است و ہر جانبست در سرداری ز خاکم عندلست

<p>مردم یک بار و صد بار از جفا در گره زد و در شب را آفتاب تا گره دادست شب را آفتاب</p>	<p>خاموشی نادان داناتی نبود تاریکاکل بنهر سودانی نبود سنبستان تاب سودانی نبود</p>
<p>شعر گفتم خون دل خوردم بهشتی شاعری چون خامه فرسائی نبود</p>	
<p>۱۶ - جون ۱۹۱۴</p>	
<p>کجاست آن فتنه نظر تیر ^{کران} زنان میگذرد کجاست آن فتنه که نامش بر زبان میگذرد عالم حسن چه نقش است که در دهر فراق شرح جهان بر سر بازار وفادار زانست بر سر پرده ناز تو شدم پرده مرا حسن آنست که ره در خرم دل ببرد همچنان یاور تو در خاطر من بود که هست گاه ممنون نظر ساختن و گاه کشتن ما هماییم و همان عشق دهان دل یار با شده دور دجان باز درین دوری باد ابر بر صورت تقدیر چون میسالد نخل طوبی است که سر کرده بغیر وین خال</p>	<p>چیت آن تیر که از شیر جان میگذرد چیت آن نام که از شرح و بیان میگذرد هر که در باخت بازی ز جهان میگذرد غم غبار است که در چشم گران میگذرد دهر در زیدن دل قبر بجان میگذرد هر که از پیش نگذرد ز گسان میگذرد همچنان ذکر تو بر نوک زبان میگذرد در فراق تو دلم عهد جهان میگذرد بر سر یاز عنایت نه چنان میگذرد دم آن وصل میان تن و جان میگذرد پایه زنجیر است عمر روان میگذرد هر که از پیش نظر ساده جوان میگذرد</p>

<p>دعویٰ حسن خداداد کہ دارد صیاد دم چراغیت کہ در بزم وفا سوخته ام کن فکان گفتی و روشن طبق نگشتند نالہ سے بہ متناہیستان دم کش</p>	<p>چین برابر و زوہ باتیر کمان میگذرد آفرین باد بر آن کس کہ زبان میگذرد سندھن معانی زبسیان میگذرد جان سخت من و از ہم بہ فغان میگذرد</p>
<p>خاتون زمان مراد حضرت</p>	
<p>حسرت اے شوق ز رخ رنگ جوانی بیرید پیریم در بر خاتون زمان میگذرد</p>	
<p>۲۹ جون ۱۹۲۱ء</p>	
<p>شہید غمزہ و ناز تو دل نگار اند ترا حجاب و مراثیق دید رسوا کرد نظر شناس محبت بیاد مخورند حجاب بر سر بوج ست جان بھو ران شکاف خندہ گل خون بہائے زخم دست قمر چشم طلبگار و کوہ دیدہ ماست بہ حظ نفس کہ چون دام میکشد صیاد جواب تلخ زار مان وصل شیرین تر سوال ما و جواب تو دیدہ ہا دانند حجاب حسن پس شوقی بھیجا بارفت غبارِ راہ نشان میدہد ز اہل فنا</p>	<p>فدا ئے جان عزیز تو جان نثار اند کہ رہزنانِ رہ عشق را دار اند خراب بادہ مست تو ہوشیار اند کہ دل بدست ندارند و بے قرار اند کشیدہ سر بگریبان پر ہزار اند چراغ خانہ عشاق گلخدا را ندند بلاکشان محبت گناہگار اند کہ منتقل زندامت اسید دار اند بکار خویش چو دیوانہ ہوشیار اند زودیدہ پردہ در دیدند و پردہ دار اند پیادہ میردم و پیش رو سوار اند</p>

شدیم محو تماشائے جلوہ فطرت
که مشور بندہ احکام خاکسارانند

از اناحق مرغ و روح گاهی میکند رنگ رخ را افعال از رخ گاهی میکند خاطر بشکسته را قوت رساند ذکر خیر از تکاب قتل نفس از جرم عصیان میکند روز بیداری ندیده بخت خواب آلودین استقام از آتش خود میگرد مسکرده دیگر قهر نازل می شود چون از فراغ غم گل بدامن گر نباشد خاک امانی خوش است خواهش دل را بر آورد دم برنگ خوشین	خفته را بیدار از یاد الهی میکند پیش داور هر که عذر بیگناهی میکند صورت تعمیر پیدا در تباہی میکند قطره خون مهر برداغ سیاہی میکند قصه خوانی دقت بدخواهی نخواهی میکند آه از دل بر کشم کانسه تباہی میکند تیغ نتوان کرد کارے کم نگاہی میکند هر که بر دل در گدائی بادشاهی میکند جلوه هائے شیخ بر آتش گداهی میکند
--	---

نامه اعمال برکت دار عجزت در جگر
مشور از نا کرده کاری غدرخواهی میکند

۴ ستمبر ۱۹۰۶ء

خزان شد بلبل خوش رست گل مش نظر دارد دلش از ناله هائے نیم شب چندین خبر دارد نه خند و بے محل غنچه که شاخن پایگل باشد ز نو بر عارض مهر و برنگ سایه زلف او	اجابت از در حق ناله شوریده سر دارد که بر آواز گوشه زخم دیوار دور دارد چو مرغ رشته بر پایم که سر در زیر پر دارد ز نو بر سر سفید بهایای در جگر دارد
---	--

ندام از چه بر دامن ز آتش داغ روشن شد بکوش زار می نامم گران جانم ز مبتیابی خویش من آبر و ریزد تمنائے جمال او قلم نه در سیاہی تا پیام قتل بگذارد سواش کے رود از سروران نچتہ شود خامے خلش در دل بجا ماند و گر آشنا باشد	دل پر حشر تم ہر دم تمنائے دگر دارد سبکو و جم وے چون ابر نیان در کمر دارد چو شبنم دایم از اشک سیمتی دیدہ تر دارد کہ چشم انتظار ما امید از نامہ بر دارد خیال رئے زیبا چون صدف بر کف گہر دارد کہ چون تیر سبک زخمہ ز صید دست بردارد
---	--

خدا را مژدہ بشنو مبارکباد مرگ
کہ شور غم رسیده از جهان غم سفر دارد

۲۵ - نو مبر ۱۸۹۹ء

ترا کہ اے گل عارض چه رنگ و بو دادند وصال عاشق سکین چه شکل فادہ ست دہن بہ لذت سے واکند جگر سوزی حدیث گوشہ نشینی ز چشم نقل کنم ز درد زخم فشر دیم بر جگر دندان بزیر سنگ نہان است سوز خاکستر ز بوسہ ہائے جبین خم زدی پس آجانم تلاش گل بسر آمد کہ باغبان در یافت نہ گشت دائرہ عشق تا سبہ نہ نشود	مرا بہ شیشہ دل خون آرزو دادند ترا حجاب و مرا ذوق گفتگو دادند کہ بوسے گل بہ سراپردہ سپرد دادند کہ قطرہ بصدرت رفت و آبرو دادند چہ شد ز کاوش دل فرصت رفو دادند شرار از طیش دل بہ آہ رو دادند پیام وصل چو آبرو کہ رو برو دادند خبر نیافتیم و حال جستجو دادند داغ بر بچہ من نشان او دادند
---	--

چون نقش پاک نشستند و باز کو دادند که از ریاضت شب سوز در گلو دادند زدود آتش دل رنگ مو بکود دادند	بجز ملال تو قالب تپی نخواهم کرد به زار نانی من گوش میدهد هر کس بشوق بوسه سر زلفت خرچ راه شدم
---	--

ز جوش گریه شوریده حرف غم شد پاک
دل انگنیم به دریا که شست نشود دادند

۹- نو مبر ۱۸۹۹

هر چه میسوزد نوائے میدهد از فغان دم تنگ نائے میدهد شمع جان در زیر پائے میدهد بند در بند قبائے میدهد پشت بر دسائے بلائے میدهد غمره بر یاران صلائے میدهد گوش بر حکم خدائے میدهد سرد آغوش قضا ئے میدهد باز آوازم صدائے میدهد تن بقدر یرم رضائے میدهد درد از خم خوش ادائے میدهد پر ه گل خون بهائے میدهد	بوسه دل سوزی هوائے میدهد دم گشم دم در کشیدم یکدم آه تا نباشد وصل هر پروانه دود دل تا دوست می دارد مرا سرمه چشم تو بر پا فتنه شد مژه ها در بان چشمش در زنند نامه اعمال من شد رو سیاه شمع را دسوزائے پروانه سوخت چون هوائے عشق در سر داشتم کنج غم باشد نصیب عاشقان مے پرستارند ترک از چشم سرخ رنگ ددل بشکست همچون بلبلان
--	---

می برد آرام جان شبنم و فغان
در دلدل پہلو بجائے میدہ

۳۰ - نومبر ۱۸۹۹ء

از خط سبزش بہارِ عمر روز افزون دید
لالہ باداغِ جگر از سینیہ ہامون دید
انتقام از جان کشیدم تا دمِ محزون دید
گو نفس در گوشِ من صد بندش مضنون دید
نیمِ خمورم کہ چشمِ فتنہ زنا افسون دید
از دلدل پرورد آو نیم کش بیرون دید
گل بدامان سحر با کاسہ داترون دید
صبح در آغوشِ شب از خوابت چون دید
در تن ہر شعلہ ہائے شمع گویا خون دید
بر لبِ کحلِ شکر خادانہ موزون دید
بادہ را بکر دہ باز رہائے گل ہون دید
سبزہ بیگانہ بر خاکِ سرِ ممنون دید

آفتابِ حن از برجِ رخِ گلگون دید
شعِ بزمِ آرائے جان بٹے سید در گرفت
انتظار آتشِ روزے بشب آور و جفت
رازدل یا ہر کسے گفت آنکہ آخر دم نزد
سجدہ کردم در نمازے دست برابر دگر گفت
سینیہ دریا گرہ زود باد در مشتِ حباب
ببل آشفتنہ سرگرم تماشا بوی کسند
در خیالِ رخِ سیمتانِ غم از جا شدند
تا کمر در پائے اوبال و پیر پر دانہ بست
بوسہ بر خائے نوم چون نعل در آتش نہا
بر ہوائے میکدہ چون سرخ کردم چشم را
خشک پہلو میزنم بر بسترِ احسانِ عمر

دم بخود از کوائے ادبے شبنم و شریاز آمد
وعدہ شبِ روحِ صبر اندر دلدلِ مفتون دید

۹ - نومبر ۱۸۹۸ء

مراہم دیدہ خوب دادند
 دوائے قوت بیمار دادند
 زبان شمع آتشبار دادند
 متاع صبر دل ناچار دادند
 خبر از یاد وصل یار دادند
 مراد دل ز غشت خار دادند
 ز جوہر رشتہ ز تار دادند
 بہ نخل خشک برگ بار دادند
 امان در سایہ دیوار دادند
 درون غنچہ دل افکار دادند
 بہستان بادہ سرشار دادند

نہ تا شیوہ آزار دادند
 سخن سنج اشارت سرمہ چشم
 پیام وصل با پروانہ گوید
 گرفتہ تا غم ہجر تو دلسوز
 بکسرت رفت جان نا تو انم
 ترا حسن گل رخسار دادند
 اگر آئینہ بر روی بتان دید
 بہجران آہ من جانم بر آورد
 مرخص مستمند کے را بلویت
 بیان سوز بلبل بر زبان شد
 نگاہ چشم خواب آلودہ ہلاست

چہ دانی شور جاے غم کجا بود
 بخلوت خانہ اسرار دادند

۲۶ - اکتوبر ۱۸۹۸ء

ہیچان خون درون از تیغ قاتل میچکد
 موم آبلے می شود از شمع محض میچکد

حیف بر رخ جدائی زخم بیل سے چکد
 نرم ولداری دے آتش بیام تر نکرد

<p>برق افشانی ز سوسے زلفت گرد عار کوزه کرتا ساختی ساغر خاک چشم تر تیغ ابرو را به غیظ از بوسه آبی داده ام زخم بردل میرسد بر دیده گریان بدین</p>	<p>در شب مه کو کجی از برنج حامل میچکد قطره قطره آب سیرج از کدنه گل میچکد خون غرق شدن زمین در شمال میچکد شیره تردانی از نخل فلفلس میچکد</p>
<p>آتش عشق تو سوزد شعله را مثل کباب ساعتی بنشین که خونم از رگ دل میچکد</p>	
<p>۹ - اکتوبر ۱۳۹۶</p>	
<p>شب غم آن زمان باشد که یار از بار و افتد خجاست و شرم من بند و در چشم سخکویت عبث برو عده شب بادل افسرده میالم قرار آید نگار آید نگار آید قرار آید نمیخواهم که تیر آه من افتد به سر در غم مدار است رقیبان رخسار پنهان بر انگیزد خبر داری اگر از گل مشو بیدل که دلدار به پیرانش نمی باشد جدا غم از دل پر خون نمی باشد لطفت این چنین باید که تا بر غیر بنمائی بیاد عارض کل تا چمن سپه میتوان برن نشاید در جفا پیشین بسین ره سپه بر پیگیر</p>	<p>مراود دل بر آید گل اگر از خار دور افتد چو مهر از لب کشائی شکر کل ابله دور افتد بکن و ابند محرم تا گره از کار دور افتد چه در دلا و از خاطر پیار دور افتد خبر از یاد غم ما نه دل سپار دور افتد وزدگر باو خاک افشانی سپار دور افتد بسان مه ذیال نه نقطه پر کار دور افتد بغیر نش رنگساز و بدید بخار دور افتد بر انداز بندگی سایه و دیار دور افتد بنالد بلبل پر بسته کو گار دور افتد زنی گرفتار زخم و یکر بار دور افتد</p>

گر یز انم ز سایه چون سراغِ راه میگیرد بتِ شمعِ صفت بر رُئے زخمِ دانی بیند بتِ پیرانِ کنکن آراشته داند جدائی را	اگر رهبر شود دانا قدم از خار دور افتد نگاهِ مست و حالیکه از رخسار دور افتد زدستِ پشانه موسی کاکلی خمار دور افتد
--	---

نگاهش که خطا میکرد از تنورِ شکسته دل
چو تیر از مرغِ پا افتاده بسیار دور افتد

ردیف و

باشد اگر چه جنِ ملاحظتِ فرا لذیذ تا چاشنی در دوجِ راحت و دزدول مانامه را به حرفِ اصنافِ نوشته ایم شبه بنِ سخن ز حدِ فصاحت گذشته است گرد ز سر گذشت سن از سر گذشته ام از رانِ خود کبابِ خورم در مان تلخ چون مون بر طر ز رفافت نمی نویم از انتها شورش عشق بهانه سوز	از آشنا شود نگه آشنا لذیذ چون بلبل است ناله و فریادِ مالذیذ از خونِ گرم محنتِ بے دستِ پایا لذیذ هر دل عزیز و قطره آب بقا لذیذ نخسته شود کباب و شرابِ صفالذیذ چیزِ نیافتن که شود بے بهالذیذ شانِ خدا را یا خدمتِ نامِ خدا لذیذ هر زخمِ دل بجا رخود از ایتدا لذیذ
---	--

دارد حدیثِ لطیف و در زبانِ شعور
گویا که میبکنم شکِ التماسِ لذیذ

ردیف

محرز حیل برآمد چو آفتاب نگار
دل ز آه نگیرد چو نقش آب قرار
هوا به قطره در آید حباب میرقص
خیال یار چو بچش در وجود عدم
صفات جوهر فائدت حسن لا محدود
بجاک پانگشت از قدم قدم برداشت
سفره سوز درون زهره و قالیس با
زکوة بدیش حسن است از بدیش عشق
حباب آینه ام هستیم عدم تنال
نگهبان صدف جلوه های پیویم
بروئے طالب دیدار جام میخند
قنادیر چو طوفان بخوشی می بالند
زمانه رنگ دگر باخت از دل آرائی

نگاه کرد در فوج پاک پرده دیدار
ز خار خشک نوشتم برات برگزار
نفس بر آید و خود بشکند طلم خشک و صاف
بروئے نقش نمی بندد آینه زنگار
بچشم محرم اسرار مرکز پرکار
نظر بچین ازلی در تلاش صحبت یار
دل می پرده فالوس و شمع دیدار روار
که عکس و شخص در آینه باشد آینه وار
نشسته بر سر پاهم در انتظار غبار
خیال و خواب نگر چشم نهفته و بیدار
ز جوش باده عشق تو سر خوشم به خار
نه پایه دامن دل سر بخت نهاد شرار
که خارشند ز سبک پشی نژاد دیوار

گداز شمع در سر گرمی دل است ای شعله
ز دوست کار رود و دست گردد از کار

۱۶- نومبر ۱۹۱۳ء

اسے نسیم سحری مژدہ پہ کاسے بن آر
 خود شکار تو شوم حلقہ داسے بن آر
 لبش نوم از لب خاموش پیامے بن آر
 سر و سنت نگذارم کہ حلقے بن آر
 گریہ از خون دلم پارہ خامے بن آر
 نشہ دیر بقا از لب جامے بن آر
 آہ سوز لیت کہ از دغ دوامے بن آر
 خبر قافلہ از کوچ و مقامے بن آر
 رو پہ رویہ ز آہستہ خرامے بن آر
 خانہ ام نور شود ماہ تاسے بن آر
 گل چہ داغیت کز تو شہر نامے بن آر
 قاصد از لب گل تازہ پیامے بن آر

اسے صبا نکت گل بہر شاہ بن آر
 مست دیار ز اسباب پریشانی بہ
 خط آزادے من جوہر شمشیر نداشت
 بوسے خون دلم از رنگ خامے آید
 لخت لخت جگرے سنج کباب درگ
 بے توان دست طلب نیست سراپائے گزین
 طوق در گردن قمرے ز پر دبال انداخت
 یفتن از خاک جگر گیر بود پالستن
 ہر کہ اند کردہ خود ز دلبشیمان گردد
 روزی بن تیرہ شد و ہر سر شامے بن آر
 بود فانیست کہ از خاک شہیدان برخاست
 رزمینیت کرد بوسے وفا چرخ پیوند

عذر بیداد عجیب شوق قیامت انگشت
 کہ ز اعجاز جواسیے پہ سلا مے بن آر

۲۸- مئی ۱۹۱۵ء

من جان و دل قربان کنم تو خوشیدائے دگر
 من نیم جان در حیرتم تو مست صہبائے دگر

زلفتِ طلسمِ جانِ ستان لبِ بادہ پیائے دگر
 آمد نذا از کارہ کن نکر ما داسے دگر
 آتشِ زندِ نظارہ شوخی ز پائے دگر
 غافل ز حالِ خستہ بہانِ اروتناسے دگر
 دارد خمارِ عاشقی آشوبِ دریا سے دگر
 جوشے کہ پیدا میکند خوں ہر اعضائے دگر
 بختِ سیاہِ من بہینِ مکتوبِ انشائے دگر
 نازِ رقیبانِ میکشم بالائے غمہائے دگر
 در سزدارم بیش ازین جز عشق سوائے دگر
 کیفِ شرابِ ارغوانِ نازانِ پیرائے دگر
 در خوابِ نفستِ سرانِ وارچہ پروائے دگر
 من بپیم از دورِ دل دل میکشد جاسے دگر

حسنت بہارِ بے خزان رخِ شکِ گلہائے جان
 من در حرمِ کعبہ جستم دل آوارہ
 رازِ عشقِ پردہ نازت نیازم شعلہ
 خواہے بیا خواہے بخوان ناکام از دورِ مران
 آتشِ خموش از آب شد چون سبکِ نمِ خاکِ شام
 تدبیرِ مردنِ میکشم چون موج در بحرِ بلا
 یارِ تو شد پہلو نشین چون مہرہ انگشتری
 تابِ رفاقتِ میکشم اشکِ ندامتِ ہر زخم
 دل میکشد سوئے حینِ شوقِ ست مارِ ستین
 چشمِ از نگاہتِ جامِ جان جوشتِ محنتِ نہان
 غمِ سفرِ یادِ گیرانِ من در پیتِ چوبِ سنگِ دان
 اسے بیتقراری ہائے دل بے اختیارِ وادِ دل

یارم نیامد از درم زارم ز تشوئِ سید ام
 قاصدِ قیامتِ میکند پیغامِ فروائے دگر

۲۱ - جون ۱۹۱۶ء

دل شد نثارِ غمہ و جان شد فدائے یار
 تابِ جفا خوش است ز خوابِ وفا سے یار
 بنید خطائے خویش ز بنید جفا سے یار

یارب چہ رفت بر سرِ اور وفا سے یار
 دل مے برد کرشمہ ناز و ادا سے یار
 عاشقِ بزمِ تیغِ چو گل در میانِ خار

بے وصل عمرِ بخشِ بجا دراز نیست
آن طفل مکتب است در اسرارِ حُسن و عشق
با این همه که خشک نهال است و برد بد
رنگِ برنگ خوبی و زشتی زخوئے ما
خاک از برائے مالد و ما از برائے خاک
اسے جان برد تو از بر ما مثل گل زخار
یار از دل یگانہ و بیگانہ از خودیم
این سرمه بصارت و آن جوهر صفا
ما خویشتن پہ خاکِ درت خوار کرده ایم
تنگ آمدہ ست ہر کہ گر قمارِ حُسن شد
دارم خمارِ نشہ از ساغرِ است

چون عمرِ بیوفاست وفا و جفاے یار
بہند جفاے یار و نہ بند رضائے یار
سردادہ ایم در سیرِ راہ و وفاے یار
یار از برائے مالد و ما از برائے یار
پیوند آسمان و زمین شد وفاے یار
جا کردہ تو در تنِ بیجان بجائے یار
تا بر زبان ما زود ما جزائے یار
گو ہر نہی رسید بہ کفِ خاک پائے یار
باغیر آشنا نشود آشنائے یار
نازک ترست بر تنِ نازک قبائے یار
دردِ دل خیال پاؤں در سر پہلے یار

پر دل رسید شود نیامد بہ جان رسید
بیرِ خطا نبود نگاہِ خطائے یار

دلِ یار

۳- اکتوبر ۱۸۹۸ء

دوست میدارم سناش رازِ جانِ من ہنوز
میرود جہانم و لے میدارمش در تنِ ہنوز

گرم بودم و دوش در پہلوئے شوخے مے پرست
آن نگارین برائے سیر شاید رفتہ بود
طلعت خورشید می زبید ز آویز شمع
آتش عشق بتان در استخوانم جا گرفت
سوختگان ہجر لذت نمی بخشد کباب
از تشیب و ہر بگریز و عصا در دست گیر
تا نہ بکشد بدہن بوسے نمی آید ز دل
غنجہ را باشد قبائے سبز تابالائے سر
و صل اورا آر زو کردن تحریرے خطا

زمین جہت از سز رفت آن بوی پیراں ہنوز
نکبتے خوش با صبا می آید از گلشن ہنوز
خطِ نوخیز ست گرد عارض روشن ہنوز
گرم میدارم ازین خاکستر مدفن ہنوز
آتش روشن نشد از گرمی گلشن ہنوز
راہ دانستہ برو چون دیدہ سوزن ہنوز
فاش میگود زبان غنجہ سوسن ہنوز
یار من در پردہ دارد دوسر ز بہن ہنوز
آتش دوری نمی سوزد دل آہن ہنوز

نشور نتوان زیست یکدم بے مے و پیماہ
غرق در خون ست اشک چیم تر دامن ہنوز

دل می رود از دست کہ یارم ز نظر نیز
پرد از تبسم ز طرب چیزی چیم است
بر وعدہ فردا چہ کنم مہر یقین را
قربانی و ایثار فراموشی نہ گردد
آن آئینہ رنگ از دل بیاب گرفت است
یاد تو بجز خواب فراموش نباشد
آئینہ بجز سوختن سنگ نہ سازند
دل راہ بدل دارد چون ریشہ سوزن

چون کاہ رُبا کاہ کشد زیر اثر نیز
اے خانہ بر انداز چمن طرب ز نظر نیز
در گردش چیم است نہان شام و صبح نیز
شب زندہ کند در و دل وز خم جگر نیز
ور نہ نظرش مشہر خیم و خبر نیز
بیدار کند شوخی پرداز دگر نیز
از آتش عشق است بدل راہ و گذر نیز
در چیم چیا پردہ در دیدہ نظر نیز

تا گل نه نشاند ز مره دیده تر نیز
 بے گل به سر شاخ نیاید ثمر نیز
 الفاظ در آواز و معین زبرد نیز
 پادری گل و در پیش و گر غم سفر نیز

تشکین شود بے تو شهیدان و فارا
 دنیا به امید است و امید از کرم دوست
 مجموعه شوق است بیان از دل عاشق
 از باعث عشق است وجود و عدم آباد

از پر تو ذات بخت اے شوق جهان حسن
 یک باله نور است در اطراف قمر نیز

ردیف س

سر بسو دادل بیادش بر لبم جام است و بس
 هر چه بُرد آرام دل چشم دل آرام است و بس
 چو شِ خون در گردش از تعلیه بام است و بس
 سایه زیر بام و جلوه بر سر بام است و بس
 منزل در بسته بالا خانه بام است و بس
 زندگی آلام و بعد از مرگ آرام است و بس
 بر لب قاصد یمن خاموش پیغام است و بس
 منزل باد حقیقت بعد یک گام است و بس
 خواهش از نفس ما از فطرت خام است و بس

عاشق زارم مرا و در زبان نام است و بس
 در گرفتاری مایه نظر دام است و بس
 هر نفس از تنگ هستی خار در پیرامن است
 تشنه تشنه و هم نشینم بر سر بازار عشق
 جز تصور نیست ممکن قطع کردن راه عشق
 هر چه میخواهم درین سودا سودا در روشن است
 رفتن ما منحصر گردید بر حکم قضا
 روزگار مایه گردش مایه گردش در جهان
 پنجه منزلان جنون ترک علائق میکنند

شہرتِ نامست گر مقصود نامش نرد کن
 ہر چہ بنی اندران یک جلوۂ حق را بہ بین
 یمادادست منقسم گردید کار و دو جہان
 میل اشک عاصیان تسبیح چشم ببلست
 بر سر بالین ہر کس شیخ روشن میشود
 در نمازے رکعت استادان ہم از انو زدن
 از نگاہ پاک دیدن خضر راہ مدعاست
 خاتم دوران کہ بروئے ہم عظم کنندہ است
 دیدہ بے نورست گو در ظلمت آباد جہان
 زندگی جیلست در اماکن ولیکن مرگ ہجر
 لذت دیدار یارم لذت شربت شام

ورنہ بر سنگ لحد کند یان نامست و بس
 ورنہ این عین مبصر چشم بادامست و بس
 پیر کار آنہانی صبح دشتامست و بس
 زار نالیدن بہ گل آغاز و انجامست و بس
 چون خضر یک جلوہ در انوار الہامست و بس
 لا الہ سحر حق با الہ نامست و بس
 بے نشان نقش یا این شیخ تمامست و بس
 دور گردون چنان عین فیروزہ تمامست و بس
 نور افکن صانع نور شید نامست و بس
 اسے خوشایتم کہ دخل باز آراہست و بس
 از شہر اسیر کہ بشتا و کہ پردہ شغور کاہست و بس

تو ہمست آفکس کہ در غم شہاداتی میکند
 یادگار اسے نشور و رست الخزن نامست و بس

اپریل ۱۹۳۳ء

برنامہ حیات قلم و رشید کس
 آن داور کس رسید و ندادہ رسید کس
 وانی کہ بیت سلطنت وقت اندرین
 دیدن ترا گناہ و ندیدن گناہ کیست

خبر شہید بود ز خبر شہید کس
 فیروزیدہ کہ دیدہ و ندیدہ کس
 شیر و شیر کہ با ہم کس
 بر دل گذشتہ آجہ ندیدہ کس

سر رشته بدست قضا میدهد حیات خواهی دقا و خواه جفا خواه ناز کن اوراق گل نمونه هر داغ بلبل ست جان و جهان و دل همه قربان جلوه جان واحد ست طرز عمل رنگ صحبت است عشق آتش ست مرم جان آتش است عشق جان و دل و خیال جمال وصال یار اولی ترست از همه بگردن زدن سیاح را خوش ست نشیب و فراز راه رنگ ست مشیت جان تیر از وی سجد خاوشی چراغ و فراوشی فسو غ بینی وجود ما و نه بینی وجود او	سر کرد تیغ و سر بگریبان کشید کس در زید عشق جانم هستی در پد کس مرغیکه دانه چید برو دام چید کس چون جان از ان برید ز جان دبرید کس از خود جریده شد ز علایق برید کس در خاک آرمید بسیار آرمید کس از خود بر پد تا بسوئے او پرید کس بشید بوئے گل که گل از باغ چید کس راه عدم دوید بمنزل رسید کس پشته خمید دیار امانت کشید کس از جلوه خدا نشود نا امید کس خاک آفرید مرگ و ز خاک آفرید کس
---	--

اے شور عشق اخگر و خون سوز اخگر ست
بے جان بجان جذبه خونین طپید کس

فروری ۱۹۳۲ء

عاشق مستم مرا و در زبان نام ست پس الغرض از آفرینش جد و جید عنصر لیت هر نفس از تنگ هستی خار و پیران ست	سر به سو و اول بیادش بر لبم جام است پس زندگی آلام و بعد از مرگ آرام ست و پس جوش خون و گردنش از تقلید یام ست و پس
---	--

تہ نشین و ہم نشینم بر سر بازار عشق در خیال جلوہ لشکین در وصال اتصال از طلوع جلوہ محروم ست و انجم تیرہ بخت زہرنا کامی چشیدن کام حاصل کردن ست پا چویر کارست بر جامیروم بر دیگرے مرگ ہم شادیت گر بینند ا عقل سلیم سوزن عشق تو در ہر گام زخمی میزند	سایہ زیر بام جلوہ بر سر بام ست و بس بے سر انجام اجل بالآخر انجام ست و بس این چراغ مرده ہر نگاہ سر شام ست و بس پند شیرین را جواب از تلخ دشنام ست و بس دور گردش طے ز استقلال ہر گم ست و بس در حضر حاضر شود فحوائے پیغام ست و بس قطرہ خون مندل چون بچہ خام ست و بس
---	---

شوق صابر شد بحکم والی تقدیر خویش
در خار نشہ مئے درد آشام ست و بس

ردیف ش

شکن در آستین وارد نگاہ دامن افشانش طلسم صورت و معنی حجاب ریشے خندانش نمازی شد تم اول ز آب و گل و فود کردہ حیات سپید شام بلباب بر موج دریائے زمین و آسمان را منظر انوار سے بینم سوا لے کردہ ام از دوسے نگاہ سے آرزو دارم	کہ بوسے خون دل می آید از چاک گریہ اش ہر رنگی تراود شوخی و خفا از رخو اش دل از بہ قداد صورت و رنگش از رخو اش کہ در بہت رکت و خیم چون گل در و در اش سراغ راہ گم گشتہ فحاش از بلباب بیکاش صاحب و مستان در دل اشارتہا نہ پیکاش
--	---

نمیدانم چه سودا در سرم دارد تماشای نظر از جنبش مرغان طاب مهربانانم نظاره و حجاب از پرده ویدار بر خیزد پیرایه مهر و دوست در قایم روشن دل کردم	چون شیرازه بند نشخو حال پریشانش سرود از یادستان میبرد خواب خوشانش که حسن آئینه چشم است و چشم از حسن حیرانش که تنظیم عناصر بزم آرائی اسکا تش
---	--

بگویم ثقل بینا کوئی اے شوالیه ای
شکست شیشه دل بے نیاز سازد سمانش

وافته ام چو گریه به جذب خیال خویش نیرنگی فطرت است نگاه ادا شناس پیر شده اند مشا پرده حسن بے نقاب از خواب بیداری که غرض دیدن کسیست نخست بر دلم که نیاید بکار من فدایا شده که دیده بدین نیستد هر تا دم به خون و نور نظر پیش و پشت او آینه ام به نام تماشای رنگ گل انبار عشق و دیدن و ناییدن کسی بگویم رفته که ز خود جنبش سر نشوم	از پیش پاروم اگر آیم بحال خویش قاصر اگر زبان شود از قیل و قال خویش آئینه احجاب جواب سوال خویش تعبیر کرده ام که تیر سینم مال خویش چون نقش پا ز گردش پائمال خویش از تنگ چنمی عرق انفعال خویش آندام از مصیبت و فکر بحال خویش موقوف بر نفس شده بجز وصال خویش در مصحف خیال کشودیم قال خویش در صورتش زوال پذیرم کمال خویش
---	--

و دنیا و عاقبت همه بیک رنگ وحدت است
اے شوالیه در گذر ز فراق و ملال خویش

ردیف ص

نظر فریب و فریب زمان زمان مخصوص
صبا بدوش برد گرد کاروان مخصوص
ز سجده پای به جبین داغ آستان مخصوص
به خلق تشنه شکست ست آستان مخصوص
به سیر داغ جگر گشت گفان مخصوص
عدم وجود به نیرنگی جهان مخصوص
به ضمن قالب خاکی شدت جان مخصوص
حدیث عشق بنام تو بر زبان مخصوص
اداشتناس نظر چشم عارفان مخصوص
شکسته باد صبا شاخ آشیان مخصوص

حجاب دشمن پیچ سوز عاشقان مخصوص
سُراغ نقش کف پای چراغ هستی ما
گل مراد شگفت از بهار بستانی
فریب وعده دیدار خورده ام تا حشر
بهار خنده بسی در خرابه دل نیست
طلسم هستی مراحات و مصیبت خلق
حرارت گشت که در جوش خون بر انگیزد
سیاه روزم و بر کف چراغ برگذرت
حیات زنده دلی بنید از مشیت حق
نه جَاء ماندن و نه پاء رفتن ست چو مرغ

ز مشق در پس وقایع گل فروشان ست
حواله کرد بضاعت به دل سستان مخصوص

ردیف ض

گردش در دو جهان به نظری بود غرض

فرض شداعت و ذات بشری بود غرض

<p>همه تن آئینه واحد متنفس بیند عشق کامل نشود حسن مقابل نشود یار فرزانه و بیگانه شود دیوانه چشم بیدار بخواب است ز دیدار ازل هر چه افتاد ز اوقات مصائب آموخت داع دیدار پرستان جرس پرده دل در نفس طائر جان است به پر د از عدم</p>	<p>خفیه در پرده دل جلوه گری بود غرض آب آئینه ز آئینه گری بود غرض پرده پوشی غرض و پرده دری بود غرض از دم بجزری با خبسی بود غرض از جگر داشتن ام بے جگری بود غرض از دعا صحرای بے اثری بود غرض شعبه بستی و بے بال و پری بود غرض</p>
---	---

بهر نگاه غلط انداز خراش است اے شعله
ریشه و رزخم دوانید و تری بود غرض

ردیف ط

<p>سوزد از بنده خطایا که گناه به غلط گاه و در دامن کوه است ز پاهال تباه سالک عشق شناسار منازل نشود آبر و سلف از دست و دلبے مغزی اے فلک گیر که سر مشق جفائیم چه مور و اتعجب حسن و قبح چشم منتائی نیست بر سرم بار دو عالم که و دینیت جان است</p>	<p>چشم کرد دست سیه به رنگا به به غلط بر سر راه گرفتیم چناب به به غلط گر برد جاده خوابیده ز راه به به غلط کهنه خرمن ده بر باد ز کا به به غلط گاه دانسته بیازاری و کا به به غلط خوشه چین بار برد تخم گیا به به غلط داودا حال من زار گو ا به به غلط</p>
--	--

گردش چشم سیاه روی آستین کهنه و دامن شکسته دارم	آنکه شب خون پرد از دست سپاه به غلط فکر تعبیر غلط خواب سیاه به غلط
---	--

چشم من گشت سفید و شب عید آرخ شد
بر فلک شور ندیدم رخ ماه به غلط

ردیف ط

مر از بارکش غیر مستعار چه حظ نه عرض بگی و نه رو آستان بوی ز خود بر آکه چراغ است زیر دامن شوق نشان برگ سر آید ورق ورق برگشت مرغین عشقم دور هر بلا گرفتارم قماش و نقش وجود عدم معما مشیت ازلی در حمایت دل ماست خلافت وعده دید اعتبار سنگین دست میان ما و برون از میان چو سایه و نور وفا شاعر نی جبر اختیار کنیم حباب دار رود بادور کله دارد	حیات پا بگل و در دو دل بکار چه حظ منطق دعوی من چشم اشکیار چه حظ دل فریفته از چشم هوشتیار چه حظ خزان رسیده نداند که از بهار چه حظ دمی که زنده نه مانم ز غمگسار چه حظ جهان به زیر جهان کرد آشکار چه حظ زمانه پایه رکاب و زاعتبار چه حظ فریب چشم نباشد انتظار چه حظ یه یک قرار نباشی ز صد قرار چه حظ ز فیض گریه سیاه اختیار چه حظ ز قید هستی ناپسندار و دار چه حظ
---	--

برون ز خویش بر آتش و دید بے دیدست
لقاب تان کشت چیم شهر مدار چه حظ

ردیف ع

بوی گل با صبا شود قانع
به سر در بخت شود قانع
آشنا آشتا شود قانع
فاقر و بیخدا شود قانع
دست انداز تا شود قانع
جان به آب دهر شود قانع
به دوا در دوا شود قانع
به سزانا سزا شود قانع

دل به دل بالرضا شود قانع
هر که حاصل به ذات واحد شد
بنده آئینه صفا گردد
کفر عشق است حرف عشق زدن
بر در دل نظر زند شب خون
محبت یار و دم غنیمت دان
من دیر رزق می زنم یارب
بسر آید بسر نمی آید

تا به او آه من رسد که شور
به عصا خسته پا شود قانع

ردیف غ

<p>باز تا انجن ناز دروغ تهمت پرده بر انداز دروغ نبض دل گوش بر آواز دروغ دل دماغم که بود ساز دروغ بال از دیگر و پرواز دروغ داغ کردیم پس انداز دروغ فقره در باب کشد باز دروغ وا شود عقده این راز دروغ</p>	<p>قنچه پردازی و پرداز دروغ جشن آرایش خشن است بدیهه سنگ بر جوار خود افتاد گران شمع بیدار شد از غفلت شب شرح عالم به زبان اغیار مثل طاوس توار دور پیش از کمال تو جمال بشری است مرگ و پیدایش ماترک وصال</p>
<p>خود فنا شو که نفی وصل اے شوق درس دادرک ز اعجاز دروغ</p>	
<h1 style="text-align: center;">ردیف</h1>	
<p>از دلم خون و ترش چو نوح دریا هر طرف یک نگاه مست ساقی باوه پیا هر طرف برزین از مهر گردد نوری پیا هر طرف در قفس گردان اسیر رشته برپا هر طرف چون حبای گردم و هم تا شکایا هر طرف</p>	<p>جلوه دیدار بهر چشم بینا هر طرف بر بساط چشم دول آراستی بزم نشاط شان یکتا بتدی و منتهی و منتشر دید جان تا دیدنی نادیده جان دیدنی خاک بر سر می نشانم در تلاش دو گل</p>

ابر دامن یزندان پار کو با هر طرف
سر کند دیوانه چون آتش به صحرای طرف
شع در فالوس سوزد حسن آرا هر طرف
چشم حیرت زای بندد از تماشا هر طرف

بر طریق گریه ام بتیانی دل شاد است
چهل شش به علم شش منتفی الذرات صفات
جلده پرتو اسپرو چشم پوش فهم نیست
بندد حسنین و حسن او بهار به خزان

شور قانع شوبه ذات خوشتن از ترک فعل
از فریب آرد گیران نظر با هر طرف

ردیف ق

از فکر خود فتاد به خواب خیال عشق
در هر دو نقش پاسه جواب سوال عشق
صورت گراست آند وقت خیال عشق
شمع تصویرست فروزان کمال عشق
چشمان تنگ طرف و نظر حبس عشق
از گردش زمانه زبون پایمال عشق
نقش خیال بندد و بنیدمال عشق
در نسخه حیات کشودیم فال عشق
سویان رشتن شربت آب زلال عشق

قاصر زبان باز بیان ملال عشق
چون سنگ آستانم و بر خود گران عشق
چون آینه غمی و بی برتا بهر ستم عشق
سرگرم طاعت است بدرگاه ایزدی عشق
عباده به قدر نبش و نبش به قدر شوق عشق
انفاس و دود سوز پریشان نیستی عشق
از ریز با خبر گشت صعب انتظار عشق
روزی جز از پریش احوال ما پرس عشق
در خوشه دانه تلخ شود به ضیا زاهر عشق

در یاد نام و فیض کرامات زنده ایم
هستی تعلیقیت که در قید زیستن

آتش زنده بر خمن جان شتعال عشق
از خدا اختیار گزشتن مجال عشق

اے شوق عشق باید بیضا که غیر او
سر آمدے نہ کار نہ امر محال عشق

ردیف ک

سرے پہ مجدہ آن سنگ آستان نزدیک
گذشتگان ز جهان بگذرد و محرم نیست
بہر لباش کہ با شئی ترا شناخته ام
چو نقش آبی کہ گم گشت و باز نتوان دید
شہود و غیب وجود و عدم فریب نظر
فضا انگشت هستی بہار عافیت است
نفس بہ ذوق ہوائی و ہدیہ عالم دواع
یقین بہ ذات احد فرد و انتشار دونی
تصویر است در عالم آرمش گردو
پیش طبع و سر زلف خیال دراز
سکوت و انطق بہم زشتہ و سرور اند

بہ چشم پوششی ناباشر آستان نزدیک
غبار راہ با دامن ہم روان نزدیک
خطوط نقش قدم زانو شہ و خیال نزدیک
رہ خیال تو در یاد عمارت از نزدیک
چو نور سایہ بہ تقریب فریاد نزدیک
حیات و مرگ بر آور چشم جان نزدیک
شکستہ شمع بہ دور یاد بگران نزدیک
بہر خیال کہ با شئی در و گمان نزدیک
بہ چشم خان مال و بیہ نشان نزدیک
ز غم و غم و دور و دور و غم و غم
حد و بیحد و بیحد و بیحد و بیحد

جنونِ عشقِ ندامِ زخویش عریانم   مشاہداتِ چو آئینہ دید بانِ نزدیک

نظر پہ عالمِ بالا ہی رسد اے شہنشاہ
شکستہ بابائی پرداز و آشیانِ نزدیک

ردیف گ

آئینہ طلسمِ تو بابتِ شکستِ رنگ
پنہاں درونِ شیشہ نگرِ زیرِ پائے رنگ
بر طاقِ ابروئے تو خورم مے زخمِ تنگ
زہِ برزند بہ زخمِ جگر سوزشِ خدنگ
بتیابیِ فراقِ زطولانیِ بد درنگ
عریانِ چو جوہرِ ستِ نظرِ باوجودِ رنگ
دیوانہِ محوِ عشقِ بہ فکرِ محالِ دنگ
مستوریِ نگاہِ بہ چشمانِ شوخِ شنگ
آئینہ خیالِ نیار و غبارِ روزِ رنگ

ہر دل کشید نقشِ زہِ تمہیدِ عذرِ رنگ
تا تیر یا وصلِ زحمتِ نہیِ رود
بر رویِ روزِ رازِ نہ افتد زہِ شوق
غافلِ شدم زہستیِ خود چونِ نگاہِ مست
چونِ اختلاطِ آتشِ و خاکستِ انتظار
پوشیدہ سازِ کردنِ و پیدا فریفتن
در مسجد کے کہ راہِ نیابتِ عاصیان
عشوہِ گری بہ پردہٗ اسرارِ دوستی
تصویرِ یار و جلوہٗ دیدارِ نعتی

اے شہنشاہِ عیشِ جنت و کوثرِ کجا نصیب
سرِ چشمہٗ حیات و نجاتِ است آبِ گنگ

دیگر

بے رضا کار بر نمی آید
باسر زلف صحبت دارد

در خون غیر دانش و فرسنگ
بر خود اغاض میکند دل تنگ

ردیف

عجب نبود ز احوال شود غم باریاب دل
خیال مصلحت بین پیشوا سئ آر و دارم
رموز عشق میخوانم ز جنگ آئین می صلحش
تصور میکند سیر وجود از تنگ عریانی
من از رشک مد و لطف نهان خواهم ز رسوا
به تنهایی در و دیوار شد رنگین تماشا می
تساخون حسرت بخت وصل گل نشا حل
شهادتظارم سرخون خویشتن دارم
نسیم از خنده گل میبرد لبوس چمن هر سو
نگاه سرمه سا از کفر شونجی حسن آرا شد
نباشد حاصل جز سوختن از گرم بازاری

کتابیم فال از زلف درخت در تحباب دل
به ذوق محبت غافل شوم از میخواب دل
تبسم پرده بکشد زردی اقباب دل
گناه هم بر نمی خیزد نگاهش از حجاب دل
ز بس تم طاعت احرام تعمیر خواب دل
ز دست یکی خون خوردم از جام شراب دل
به ظاهر کم نمی گردد ز شکنج خطر آب دل
بطلب میرسم از پر تو فیض کتاب دل
من از اعضا سئ خود کردم ز رفعت تحباب دل
نباشد غم غلط از خط کشیدن بر جامه دل
بر آتش میزند پهلوی شراب خون کباب دل

نگاہم رازدارِ شوق و مشوقم ز خود غافل
چہ خواہم گفت در محشر ز فکرِ ناثوابِ دل

نگاہش بندش مضمون و شوق از جنتِ ہی
پریشان میشود شیرازہ اُم الکتابِ دل

آن ابتدائے دل شد و این انتہائے دل
گردیدہ ام بگر و جهان در قفائے دل
این جانشکست خورد و شد لب پائے دل
کو چارہ گر کہ گوشش کند ماجرائے دل
چون برق آہ میکشم از تنگنائے دل
عشقت نکرد جائے بچشم بجائے دل
خون درون و لخت جگر شد غذائے دل
دو نیم پریشہ و رگ بگل پارہائے دل
باطن غبار دارد و ظاہر صفائے دل
ورنہ بطرز دانہ نخیز و عدائے دل
چاکے بزن بحر قہ زہد و ریائے دل
بر بوسہ لب تو بود خون بہائے دل

دل بتلائے غم شد و غم شد بلائے دل
ہر تو کہ رہائے دلم من فدائے دل
از دست بخت خویش بجز زلف جائے نیست
دارم زبان چو شمع خموش و تمام سوز
از درد و آتش دل سوزان کہ سوختم
چون فح و فساد تو یکسر گداختم
محتاج نیستم بہ شراب و کباب غیسر
آئینہ شکستہ ز جوہر تہی بود
حیران نمود آئینہ را کیس نہ پروری
عشق تو آسب است کہ خود میکنی خروش
اے جان من بیا کہ بنوشیم جامِ گل
خونم بر یختی و تغافل ہی کئے

اے شوق سر دہری جانان مرا گداخت

مشکل ترست اینکہ چہ سازم برائے دل

ردیف م

جام بر شاد به سر چشمه حیوان نزدیم
 حلقه اندر پرده دری پر در جانان نزدیم
 شمع ساس حامی عشقم تو کل بخسدا
 غنچه بشگفت و نسیم سحری دادنداد
 جان ز تن باز رود یار زیاری نزد
 راه پایاب سلامت نبرد کشتی عمر
 و شست عشق به پرواز تبسم چو صباست
 سر نهادیم چو گرداب درین بحر محیط
 سازان بود که در این ناز و نیاز
 حال میخانه دل قابل اظهار نبود
 رنگ عشق ست به کنگی خود مقنون است
 باده نوشی که فراموش کند نقش حجاب
 قطره خون شهید آبله دل گردید

خون دل بود که بے اودم عرفان نزدیم
 چشم در روزن دیوار و گلستان نزدیم
 دست بر آتش دامن و گریبان نزدیم
 خنده زیبایی بر سر پیمان نزدیم
 خای فرسوده هم زخم ز میزگان نزدیم
 بر رضائیم که لنگر سیر طوفان نزدیم
 داد و فریاد زبوس گل خندان نزدیم
 پشت پا بر سر دینار رفیقان نزدیم
 تاشنه در دل و بر تار رگ جان نزدیم
 شیشه بشکست از آن باده هیایان نزدیم
 گرد آلود شد آستین و دامن نزدیم
 آتش شوق بجان در شب بجران نزدیم
 بر سر جاده تسلیم رگ جان نزدیم

بشور از تار نفس عقد بجان نظم کنند
 که دم نزع بجز آه پشیمان نزدیم

جہان برنگ چراغ روشن چشم غفلت شمار دیدم
 نظر فریب خیال باطل کرشمہ حسن یار دیدم
 شعاع خورشید نور گستر جہان ز تار یک دل منور
 دیکہ کہ پیر در گاہ نگاہ پیدا دیکہ شد انقلاب لیل و نہار دیدم
 دورنگی خط و خال پران صفائے قلب وصال جانان
 میان ارض و سما فضائے ہی ز نقش و نگار دیدم
 جدائی و داغ عشق یارے نشان برگ و نمود خارے
 گل از فراق خزان پریشان خزان بہر دوش بہار دیدم
 نفس مجرب پرستی کشاد بند نقاب رستی
 بہ نزع جان آہ بر کشیدم بنور فانی شرار دیدم
 برون ز حد نگاہ ماندن درون دل برق و شطہ پیدان
 طیش بزر طیش سنا شدن قرار در بقیہ ہار دیدم
 تنور خواہش بدل فروزان نظر بداع جگر نوزان
 نہ چشم عبرت بران کشادم نہ نور دیدم نہ نار دیدم
 وجود ہر ذرہ کنج مدفن نہ جائے ماندن نہ جائے فتن
 ز کثرت داغ ہائے دامن شگفتہ بارخ و بہار دیدم
 برائے ساقی قدح برافروز و دور پیمانہ نگاہے
 تلافی مرگ ناگہان کن شکست رنگ خار دیدم

سیاہ بختی ترا شک خونین چو شب برآورد ماه و پروین
 فشر دمان و اندام سحاب نصفت النهار دیدم
 اسرار خیم است در تنگ که بے تنگ حسرت حقیقت
 ابعالم پاندار فطرت تمام ناپاندار دیدم
 دل ست اسے مشور گردد چو لال چو آسیا در خیال گردان
 غمان خود اختیار می ما برست بے اختیار دیدم

زهر تار نفس روشن چراغ انجمن دارم
 ز نغمه کیمیا نفس الماس حسرت در بدن دارم
 گنجی بر خاک و گداز خاک آب سا وطن دارم
 مزائش هر چه باشد یا بجائے خلیفتن دارم
 گویا ہے بر نیت بر سر از شاه ہے کہ من دارم
 سبک از خوشه جینم کہ خرمن خرمن دارم
 شهاب آه و زخم اک شبیادک فلک دارم
 کہ از کشت مرادم حاصل بر سوختن دارم
 طیش چند انگه می باله صدائے دشمن دارم
 کہ تو شب چراغ عشق در داغ کهن دارم
 بخاک کے در دهم جاسے از انجمله کشتن دارم
 بتقریب قصاصم دن پرست زلیتن دارم
 کہ در راه طریقت دیدہ و دل را نین دارم

بحالی بچودی دل با صنم گرم سخن دارم
 صدائے بریتجیز و شکست شمشیر دل را
 چمے پرسی ز احوال چسبیل از خود گریزانم
 دل از نیرنگی فطرت عجب آب فائده یادت
 سرم در سجده بر خاک کے بسوی راه افکندم
 نظر در و امن اندوز دھوسہا کے در و کردہ
 در دین رختہ دل سخن عالم تاب سے بنیم
 پئے برقی فنا چیم در امکان خرمن ہستی
 خیال یار در خلوت سرائے خواب می آید
 مراد کار و بار جن روز و شب کیجے باشد
 نفس پر میزند آخر در اثبات ہوادارے
 خوشا جاسے کہ در یادش دهم از سوز بتیانی
 ز فیض عشق بر جہیم متاع خود فراموشی

نهال عشق بار آور نیگردد گنجای عشق
خراش زخم گویا شاخسار نارون دارم

اگر از خود روم شب در خیال و خواب میجویم
چه موج اضطراب از قطره سیلاب میجویم
که نقش هستی خود بر سیل آب میجویم
امان از دو جهان در سایه محراب میجویم
ز ترکان ریشه عشق تو در خوناب میجویم
سلوک و جذب با هم در دل بیتاب میجویم
سراسر حرفت گم گشته ز عند الیاب میجویم
که من از خاک بیزی جوهر نایاب میجویم
شب مهتاب گردیدم گل مهتاب میجویم
سرایه نجات از پیش چن سیلاب میجویم

ترا در هر نظر از عالم اسباب میجویم
نظر در دل سرایت کرده از سرگرمی حش
نگاه عاشقان آئینه حسن بے نشان را
من از یک مشت گل چیدم عبادتخانه دل را
که این رشته اخلاص در بسته بهم مارا
گل تو چیدم بخت و بشاخ از کثرت گلبن
زیادتش رفته ام بیک کتاب آرزو دارم
مشاع هستی مارا بیزد قیمت دیگر
تا شا از بهار حسن در باغ جهان دیدم
ببین خاکساری عاقبت از خود فراموشم

ز پیچ و تاب بیابی ندارم ضبط جوش لب نشود
نفس در گرد باد و دل نه گرداب میجویم

قرعہ قال بنام تو خدا را فگنم
سنگ در آب روان بر لب دریا فگنم
کار امروز قضا کار به فردا فگنم
سر سودا دده را در سر سودا فگنم
باد بر سر فگند هر چه که وز پا فگنم

قطره اشک چو بردا من صحرافگنم
لش باد عشق تو غم از دل برود
چشم داریم که شاید دیدار تو نیست
درد را در دل را دل خود میدانم
خاک در دا من تو فقی چو اختر دارم

شخصان محو تماشاے ضیا گردیدم
جاده راه فنا بست و کشا و نظرے
گریه و آه بکا شانه دل پروردم
خوشه چین از گل و درگوشه خلوت نشین
خنده جام در آغوش نظر پنهانست
اشک گل کرد که گل روید و بویش بد
در کین گاه فنا خارم و خس دریره باد

آتش از چشم پر دشتک چو دریا فگنم
تا بکے پرده برین دیدہ بینا فگنم
آب در آتش و آتش به کلیا فگنم
کاش از دیدہ فرو خون تبتا فگنم
گریه با ده میان خم وینا فگنم
آب سر جوش سپه خوشبو صبا فگنم
پاسے خاکی کنم و رشت بدریا فگنم

دیدہ بر چشمم از سوزن مرگان اسے نشور
تا که خود پشت کمان بر دل شدافگنم

حجاب بستی خوشیم که تا ترا بینم
په شجرت که نظر میکنم تماشا نیست
ز بحر وصل و ز بندین قرب حاصل نشد
و بحر کشت و کرامات قطره ام چنابیا
زمانه در پیے تخریب خاکسار است
به دم رشته تار نفس گرفتارم
تصور آئینه جلوه ریز دیدار است
نگاه را بکوشای طلم حن و جمال
برنگ غنچه زیوسے تو خار و انگیر
حجاب مانع دیدار ادب پرستی بود

وجود نقش کف پا ز خطا پاسبیم
در امتیاز خودی جلوه خدا بینم
لبودت نظر انداز خود جود پاسبیم
و خود را بیم را آغاز و انتها بینم
بهر کجا که روم گرد بر قضا پاسبیم
به شاه راه فنا جلوه جنتا بینم
بجام پیچیم لعنت ما ضعیف بینم
برون ز دیده و در پرده شرم بینم
ز کوشش به نفس تنگی تبسایم
چشم تنگ صدم سمرقند فضا بینم

<p>رموزِ فطرت را کارنامه اعمال تن برهنه من خلعتِ خدا دادست سکندر آئینه از بهر خلق پیدا کرد درین جهان یکره افعال یارِ دشمن نیست</p>	<p>که آفتابانه شمارم نه ابتداءِ بینم که در عقوبت ذاتی سزا جزا بینم درون دل که نظر و اکتم صفا بینم ز خود یگانه و دیگرانه آشنا بینم</p>
<p>ثباتِ عشق پخیند بساطِ غم اے شوق دلِ فریفته دروِ لادوا بینم</p>	
<p>شب زنده دارِ شمعِ جمالِ تو بوده ام آئینه شکسته ز جوهرِ آبی شود خواهم ترا نهان کنم و خود نهان شوم از خاکِ راهِ عرشِ برین پایه من است دیدنِ گناه ماونه دیدنِ گناه کیت این حسنِ گلنزارِ فریبِ دو عالم است ما بین چشمِ ما به سفرِ قاصدِ نظر در راه بود نکته ز بختِ سیاه من سازد ماغِ مست ازین شیشه شراب بر آید و شد دو جهان بسته ام کمر یارِ برگ و بارِ ریزم و یا اشکِ شمع سان دوری میان ما و تو در نقطه نگاه اے مشقِ بجزوی سببِ عیشِ زندگی</p>	<p>از دیده پریشان نه بالِ تو بوده ام از حالِ خویش رفته بحالِ تو بوده ام پوشیده از نظرِ بخیالِ تو بوده ام رو در زوال و ادجِ کمالِ تو بوده ام خونم رواندارِ حسالِ تو بوده ام در آب و آتش از خطِ وصالِ تو بوده ام مشتاقِ یک جوابِ سوالِ تو بوده ام چون قرعه بد نشینِ سرفالِ تو بوده ام هر جا که بوده ام بخیالِ تو بوده ام در انتظارِ روزِ وصالِ تو بوده ام پادر گلِ گرفته نهالِ تو بوده ام از وسعتِ نظرِ وصالِ تو بوده ام لب خشک و تر ز جامِ سفالِ تو بوده ام</p>

هر چه مشکل بود در راه تو آسان میدهم
 چشم و جان را لذت دیدار جانان میدهم
 لرزه بتیاجم زنجیر پائے دل مباد
 از لباس وصل تن چیزے دگر بانی نماند
 هر سطر سیل و هر قطره بجائے نقطه
 چون شر در دامن آتش کشاوم بال پر
 حسن را در ناز خاموشی تماشا کرده است
 در دراز دوسے نمیدانم که در شے در شے
 سر ورق گم کرده ام از دفتر هوش و خواص
 تا نفس باقیست از دل خار و پیراهن است
 عکس تصویرم شکست رنگ من آینه
 چشم من بستند بعد از وصل و دیدار ازل
 ترک کردن مدعا بهر حصول مدعا است

شمع سان بر پشت پامی بنجم و جان میدهم
 پیش پا سر میدهم دل میدهم جان میدهم
 در دوزخ و گواستان و در دهر و حیران میدهم
 چون هلال آغوش حسرت از گریان میدهم
 حال جذب بخودی از چشم گریان میدهم
 تن بتقدیر آن غم را رانده پنهان میدهم
 چشم را آب از طلم آید حیوان میدهم
 در دوزخ و دوزخ و در دوزخ و دوزخ میدهم
 از نفس هر دم خبر هائے پریشان میدهم
 گردش تقدیر را پهلوی ساسان میدهم
 وحدت و کثرت بیک جلوه نمایان میدهم
 تشنه لب جان بر کنار آب حیوان میدهم
 مدعا تا بر نمی آید به جانان میدهم

در شاعر شمیم اے شور رنگ سبیلے ثبات

از نفس بر تار تار جیب و دامان میدهم

چون دود ازین بزم چه دیدیم و گدشتیم
 پروانه صفت رنج جدائی نکشیدیم
 ما شعله عشق تو را از انفاس گرفتیم
 بر منقبت عشق زخو نبا به تشخیر

آه ز دل ریش کشیدیم و گدشتیم
 بر منزل مقصود رسیدیم و گدشتیم
 در بنج خیال تو پدیدیم و گدشتیم
 جام رے تو حید کشیدیم و گدشتیم

آتش نمط آئینه رسوائی خویشم
در خال دو چشم که جهان مختصر بود
باناله در دے نفس باز پسین رفت
محو سر خود راجه تکلم چه خوشی
چون بسمل مذبح ازین دار فنائے
بر او وفا از همه بیزار وفا نیم
سو دا زدگان را به نفس سوز سازت
از عالم مشهود به مفقود رسیدیم
در تار نظر دامن دیدار کشیدی

گر جان رودم چشم در دیدم و گدشتیم
از طول ال دیده در دیدم و گدشتیم
تیر از جگر خویش کشیدیم و گدشتیم
خمیازه بر یار کشیدیم و گدشتیم
گردن سحر تسلیم خمیدیم و گدشتیم
در آبله یار غار غلیدیم و گدشتیم
چون نئے نفس چند کشیدیم و گدشتیم
از رنگ جهان آئینه دیدیم و گدشتیم
از بخیه درمی جامه در دیدیم و گدشتیم

مقسوم من آوارگی ام بود که اسے شورو

تالاب نفس گرم کشیدیم و گدشتیم

هستی خویش فراموش و ترا یاد کنم
از خیالے بوصالے زساند تاحشر
یار همدرد نباشد اگر از بیدردی
از نظر دور مگر یار زدل نزدیکیست
بے سبب زلیتم را سبب باید بود
بندش غنچه نداری که گره بکشایم
از قلم بزبان هم پروا نم دادند
طائر روح مقید بن از جله خواص

یاب کل دارم و از خود روش ایجا دکنم
چون برین عمر بهر آیدو نسر یاد کنم
جائے خود از نظرم در دل پولاد کنم
دور می دیده زدل گر زود یاد کنم
چون قضا مکیه برا حکام خدا داد کنم
شادمان از چه ترا اے دل ناشاد کنم
در نفس تابکجا شکوه صیاد کنم
بدخواستی اثر عشق که آزاد کنم

سورج خون از طیش دل شده فان کشک
زندگی محض افعال بدستم دادند
مظهر ذات و صفات توازان منظر حسن
ترجمان لغزش پاهست مرا نقش قدم
در خیال و نظرم تابع فرمان حواس
زندگی محرم اسرار خدا دانی نیست
چشم داکردم و آثار قیامت دیدم
حاصل هستی ناکام سرانجام مرام
از شکست دل خود ساخته ام دیوار
زندگی خواب و خیال است که در خوابانی

هر سطر جزو بیان غیر چه ارشاد کنم
با دل منفعل از چشم ترم صداد کنم
ذره سان خانه ویران بول آباد کنم
کجروی ترک براه عدم آباد کنم
فرض بر نفس کشی کم ز کم ایزاد کنم
زین محال ست بدان رهی باد کنم
هستی خویش برین زاویه بنیاد کنم
داغ بردارغ ز سود و دم ایزاد کنم
تا پس پرده ز دیدار تو دل شاد کنم
طرفه تر نقل ازین شیوه بیداد کنم

غافل از خویشم و هشدار بیادش اے فتور
بودد نابود خودی را بخود ایجاد کنم

ز تیر گلب خیال یار دادم در گلستانم
نه کار آخرت کردم نه از عصیان خردادم
بهم را بر کشاید آه جان زندانی دارم
ز چاک دامن دل هر نفس سرگرم جولانم
ز سیل اشک نتوان باز کردن درونش را
مرا چون گل پریشان میکند پاس و مضاری
من از ملک فانی آیم و برفت کوشم

گلستان سیر دیدار کے زیاد و زانیہ نام
چہ خواہم گفت در محشر جوابی نامہ خیر نام
بیرت جذبہ ہائے دل کلید قفل زندانم
کہ بوسے یارین مے آید از دامن سودا نام
ہین یک چشمہ آبست در صحرائے امکانم
کہ پشت پائے خود می بینم و سرور گریبانم
نفس تا می کشم در بنین حیرت می طپد جانم

چرخ ز پروان جلوه آراے شبستانم
ندارم خامه پروان محافی غیر انعام
خیالے دوسرے دارم که بر حسن تو قربانم
بچشم روزگار از بے نیازی خاک افشانم
که من در جامه هستی بچشم خویش عریانم
ز چشم راه بردار و چو خار خشک مزارم

دو عالم در قفا دارم اگر چشم از جهان بستم
نولیم یا بگویم ترجمان جذبه شوقم
بگرد نقطه واحد خط پر کار میگرد
برنگ گرد باد از خاکساری خاک گردیدم
حقیقت مشکفت در فکر ظاهر بین نمیدوم
نیچو اہم که در پایے نگاه او خلد غارم

اوا فہم رموز آئینہ اسے نقول کر دیدم
چہ عریانی چہ مستوری زہتی پختہ حیرانم

غنچہ حسرت شکفت و گل بدمان کرده ام
وصل را تعبیر از خواب پریشان کرده ام
چشمه خورشید را دور خاک پنهان کرده ام
تابیان از سنبل و گل در گلستان کرده ام
شمع روشن بر سر خاک شہیدان کرده ام
داغ دل حرمان را دشمن جان کرده ام
صورت و مخنی درین آئینہ عریان کرده ام
چشم و ابر جلوه دیدار جانان کرده ام
از شعاع وی رفو خاک گریان کرده ام
تیرہ نختی را چراغ شام ہجران کرده ام
کعبہ روشن از چراغ تار دامن کرده ام

در برم دل بود آن ہم ندر پیکان کرده ام
سالک راہ حقیقت جز خیال مان بود
کس نباشد خاکسارے ہجوم آتش بیکان
گل گریان سید و سنبل پریشان میشود
تخم لاله کاشتم و یادگار داغ دل
داغ اشکے کہ می پاشم پوا شکر میسارم
ہر نگاہ را جواب آنی نگاہ ناز بود
بستم ام چشم از پرستش برد و یوحرم
ہمچو صبح صادق آگاہم ز وصل آفتاب
سختن افشائے راز حسن اے دل شاد باش
در رگ مے خون طہید و شعلہ دل در گرفت

عاشق و مشتوق در یک خانه انگشتر گرم را با حیرتم فوق متناقصت است رفته ام از خود برنگ شعله سرکش و جد اختلاج قلب بخیزد اضطراب نفس من چون غبار شیشه ساعت نمیکند قفس را جلوه پیدا و پنهان پرده راز و نیاز دست را بیرون کشیدم از لباس زندگی	تا نظر برداشتم صورت نمایان کرده ام خون بهایم اینکه یاد عهد و پیمان کرده ام خانه دل را ز دست خویش پیران کرده ام هر نفس و ضرب بر جان سینۀ زن کرده ام هر نفس را در حصار پای بچولان کرده ام چشم را بتجانه تصویر جانان کرده ام در کفن چاک از گریبان تابان کرده ام
--	--

رنگ و دود از شعله میجوشد ز دل خون سیاه
سینه را اے شعله کوه آتش افشان کرده ام

بایم و خوب حسرت داران گرفته ایم تصویر بے حجاب حجاب نظر شود مشتق خط شکسته ز چین چین او استی ز حجاب و حجاب رت بے نقاب کشتی شکسته بر لب ساحل نمی رسد ز آنجا که فتن عام ز عین غایت است یاد رت ز بے زبانی ما هم زبان شود مرغی که بلبل است پر و بال می زند هجران علی الدوام و دوام است ما چشم از حیا و لب ز فغان و انهی شود	هر غم به زمره غم جهان گرفته ایم در چشمم نم چراغ به دامان گرفته ایم بر لوح دل به دیده گریان گرفته ایم آئینه دو رویه ز امکان گرفته ایم سبل سرشک و صعب مرگان گرفته ایم سامان ز نور بے سرو سامان گرفته ایم کار چراغ از دم رنسیان گرفته ایم بهر طیش به دام نفس جان گرفته ایم مار و زختر بستن پیمان گرفته ایم رنگ سخن ز متوخی عنوان گرفته ایم
--	--

<p>پاسنگ کوه و کاه به میران گرفته ایم جام محبت از لب خندان گرفته ایم در پاره خویش خار منیدان گرفته ایم</p>	<p>میجار چشم ما که ز حسن غیور بود دل در بیم رسانی سامان عیش بود باشد مزار آبله یا به کوسه یار</p>
<p>هر فزیه زیر پادشاهی صد داد بد اے شهنشاه دل تصدق یاران گرفته ایم</p>	
<p>چشم خواب آلود را سپید آید منظر کنم قطره خون را تماشاء دل مضطرب کنم سیر باغ دو جهان در کوزه و ساغر کنم شعله پر ریزد بحال خویش چشمت تر کنم عود سوز جان کنم در پیرهن افکند کنم طاقت صبر از مارا کاوشش نشتر کنم داغ سجده بر زمین زوهر بر محضر کنم برگ آتش خاروش گیرد چراغی بر کنم سرورق از بخت خود خواهم که دانه سر کنم منزل مقصود پیدا از شگافت در کنم مصرع آه نولیم سینه را مسطر کنم آرزو بخشد نوید وصل و من باور کنم خطا گری دار را آزاد از مسطر کنم یک نظر و اگر دنی جزوان هر دفتر کنم</p>	<p>تمتع این در دل از تارک جان بر کنم اشک پامال جنون در چشم دارم توشه رقصه از ذوق نظر نظاره در بزم خیال دانه دل سبز گردد از بهار سوختن بالقوس آویخته تعویذ دل حسب مراد خار غم در جان خلد از کوشش ناکام دل بر سواد اعظم آتی چو گردد از پستیم غم فزایدن به دل گل در گریبان چیدن حرف در خواندن نیاید معنی و تفسیر اوست برق خندد بر فلک از سوز تاثیر دعای بحر و وصل هر نفس افسانه مرگ و حیات حرف غم ناگفته به هم کار دل ناکرده به بله نیاز از دست غیبی پایه دامن می کشد صفت حیرت در میان آئینه پیش آینه</p>

<p>نامہ اعمال مادر دست گیرد مدعی چون صدف مقصود با از بخیه چاک لبست نقد دار الضرب دل را سکه زوار دغ عشق ما زبان دل نبود و دل زبان ما نبود نامہ شب گیر با وابسته زنجیر بود</p>	<p>جا بر اسے غیر خالی در صف محشر کنم تا بخودم در کشم یا حرف موزون سر کنم عکس ہتا بے کشم مس را ب رنگ زر کنم از نظر تارے کشم دل را رفو پیکر کنم حلقہ بردر می زخم آواز را رہبر کنم</p>
<p>چشم و دل دیوانہ عشق و تنہا پیش رو شوق آسے بر کشم تا فکر بال و پر کنم</p>	
<p>نامہ حیات غنیمت شمرده ایم بگاہ و بگاہ آئینہ خودیم</p>	<p>زنگ کردورت از صفحہ دل مستردہ ایم صورت پرست معنی و نقیض کردہ ایم</p>
<p>دلے را تا بکے بر نشتر غم مصطر اندازیم بیک بست و کشا و چشم دور عمر آخر شد نگاہ شوق را اندکشتی عالم بہ طوفانے ز کوسے بے نیازے بوسے نازے میبرم و سر حباب از چشم پوشی جرم لب تشنگان گردد کمان تیر خطا را بر فراز خاک بہ نشاند جدہاں جلوت بستی بہ وحدت رن و ایما را رضا بے معرفت نبود حجاب چشم باطن را خیال رنگ بمانا دیدنی وادیدنی بارو</p>	<p>بجاک اشک در اندازیم و بنیادش بر اندازیم حباب آسا ہوا خواہیم چون نمائے بر اندازیم ز آہ سرور و بحر حوادث لشکر اندازیم بیاد خندہ شیرین شکر در محجر اندازیم نمایے در جہان کردہ بہ آب کہ ترا اندازیم نظم خیرہ شود از حسن در سجدہ سر اندازیم بہ ہر گاہے کہ رو باشد بقدر جوہر اندازیم تکلف بر کجاف طرف نقاب از رخ بر اندازیم کہ در چاک گریبان خون بہا و محشر اندازیم</p>

بدین تقریب شاید بشنود افسانہ مارا دریچہ بر لبِ بام است در اطراف می بینی تظلمِ راه در سہمی ورنہ در ابداع فریادے یہ ہجر کا عدم کیفیت دیدار می بالہ بحال بقیاری از قرارے می برم جانانی صغیر ہم صغیران سلسلہ غیبان بیداری	ز شوخی قرعہ فالے بنام رویگر اندازیم ہر سو آفتابے کے نقشہ بر منظر اندازیم نگاہ واپسین در دل بلند از اختر اندازیم نہک بر زخم افشایم و بے درساغر اندازیم محبت دام گاہ دل کہ خیال و پر اندازیم چو مرغانِ قفس گوشے بر آوازے در اندازیم
--	--

عجب حال است شور از وعدہ و خج تہائی
نگاہ ریاس و حسرت زابہ دیوار دور اندازیم

اپریل ۱۹۳۲ء

بلاگردان جانانم بجان از سو زوہ گشتم سراغ کاروان جان زانفاس روان گیرم زبان مشافہ صوت و سخن مژگان من پرغم بیایا سے عہد و ملت گر چہ نار و ناتوان گشتم برنگِ خنجرِ پرمردہ دل از رشتہ ہستی بدین خواری و رسوائی شریکِ حال خود بودم قتل در تنہا آرزو در آرزو وارم کلہ بر سر سلیمانی کہ دایہ تاج سلطانی منم ولدادہ دیدار از پاپوسی خاکش	سپندم بقیرام سو ختم خاک سپ گشتم ریدم بر سر منزل بمنزل خاک رہ گشتم نگاہم بر نگاہ او کہ قربان نگ گشتم ہلالِ عید گشتم یا حلال از دست مہ گشتم بکار خود ز عشقش بے کشش محکم گرہ گشتم برائے خویش بودم بے غرض از یہ وزہ گشتم نمایان چون نظر از چاک دامان مژہ گشتم نہ بنیم من تراتا کے نظر یاب کلمہ گشتم مثال قرص خورشید سے نہ گشتم نہ کہ گشتم
---	---

<p> یہ یارم آشنائی پردہ بیگانگی دارد گنہگارم فدایم باکسے راز سے نیکی دیم ندارم سر بسودا آدم بازار سر سودا خواہم بد خواہی را قرارم بے قراری را بہ غدر داد خواہی میسر و بختم بد پیش او منیدانم چه خواہم بردیش وادر محشر </p>	<p> ز خود بیگانہ تر باشم اگر ناظر بہ تہ گشتم کہ از خود بر ملا افتد چو پیش پیش گشتم خریدار سے ندارم بھیجے کالائے تہ گشتم ز نظم خود پریشاںم کرا تنظیم وہ گشتم ستم دیدم ز بخت خوش جو یائے وہ گشتم شکستم بازوئے بہت گرا تبار گنہ گشتم </p>
---	---

نگاہ من نگاہ او حصار چار دیواری
میان نشن شنو کے آید جو بینائے گنہ گشتم

<p> در یاد تو دل محرم اسرار ندارم در باغ جہان روئے بدیوار ندارم پاسنگ وفا ساختہ ام پارہ دل را سوفار نظر گر چه زند زخم دل آزار بے وصل اگر بادہ خورم اشک کبابست خواہم بکشم در برم از چشم تصور آغوش تہی گشتہ دول راز میان بُد فریاد من از سوزش خار است چو آتش نظارہ سوال بست و حیاط فہ جواب بست آئینہ الم جلوہ دیدار ندارم عمر ہمہ بگذشت جو طوائفی کا کل </p>	<p> جز رنگ خموشی دگر اظہار ندارم زمین بخت کہ سبز ست بخر خار ندارم من قاش فروشم کہ خریدار ندارم بے زخم دگر مرہم افکار ندارم گل خندہ درین جام ز میخوار ندارم این نقش میان دل و دیدار ندارم گوہر ز صدف رفت کہ ز نثار ندارم باغبان بیج سرو کار ندارم در شوخی انکار چه اقرار ندارم از دل گنہ دارم داز یار ندارم پردائے دلازمی شب تار ندارم </p>
--	--

چون شمع زارزش نسفم شوق افغان سوخت
ز دوزخه نظر زمزمه از تار ندارم

۲۸ - اگست ۱۹۰۵ء

نگاہ منظر رات شد دیدار سے بینم
چنان محوم ترا در ہر درو دیوار سے بینم
کہ نور معرفت در پردہ اسرار سے بینم
چراغ صد ہدایت روشن و بیکار سے بینم
سبک سراز خار نشہ افکار سے بینم
اگر از خویش تن غافل شوم بیشمار سے بینم
پریشان محو ہو گلبرگ را از بار سے بینم
ہمان در افتاب طلح بیدار سے بینم
دل از حرف زمین بر سر زمین بزار سے بینم
کہ ہا این سر و دہری گرمی بازار سے بینم
تو از رحمت مرا بینی ترا ستار سے بینم
کہ باز عم خیال ہنگامہ اغیار سے بینم

دل خلوت گزین را جلوہ گاہ یار سے بینم
تصور در سرست و جان مخزون در طلب مضطر
ظہور جلوہ تصویر عالم در نظر دارم
چنان در ذرہ خاک است بہان شان جوانی
میں صحبت ہر اوست رنجیم در جام بہوشی
جنون وقف تجلی شد چو آتش زیر خاکستر
مقید جان من در چار دیواری عاصر شد
بجز اسباب مار از جان دیگر چہ حاصل شد
چہ خوش عمرے بقروائے قیامت در میان قہریت
قصاعت می کنم بان خشک از خوان بخشایش
دل آئینہ ہے سیم ست پشت و رویے باشد
درین پرداز شوخی جلوہ رنگین تماشا کن

سیم بختی مرا از روز روشن شوق بیدل کرد
چراغ صبح دم رافقہ از انوار سے بینم

۵ - مئی ۱۹۱۵ء

نافہ مشکم کہ بہرِ قلع سر جو شیدہ ام
 ہچو سیلِ اشک پاپانِ نظر جو شیدہ ام
 در بہارِ نوجوانی بخیر جو شیدہ ام
 بر چراغِ روزِ چون بے بالِ پر جو شیدہ ام
 سرگرانِ باموجِ طوفانِ در بدر جو شیدہ ام
 آنہم در آبِ و آتشِ گرم و تر جو شیدہ ام
 جوہرم از خاکِ در خاکِ بسر جو شیدہ ام
 ہچوئے در خمِ بہ دلِ بارِ دگر جو شیدہ ام
 بانداقِ تلخ از گلِ چون خمر جو شیدہ ام

قطرہ آہم ز خوابِ جگر جو شیدہ ام
 کشتے عمرم بہ گردابِ ہوسِ غرقاب شد
 کشتے طالعِ پسند دولتِ بیدارِ خواب
 می رسم در بزمِ گلِ پر میزِ نمِ پروانہ وار
 گر نمی باز از رخِ خوب رویانِ سرد شد
 بر قرارِ بے قرارِ سیسہ را کردم سپر
 گاہ در زیرِ زمینِ بر تختِ گاہِ تاجِ سر
 آتشِ غم میکشد از خونِ من صہبائے اشک
 امین از سنگِ حوادثِ غیرِ منتہی بخشش است

شولہ از بختِ زبون تنگ آمدم بہرِ نجات
 در دلِ خود مثلِ خونِ بر نشتر جو شیدہ ام

۱۳ - اکتوبر ۱۹۱۵ء

مے طیم در دامِ و چشم انتظارِ کیتیم
 لالہ رو دارم ز شوخیِ داغدارِ کیتیم
 شاد و نامخِ خود کہ گویا کامگارِ کیتیم
 میکشم بارِ فراقِ امیدوارِ کیتیم

رفتہ ام از یادِ صیادے شکارِ کیتیم
 زخمی پریشانِ نا کامی شدم زینِ خجلتے
 ہچوئے بستم گرہ در دلِ بکارِ دیگران
 یک سخن از روئے خدائش تلافی میکند

<p>سرمد چنم تماشاے غبار کیستم دل سپند آسا براغدر شعله بار کیستم</p>	<p>جلوہ خاکستم تاثیر رعنائی گرفت جان محزون ببقارو برقرار کیستم</p>
<p>ساعت ریگ روانم شوق تادور دویر چرخ خاک پیمودم بہ مشتہ خاکسار کیستم</p>	
<p>۲۵ - جون ۱۹۱۶ء</p>	
<p>از چنم مست ساقی در سر خار دارم صد چاک در گریبان چون گل ز خار دارم از فیض گریہ تر بارغ و بہار دارم در نقش سر نوشتہ خط استوار دارم در دل غبار حسرت بہر نثار دارم یارلم دگر کہ باشند من چون تو یار دارم ناگفتی ست رازم زان گفتہ دارم گفتا کہ بے وفا یم بلبل ہزار دارم گفتا کہ برق بارم جان ببقار دارم</p>	<p>چون غنچہ بر تبسم سرور کنار دارم پرداز موئے مزگان سودائے چنم فتان لے دید گل میسر نے بوئے روح پرور شستم بہ آب دیدہ عمرستم رسیدہ دستی غزال چنمت مست ہواے غفلت دارم تمام عالم سرخوش ز جام وحدت رفتم ز یاد جانم دانم ز خویش رفتم بر برگ گل نوشتہ سر مشق بیوقائے گفتم شہید نازم تو برق نارسانی</p>
<p>گفتم بہ شوق یاری چون زلف کج ادائی گفتہ کہ یافتم یک سر سودا ہزار دارم</p>	
<p>۶ - نومبر ۱۸۹۹ء</p>	
<p>رخ تو دیدم و چون بوئے گل ز جا رفتم</p>	<p>سپیدہ دم کہ یبارغ تو با صبا رفتم</p>

گذشت از سر بالین چو یار خوش رقتار
 فرو شدم به تیر شبی زبیداری
 نگاه گشتم و بر کف نهاده کاسه چشم
 سرم بسجده فرو رفت دور زدی بر شب
 به خون تنگ نفس چین آستین مشکن
 بروئے خاک فرو ریزد از گران جانی
 پیام طلبی دشمن غلط بمن بر رسید
 خرام رنانه چو بر روی آفتاب زوی
 فغان که حالت غیرم خبر سرنگرفت
 شهید کردم مرا چشم طاق ابرویت
 گران شدم من بیمار و تاب رفتن نیست
 نماز اهل محبت به طاق ابرو گفت
 خار ز گس مستی به چشم نیل کشید

دلم چو سایه جدا رفت و من جدا رفتم
 به من گران شد در خواب از قصدا رفتم
 پیئے نظاره روی تو چون گدا رفتم
 سبک چو ماه من از کوسه دل با رفتم
 که چشم بستی و با صوبت مر حبا رفتم
 درین عشقم و از دستش هر قفا رفتم
 چو تیر بر هر نفس اندر خطا رفتم
 برنگ سایه زبان بسته در قفا رفتم
 بهوش آدم و سر زده چرا رفتم
 ز راه میکده در خانه خدا رفتم
 برنگ کاهم و از یاد کبریا رفتم
 من از فغان به سجود قدودنا رفتم
 دلم به ناله در آمد شکست ووا رفتم

برائے بوسه آن پاسے نازنین اسے شوق
 تمام خون شده در پرده حنا رفتم

۶ - اکتوبر ۱۸۹۹ء

غیبیے بیکے شہر شایم خانہ برو دشم
 خیالم رونائے یار و من در بھرمی سویم

پریشان کا کھان چون از وطن پرند میگویم
 ز عکس آفتاب آتشین آئینہ چون پنہ

<p>شفق رنگیت از خون شهید تو بخش ور نه بنیخو ام ز آئینه چه باشد سر نوشت من قمر در شب نه پیدا شد تا نجم بخت و اثر دن را بحسرت سوختم چنان وجودم بے نشان باشد شمیم سبیل ز نقش چه کرد اما نمیدانم ندارم تاب دیدار جلال آفتابے را حجابے از که باشد سجلیان با منم گوئید ز مینایی دلا جان داده هر استخوانم را</p>	<p>که بعد از مرگ در شوق شهادت آتش فروزم گله از نامرادی در گلستان وفا جویم ز بزم بهشتیان راه رفقت تا سحر بویم بیاباد صبا تا خاک پائے نازنین بوسم که اوقات پریشان و قصه اتحافه در گوئم که من باز گس مخمور آب سرخ مے نوشم که من در جامه کفنم سر تا پوت رو پوشم چو شمعے روسیہ باشم گراین احسان فراموشم</p>
--	---

منم در بزم مرغ بسته پر در چاه افتاده
 بپریم شوق از ناکامی دل زنده در گورم

۱۲ - دسمبر ۱۸۹۸ء

<p>فدایت جان و دل کردم که در عشقت قرار مسکافات محبت آتش و بستی باشد به شوق بوسه بر ناسور دل تا که زخم نمان نه باید قطع کردن راه و رسم بت پرستی را ز سبیل گریم ام در چشم حیرت خواب میوزد مرعش عشق را آسب دیوا قوت نمانی بخشد سواد چشم نابینا میاض راه تمایز</p>	<p>براه عشق سر یازم بیاد تا محو دیدارم گله بهوش در بزم گله دریاد و شب یارم نوازن چرخ سنے پہلو ہتی در بزم اغیارم کہ دستم در گلوئے یازنشل تار و نارم مثال دیدہ ماہی بزیر آب بیدارم بسان کرم خورده نخل تر از زیت بیزارم سیکے بر جا دگر برگشته پامند پر کارم</p>
--	--

<p>که اندر قص سستی همچو طاووس پر افشارم که جان در دیده با آمدند انستم که بیمارم</p>	<p>خدارا داغهای موبوئے من تماشا کن نه دیدم جلوه رنگین چراغ صبح گاهی را</p>
<p>چو شد بشکست رنگ چهره ام ای منتول دلسوزی مقتید همچو بوی گل به دیگ مغز آن یارم</p>	
<p>۷ - اکتوبر ۱۸۹۸ء</p>	
<p>ز غمزهای غزال تو در خار شدم طراوت از بن هر موت آتش شدم تو تیز بر سر گور آه بقرار شدم براه خال در چشم انتظار شدم بهین که مفت بگردخت تار شدم خران گدشت گل فصل نوهار شدم ز نقص پائے نظر آهوی شکار شدم به شکل تار سر عنکبوت زار شدم ز فیض دیده گریان بروی کار شدم مثال دیده آئینه رویار شدم به زردی نظر بدگنا هر کار شدم که گاه بکلیل و دگر گاه را نهار شدم ز بطن شاخ بدر رفته دست خار شدم</p>	<p>برنگ بادیه لعل که تا دوچار شدم ز سنگ سینه من آتش درون خون بخت اگر ز جاذبه شوقم دمی زمین لرزید نیاید آن بت عیار در کنار طلب عرق جبین تو پسید با وجود عتاب به زیت سوختی در جفازه گل بستی ز سبز دام بروی زمین رخت چیده یکوچه تو زوخت دوا دوشش کردم که سوخت خواب شبیه بیا و تنهایی تبارک الله که از خاکساری حسنش حنای دست تو رنگی شکست آخر کار حیا چه سایه میان من و من بود به جوش خون زبن موج شعله با سر زد</p>

زیج روز نیامد نگار من از در درخت برگ ترا فاشانده چنار شدم

کے کہ پیش تو بخشید جام ربا دہ بہ قبول
ذکس چہرہ بخون تاب شرمسار شدم

۴۷ - اکتوبر ۱۸۹۸ء

بکام و جل صدت قطرہ قطر گیرم
کہ بے حال تو آتش بہ جسم در گیرم
شراب عیش بہ پیانہ دگر گیرم
ز پافتاہہ بے سیم ز دست بر گیرم
ز نخل سوختہ در فصل نو خرم گیرم
نگار خانہ چین را بیک نظر گیرم
دہان تلخ ندارم کہ نئے شکر گیرم
کہ بوسہ ز جہنیت بہ درو سر گیرم
چو زانوش زسدختہ زیر سر گیرم
قدح ز دست حریفان بے حذر گیرم
ہر آنچہ قیمت ازلی ست مخمّر گیرم
کہ رنگ سرخ ز خونایہ جگر گیرم
بہ لوح خاطر خود نقش کالجگر گیرم
ز خانہ میر دم اکنون رہ سفر گیرم

بیا بیا کہ در آغوش تنگ تر گیرم
کجا بد می صنما روئے دلکش بنا
حیات را بہ ثبات ست جام جان بشکن
برائے صید من زار و ناتوان تیرش
امید نیست کہ آہم اثر کند بہ دولت
مجال نیست کہ بسیم حال تو ورنہ
حلاوتی مذہب گفتگوئے طنز آمیز
حباب وار ہمیرم گرہ زدل بکشا
حرام بود بہ سودائے خالی رویش خواب
اگر بحال من افتد نگاہ لطف پسند
گلدرخ میزنم اما بشاخ بارش ط
کہاب خستہ دل آشتنا آتش نیست
من آن نیم کہ سراز بند گیت بر تا بم
زودیدہ رشک پدید آرد دعا گفتم

تمام شب رہے سیرہ شولہ پیو دم
قرار در غم جانان دم صحر گیرم

توکل بر مہین دارم کہ یار مہربان دارم
ہزاران شعلہ ہا در سینہ صافے تہاں دارم
ز بخت تیرہ چون مینائے محو آتش بجان دارم
چو صید تیر خوردہ ز چہائے خون چکان دارم
بسان سبزہ نازگ مویا زبان دارم
شکایت ہائے بد عہد سی میان نشان دارم
بجان افروزش تیغ را کہ شوق امتحان دارم
دل پر درد و پر غم چشم و سر بر آستان دارم

بیا اسے چارہ ساز من کہ جان نا توان دارم
خوشم ہیچو خاکستر مگر از آتش عشقت
ز سرتا پا عرق گشتم ز دستت غیرے نوشد
چہے پر سی ز احوال جراحتہائے سوزانم
حدیث عشق را تا سر کنم گر یار خود بسینم
چہ مہرست این چہ قہرست این کہ با غیا سباز
بہر گم احتیاجی نیست در سودائے برویت
بدہ اسے ابر رحمت ہیچو مونج آن عدولت

برون کن شولہ از دل آزدوئے پائے بوسی را
گر زبان چون غبار از سایہ آن سرور وان دارم

اسے درد کجا کجا نگشتیم
با درد دل آشنا نگشتیم
چاکے زدہ قبا نگشتیم
آفت زدہ بلا نگشتیم
پروائے مبتلا نگشتیم
چون آبلہ خود منا نگشتیم
بارے پس مدعا نگشتیم

مادر طلبت چہا نگشتیم
تا از نظرت جدا نگشتیم
از دست جنون بہ تنگ دستی
در دور نگاہ مشفقانہ
گرد شمع خوش ہستی
ناصح بہوائے خود پرستی
در خاطر او گرہ نہ بستیم

آئینه با صف نگشتم	مائل بکدورتیم و لیکن
	مقسوم من ست جان کنی با شور دست که لادوا نگشتم
<p>شب و روز از جفایش یاد دارم که بر هر موئی من فریاد دارم که بر پاشته اس صیاد دارم فراخ از مانع و بهزاد دارم برگ ها نشتر فصاد دارم به تربت سبزه و شمشاد دارم چه پاک از خنجر بیداد دارم تبسم از لبانش یاد دارم</p>	<p>ز ترک خویش دل ناشاد دارم ز بانم شد سراپا صورت لے چه دوزی دیدہ بے یال و پر را سر چشم ز عارض عکس بگرفت بیاد گلزار و خط سبزش چو خنم ریخت آن گیسو و قامت دل خود خاک شد از آتش شوق بهر دم گریه می آید ز هجرش</p>
	<p>ز شور عشق صد با ناله در سر به دور چرخ لے بنیاد دارم</p>
<p>دست برگوش نهادم همه تن گوش شدم آئینه روبه قفا دیدم و خاموش شدم بار در گل بسرا فتاد و سبکدوش شدم مثل حرف غلط از خویش فراموش شدم طالب سرخوشی بادہ سر جوش شدم بار رو پوش شد و من ارنی کوش شدم</p>	<p>چشم بستم ز جهان ناظر مد هوش شدم دست گردانی نظاره سخن آرائی پیش کش می برم از جان حقیقت پیوند از عدم آدورفت است ورق گردانی نظر برق ادا جام صبوحی دارد نور در دهر نمودار نمود بے بود</p>

زندگی بحر طویل است در ازلان عروص خون و دل جام شراب است کبایم جگرے سخی پر غار خیال است عروج پرواز ابر محبوبه نسیان چون بارو بر بھر	قافیه تنگ و رفیق غم بهر دوش شدم مثل گل زخمی آغوش و قدح نوش شدم نقش تصویرم دور چشم تو روپوش شدم بے قدم دم زدم دو آنقدر جادوش شدم
--	--

میرزا اوزان بلخی وقار عشق اے شوق بهر کیفیت مذاق ادبی است واسن افشادم و با خاک ہم آغوش شدم	میرزا بلخی
---	------------

ردیفان

شمع در فانوس زیب انجمن خواهد شدن هر گره کردل کشادم بر لب گو یا زدم بے چراغ معرفت روشن منیگر و ضمیر رنگ تصنیف بهار و بود ورق گردان گل خط داغ سجدہ ناداستان سوز عشق صدیم و صیاد من و در خاک پنهان کرده داء راه دارد دل به دل بے یاد و توان بستن در تلاش منفس پی پی بر موج نسیم جلوه اندازست در دل عکس در آئینه	در بیان شاہدے رنگین بیان خواہد شدن چون سپند آرام جان در بوختن خواہد شدن رفته رفته زخم دل داغ کہن خواہد شدن خاک بیل نقش بدان چین خواہد شدن بر چنین تفصیل عنوان بر شکن خواہد شدن ہر وجود سے را عدم تیغ و کفن خواہد شدن بر ہوا بالہ حساب از دم زدن خواہد شدن تنگ بر بالائے گل صد پیر سن خواہد شدن تا نیام خورشید تن بجویش شستن خواہد شدن
--	---

مظهر حال پریشان رنگ من خواهد شدن	دست بردمان محشر و حشر دل می زند
	جام و صبا عشق و حسن اے شوق ایمائے حیات تر جان راز هستی آمدن خواهد شدن
زرد دل بافتن و ششدر و حیران بودن حسن را دیدن و چون آئینه حیران بودن رو در آئینه دل دیدن و قرمان بودن با سر تیغ قصدا دست دگر بیان بودن آشکارا همه جا بودن و پنهان بودن زخم دل خوردن و بیاخته گریان بودن آمدن بے سرد سامان و بسان بودن عافیت تنگ در احوال پریشان بودن دل ز خود رفته نداننده چه را مکان بودن مهر خاموشی هر کاتب سر عنوان بودن تابش مهر در آرایش عریان بودن سرفرو بودن و از وعده پشیمان بودن مکن از راه خطا مشکلم آسان بودن نیش و لذت است بهم حسرت زبان بودن جان چین سخت شد از درگاه فرمان بودن تیر پنهان شدن و زخم نمسان بودن	عاشقی چیست بگو تا بج فرمان بودن عاشقی چیست عیان جلوه جانان بودن عاشقی چیست نهان خلوت جانان بودن عاشقی چیست شهید نظر آن بودن نور منظور نظر چشم نظر گاه وصال در تماشائے خیال تو زد و بیدار چو شمع در سفر میروم و بارنگم هم بر سر گل ز شیرازه اوراق شکن در شکن ست در شکست پروبال است عروج پرواز پرستش نامه اعمال ندانم چه شود راز دل درنگه تاز ز چشم انجساز دیگر سے راز نظر فردا پشیمان کردن هر طرف دیدن و گویا که ندیدن دیدن نیت عاشق شد گداز غفوت رسته سوز شبنم در جوار کاش جانست جدا مشکله کم تنگی تاسیه بهم - آید

<p>هر چه زائل نشود عشق ز ترکان بودن بے نشان هستی ما خاک شهیدان بودن ناز برداری دل بر سر پیکان بودن تنگی و ترشی خوابان همه نسیان بودن</p>	<p>ریخت یک رنگ اثر آب و هوا و گل ما در تلاش سر کو تو جهان گردیدیم جمله آفات و برین گوشه فراموش گشتند خون دل مرهم زخم ست ز تاثیر دعا</p>
<p>بهر زخم جگر من شکدان دارم ناز از بهرستم کردن و نازان بودن</p>	
<p>چو عکس آئینه رو دیدن قبله رو بدر رفتن که بر تار خیالش ساز بسته فتن رفتن که از در زلفون جز نذر نتوان راه و رفتن ز غم خون خوردن و در خود فرو چون شکیباز رفتن به کوه غم چو هر از گردش شام و صبح رفتن که از حق یک متر گانشن جا پا نظر رفتن بنام قصر زردین ز پا دیوار و در رفتن به دل احرام طاعت بختن میباید و رفتن که آب از مرگه شستن باز استقلال و رفتن مثل آب و آتش چپ بحال یکس و رفتن به رایش سوختن چند آنکه از دست شهر رفتن تکلام سایه نور سے به دنبال قمر رفتن بهر گلی پیوستم بهر خار و در و صر رفتن</p>	<p>جهان ام جلوه گاه بحدی و ز سحر رفتن پی و دیار جهان بے نظر راه نظر رفتن شکست خاطر ما پرده دایره از یکتائی بساط انبساط داده در پیمان پیودن نگاهم تا نباشد قاصد باز نهان من حجاب بریده دایره بود استقام انکاری متاع زندگی بر آفت جان مستهم گردد طواف کعبه مقصود و استکم بجه گردانش به هر افتاد پیش آمد عجب نیرنگی قدرت نیاز و بے نیازی اختیار و فتنه پردازی وصالش غیر ممکن شمع سال سب خاک دیدن نظر چو پایة مضنون و مضنون بندگی خاطر بیاد و شاد و زایل جان در میان دارم</p>

زکرو باتِ نضائی حذر اے شوقِ دوشیوہ کن
بہ نقشِ پارسا لک برغبارِ بگذر رفتن

دل ز جوشِ خونِ تہی چون جامِ میبا پر شدن
چون صدا آوارہ و دستنامِ میبا پر شدن
بہر کشش تا نقطہ اتمامِ میبا پر شدن
تا چون نقشِ پاسبک ہر گامِ میبا پر شدن
شمعِ روشن در سوادِ شامِ میبا پر شدن
انفکاک از سنگِ تربت نامِ میبا پر شدن
بر طرقت از گردش ایامِ میبا پر شدن
پختہ چون صیفیل خیالِ غامِ میبا پر شدن
تا و گر نقشِ غمِ ارتامِ میبا پر شدن
داغِ دلِ سر پایہ انجسامِ میبا پر شدن
نسخہ آلامِ میسم و لامِ میبا پر شدن
قرعہ اعمال و خالِ احرامِ میبا پر شدن
نالہ یخواید کہ دلشت از بامِ میبا پر شدن

گل شکفت و فیضِ ساقی عامِ میبا پر شدن
کامِ دل گیرم ز جانِ ناکامِ بیکانیہ شدن
پایے من بر جا خطِ از مرکزِ جدا افتادہ است
اندو رفتِ نفسِ بر جادہ طسیرِ عمل
فلکتِ آبادِ جہانِ تاریک از روزِ ازل
صفو ہستی در ق گردانیِ اسیل و تہار
پایے در زمانِ ساحلِ در کشد از موجِ خس
یارِ ناپیدا و پیدا عکسِ در آئینہ
ہر شکستہ شیشہ خطِ می کشد بر لوحِ دل
رنگِ میگردد و بہر گر خاکِ دشت از سوختن
نقشِ پا و ہر نفسِ شوقِ خطِ گلزارِ دل
چشمِ ظاہر بین نہ بند آنکہ در چشمِ دل است
ننگِ میگوید کہ خونِ گریہ باید سبقت

شورِ عالی بہتم منزل بہ منزل می برد
گردسانِ سرورِ ہوا را بامِ میبا پر شدن

۵ - ستمبر ۱۹۰۸ء

چو بالِ پر کشی خند ز چہ خوش است این

بہر بیم آمدی حق چو خوش گل رویار است این

<p> انچوم گرے مستم بجان من چه خواهد کرد ز سودائے نظر هر جلوه رنگین جدا باشد فدائے خنده گل شد فضاے باغ حیرانم زایاے محبت دل فروشیدم ندانستم نگاه گرم خویان خواب خاموشی نئے بیند ز سوز استخوانم هر سر مو خار گلشن شد تمامی عمر صرف گریم ام شد حیرتم باقی و دماغ سرگرم قاتل که محراب دعا گردد بشوق دیدنش برکت نهادم پاریه دل را ز اسباب تعلق ناامیدی آرزو گردد </p>	<p> ز دماغ سینہ ریشم عجب رنگ بهار است این به گرد عاصت سبل گچے لیل نہار است این فروغ نور دیدار است یا کیفیت خمار است این خراب بادہ سرشار و تاب انتظار است این دل آتش پرست من گل سنگ شرار است این به آتش ہمنفس گردو گفت شب خمار است این بقید مستی بہم غم نا پایدار است این بخاطر بگذرد تا قابل غم رشکار است این کہ گرد و منقل سیاب جان بقدر است این حساب و دستان در دل جواب شکار است این </p>
<p> چراغ خانه عشق ست داغ دل برافروزم نگاه شوق گلچین ست و وقف لاله زار است این </p>	
<p>۲۳ - فروری ۱۹۱۰ء</p>	
<p> چشم سیاه خیرہ بہر تو تیا مکن تمہد و فائے وعدہ قاتل زعد گذشت ہر قطرہ قطرہ در پادہ ہر بادہ موج موج خون شہید رنگ و گرہ آفسریدہ است بیگاہ باش تاکہ غم دیگران خوردند </p>	<p> اکسیر خاک از قطرہ کیمیا مکن یا آشنا و فاکن و ترک جفا مکن اظہار ناخوشی ز سکوتے ادا مکن پایال دل ز شوخی رنگہ خفا مکن دل دار بہن منت نا آشنا مکن </p>

از گریه عذر خواهی اہل وفا کن
 بر زادِ راہ ناز نسیم صبا کن
 آئینہ را بحسن دگر خوفا کن
 عذر گناہ باستم نالا واکن
 اسے جوشِ خون گرم لب زخم واکن
 جان را بفرق زلف پریشان فنا کن
 قاصد شہید غمزدہ شیرین ادا کن
 دل صاف کن ز بادہ حساب حیا کن

میل ز نالہ زخم کشاید بگوش گل
 از رسم عشق بوئے گلان را ثبات نیست
 پیدا کند تیر غم خیاں گل
 از ناز بے نیازئے جانان حکایت است
 چاک جگر خراش ہوئے پری رخاں
 پیچیدہ مصرعیت ز دیوان زندگی
 تاند ز زخم تیشہ فر باد جوئے شیر
 آئینہ رو گرفتہ آئینہ خود مباحش

شور محبت از نیک نالہ ام حکید
 خاموش باش لب افغان آشنا کن

۲۹ - ستمبر ۱۸۹۸ء

اسے ز گس گلزار میں گاہے نظر بر میں فگن
 اسے لذت بے قرار میں گاہے نظر بر میں فگن
 چون طالع بیدار میں گاہے نظر بر میں فگن
 اسے در پہ آزار میں گاہے نظر بر میں فگن
 ورنہ بودم خوتو گاہے نظر بر میں فگن
 گر ویدہ بودم سویتو گاہے نظر بر میں فگن
 قربان این خوشنوعے تو گاہے نظر بر میں فگن

اسے یار خوش رفتار میں گاہے نظر بر میں فگن
 اسے کبک خوش رفتار میں گاہے نظر بر میں فگن
 اسے واقف اسرار میں گاہے نظر بر میں فگن
 اسے رونق گلزار میں اسے غنچہ پر خار میں
 من دیدہ بودم رویتو بوئیدہ بودم لے تو
 گر ویدہ بودم کویتو بوسیدہ بودم مے تو
 من جان لب و کویتو دشمن سر پہلوئے تو

رحمے کمالِ خستہ ام گاہے نظر برین ننگن
از من چو تیرے جنتہ گاہے نظر برین ننگن
مرہونِ منت موبہو گاہے نظر برین ننگن
سایہ صفت افتادہ ام گاہے نظر برین ننگن
من نا صبور افتادہ ام گاہے نظر برین ننگن
باغیر خوابے میکنی گاہے نظر برین ننگن
باہید جان پرداختی گاہے نظر برین ننگن
کہ دست و دامان میزنم گاہے نظر برین ننگن

من طائرِ پابستہ ام در کج غم بشتہ ام
دل را بہ غیرے بشتہ عہدِ سلف بشکستہ
اظہارِ تہمت کو بکہ عذرِ شکایت رو برو
از تو جدا افتادہ ام در زیرِ پادشاہ ام
تا از تو دور افتادہ ام اندرِ تورا افتادہ ام
ہر دم کہابے میکنی نوشِ شرابے میکنی
تیر از کمان انداختی و رخون چو غلطان ساختی
گو خون بچران می خورم کہ تیغ بر سرے کشم

این شورِ قربانِ شتا محتاجِ درمانِ شتا
جان من و جانِ شتا گاہے نظر برین ننگن

دلیف و

دارم زبے زبانی خود با تو گفتگو
تنظیم را از قدرت و تجدد رنگ بو
گاہی سمود آب و گہی آب و سببو
دستے ستون سر کند احوالِ موہو
صانعِ نیا فریدو گر جز تو خوب رو

کار زبان بر آید و بر ناید آردو
آوارگی بنا اقامت بہ ہر گلے
دل آب شد بہ گردشِ دلابِ چرخِ پیر
بر در و صبر کن شرحِ کثافتِ دلِ مخوان
اے آفتابِ حسنِ ہر افروز جامِ مے

<p>هر ذره در هوار تو سرگرم جستجو چون خون گرفته نباشد فرشته خو دیوانه راز غیب رسد با لکس هو به هو</p>	<p>خاصیت غبار و جو دست هم عنان توصیف امتیاز به جز عناصر است زنگوله بسته است ز عرفان سردی</p>
<p>اے شور تار از گلے آن سریده اند دامان خاک پاک نه گردد زشت و شو</p>	
<p>کیفیت شراب و لطف کباب هر دو انما شک و دل گدازد آتش ز آب هر دو بر شمع و پست لے خار و گلاب هر دو آطافه دیده و دل خانه خراب هر دو وشتی عذاب هر دو وشتی ثواب هر دو نابا نظر نیرازد نایب نقاب هر دو از باد موج و دریا در اضطراب هر دو شمس و قمر کسوفی چون در تحباب هر دو</p>	<p>دارم دل برشته چشم نیر آب هر دو معموله پریشان شیرازه قنایه باید زان فطرت با هم سبق گرفتستن بر نقطه شکار است چون دور کار فرما یکجا جان کنشی را نه دمی دغم فراوان بر آستانه کشتی سبک و غلبه نایب اندازد ساقی جام شراب خندان دوخ دل و بگر را پیدا نکشت گلچین</p>
<p>در زندگی چه کردم اے شور زک غفلت بیداری سلسل تغییر خواب هر دو</p>	
<h2 style="text-align: center;">روایت ه</h2>	
<p>آدمیان بر کشتی مایه نفس را کرده</p>	<p>عاریان را در تصوف دل پیریا کرده</p>

ساز و سالن من از ناسازیم بے ساز شد
چشم مار تاج از نور خدا دست و بس
ما سبق گیریم و ما سابق در کار نیست
بت پرستی میکنم دل حق پرستی میکند
نقش پا بر جاوه را هست ما گم کرده ایم
مرغ بیل زیر دام احساس را پر میدد
منطس تار نفس ما بین موجود و عدم
دل اگر در دست باشد از پریشانی چه پاک
رو بکار ماند او غیر رنگ آینه
از سیمه بجای بار دوش بستی شعله
هر دو چشم منتظر ساغر کش وینا میکنند
یک جهان خاک شهیدان دارد از گرو غیا
تار و بود این نفس بود و نبود یک نفس
جز تصرف با سئو اسکان یک تصور نیست

انگرس در پیرین از دل بهیا کرده
یک درق و ریا از سئو عالم ز سر واکرده
پشت چشم عاشقان ناوکا ز دنیا کرده
حسن او صورتش و حق نمک شاکرده
عالم را در سر راغ غولش پس پا کرده
در رنگ و سبب اختیار و درو ایجا کرده
هر چه ما داریم پنهان تو هویدا کرده
خاک را دا بسته تزیین و آینه کرده
زان تصرف با سئو عجا و در و لم جا کرده
تصور و ز سئو میکنم تا شام پیدا کرده
خون گرم از سوز دل و شیشه صبا کرده
پا و پا از باد و دران صحرای کرده
نیست مشکل کشا سبب ستم کرده
سبب تما شانی جهان سئو را تماشا کرده

چون سپید آرام جان اسئو تصور شود اشطر اسب
و عمل را بهرون ز امکانم نمک کرده

بر مزار عاشق صادق زیارت خانه
از جهان بیگانه باش خاک صوفی خانه
از جبین سانی بر آید ناعراوان را مراد

در نه خاکست موحی جلوه جانانه
از گلی بیگانه روشن سرنی افسانه
عالم را موشی عارفت الیایب خانه

<p>سرزمین دل میکشد دل میکشد آب حیات قطره خون می طپد هرنگ نبض کائنات خاک گردد یا نگرود برنگد در رنگ دبو پرده دار بخودی کینه منی خون و خیال پرده پذیر هستی تار و پود بے خودی فیض یابد هر کس از سجده درگاه او بر زیارت گاه خواجه جلوه شمع حرم لانش عشق عارفان قالب تپتی کروند خود</p>	<p>ترنگد و تا زمین بروی نرود بد واد بر چراغ معرفت قربان شده پروانه قلزم و حدایت خون دل و پروانه تا قیامت بر نه خیزد سر خوش پیانه خود بکار خویش نبود لغزش ستانه غیر باشد بے خبر از منی بیگانه چشم و ترکان باد قربان چون پر پروانه در گداز خون دل درد منی میخانه</p>
--	--

پاک و صاف اسے شولہ اندالایش دنیا و نعم
پار تخت شاه باشد گوشه ویرانه

<p>بر خود شکست ز طوت بر شکست تاخت خاطر قفس رنگ و بو کنم منته خورده و شیشه و ساغر شکست چرت زده است معرفت من و شندی چپ داده طریق وفا بر گزیده را جان بر لبم به فکر میجا کجا روم خط داده بخت من از باز پرین عشق لشکر شکست ام به سر آستان قدما اسے شکر و ضرب و قتل اعدا و حسرت</p>	<p>دل را شکست نه که گوهر شکست عهد و وفا چو بود گل تر شکست از ناچار رفتن کاسه پر شکست آئینه پیش و سد سکندر شکست این آرزو و دل سیر محشر شکست از عذر خون بهانه دیگر شکست از خود تسلیم به ناخن نشتر شکست به مریگی ام ز قند مکر شکست شب در مشاهدات مقدر شکست</p>
--	---

امشب اندر محکم رشک قمر پیدا شده
 بگذران راه کجی به پذیر راه راستی
 نیستی موقوف رتی بودوستی مستعار
 نقطه پر کار عالم محور خط نقطه
 لازم و ملزوم شد کیفیت قید نجات
 رنگاری ای جهان رنگاری رنگ نعل
 این طلسم دیگر کے نیز گئی علم الحیال
 زهر و تریاک است جزو آفرینش وجود
 کائنات آفرینش انضباط خیر و شر
 چشم بیدار ست و ایم در خواب و سرود
 چشم شمس الحافین و محو حسن نوزدات
 بنده عجزیم بر خاک درش نقش حسین

آتشیم در مغر و خاک در جگر پیدا شده
 از نظم هر دور انفع و ضرر پیدا شده
 رشته بگستام از سر به سر پیدا شده
 اسے توخی تا هر خیال را بهر پیدا شده
 خاک از جذبات پنهان در بهر پیدا شده
 گرچه بنیاد بشر بر شورش پیدا شده
 مبتدا ما بعد شد اول خبر پیدا شده
 در دال منتہی گو چارہ گر پیدا شده
 ابتداء کار دانش مختصر پیدا شده
 از پیے تحریب انسان اب فو پیدا شده
 بهر شخص دستخاسای نظر پیدا شده
 طاعتے آن پر کرد و دل اثر پیدا شده

با به حدیث قرآنی مشور دانش نور عین
 ظلمت از جہل مرکب در شہر پیدا شده

ز صد سہ باد و روم زبان توان رفته
 به رنگ رفته جہان نقش بند حیرانی
 بہار وضع جہان ست بے سرو پائی
 گہر ز اشک رہ انتظار افشا ندیم
 سبیل گر یہ و سوز دلم کہ خوات سوزد

چو عند لب کہ بے گل ز گلستان رفته
 پیے نجات زجا جملہ طالبان رفته
 عنان گستہ و از دست شاہان رفته
 صدق تہی شد و اکیسہ از مخان رفته
 بہ ہونیا مدہ باز آب از کراں رفته

بہ بین زسوز در دہم چہ زخم ہا چنگست
 بہ خود فرو دم از دل فری نظم
 بہ پشت آئینہ سینم جال خورشیدم
 درون سایہ و نفس موج ہا بحر عدم
 جلا آئینہ گرد و غبار دل نہ کند
 مدید رفتگی از کس یخ تمناے
 نظارہ دو جهان در تلافی سہا
 زسوز آتش عشق تو جوش زد دہم
 بہ جلدہ پیش نظر بار بار آئینہ
 طریقت روش خویش سالکان گیرند
 زخون و عشق بخوانیم و رس قربانی
 زخردہ گیر کلام و زخوشہ چین بگذر

کہ آب در سیر تجالہ از دہان رفتہ
 کہ یار سوزدہ آمد زور میان رفتہ
 کہ خوش نصیب شدن چپہ میان رفتہ
 چراغ کشتی تن زیر باد بان رفتہ
 نہ روز و شب ز نظر رنگ آسمان رفتہ
 بہ پار یونسی خلق اشک غن چکان رفتہ
 کہ یار در گل و از پیش رفتگان رفتہ
 کہ دیگہ ہستم از سر بہ آہ و جان رفتہ
 بہ یاد یار کہ شبگیر و ناگہان رفتہ
 چو پایہ پارہ تسلیم کہکشان رفتہ
 کہ مہر دہاہ بہ گرد سہر جہان رفتہ
 برائے کت سر خرمن چو عابزان رفتہ

بہ زہر دامن مزگان نہفتہ مشور چراغ
 بجشم روشنی حسن لے نشان رفتہ

صلا و عشق بہ زن ساز بنیو اے کہ چہ
 بچار جام ز ساقی صبور غم در کش
 چو شعلہ شورش بہ دل آب آتشین دند
 چو شمع نور تو آغاز و انتہا آغساز
 بہ بین کہ مردہ تنے دوش زندہ رہا بہت

مذاق در وہجا گشتہ وائے وائے کہ چہ
 تصور مئے و مشوق خوش اوائے کہ چہ
 ستم ظریفی ادہام دہائے ہائے کہ چہ
 ظہور ذات و صفات ست ہائے کہ چہ
 نشانہ دست ز خود دین گریز پاکہ کہ چہ

<p>قضا قضا نشود بے قضا قضا که چه به ریش گاوین بافتن برائے که چه توئی به قلب و گرفتن کفایت که چه</p>	<p>رضاء دوست به هر حال واجب التعمیل کند بند نقاب حسن ظن گلو سوز است دعا فریب فریب دعا توقع غیر</p>
<p>به هر مشاهده اے نشانی نور در نظر است به اضطراب و سکون آب آشنائے که چه</p>	
<p>۱۵ ستمبر ۱۹۱۶ء</p>	
<p>چون گل سبک ز کادش هر خار بوده از حال من اگر چه خردار بوده تو بے گنه یحسان گنهگار بوده آن کار کرده که تو بیکار بوده مازار بوده ایم و تو بیزار بوده ناپید بوده و پدیدار بوده عمرم همان نفس که بمن یار بوده انداز چیت ناز خرد یار بوده غم داده و مونس و غمخوار بوده یا این نیاز محسوس اسرار بوده سر داده ام به جنگ تو سردار بوده این غمزه تو نیست که دلدار بوده</p>	<p>از باجد بصورت اغیار بوده قانع به کم نصیبی خویشم دوست خلق خاتم حلال و غیر حرام ست در حدیث گشتی دگر نگاه نکردی بحال من یارب نصیب بیکس آزار غم سبب در هر نظر عاشق صادق بنحوض و فکر جان شعله ز گلشن هستی گرفته ام بازار عشق گرم شد از سرد مهریت مرغ قفس نیم که بنارم بنار دوست بتیاجم ز درد گواهی نمیدهد در جذب هائے عشق ندیم مال خویش فرق است در میان بان و دل حسود</p>

<p>خُن تو در خروش و نگاهِ تومی فروش زیاتر از نگاری و رعنا تر از بهار یکدم خیالِ روئے تو از دلِ نمی رود خواهم ز سو گواهی جانم نغمه برد</p>	<p>قور چراغِ جلوه دیدار بوده وین چشمِ مستِ کیت که بیدار بوده دل برده ز عشوه دل آزار بوده از بختِ خفته ام چه طلبگار بوده</p>
<p>خوابِ عدمِ فراغتِ دنیا همین بس است اے شوق از چه منتظر یار بوده</p>	
<p>۹- جون ۱۹۰۳ء</p>	
<p>جانان بیکه جلوه مستان ندیده ویدن ترا ز دیده چیران ندیده پشمرده رنگِ روئے هرسان ندیده اے دل بیکه پرده خوابان ندیده انگشتِ ناز بر لب خندان ندیده</p>	<p>تفسیرِ جراحِ سوزان ندیده در خونِ طپیدنِ دلِ بریان ندیده سویانِ روحِ گریه بجران ندیده کیفِ خار و جنبشِ مرگان ندیده در سلکِ آیدار می دندان ندیده</p>
<p>وارستِ دل ز بندِ تکلفِ به هر نفس اے شوق در خزانِ گل خندان ندیده</p>	
<p>۱۶- جنوری ۱۹۰۱ء</p>	
<p>شمع میوزد سراپا در غمِ فرزانه سهر که پر بادِ طلبِ گم شد نگه دراخته</p>	<p>عشق آتش میزند از کشتنِ پروانه مور آواره شود از بهر آبِ دانه</p>

<p>پار ہمت و کیش و غافل ز سنی ہا مشو مے خورم از بہر دل مضمون رنگین بر چکد خون دل از آتش غم میزند جوش و خروش مژہ بر تیر نظر و قصد جانم و دوش ز گس محمور قاتل جان تلخ وردہ یاد جانان میکند افشائے راز بے نیاز موشگافان سخن را موز بان بر آورد</p>	<p>از آب گلہائے چمن ز نور ساز و خادہ ترنگہ دو نازمین بروے زوید دانہ روح ارتق می بر آید پر شود پیسانہ چون کمان افکندہ بر عاشق متانہ عیش را بر ہم زنی در خلوت بیگانہ از ندامت رو کشتی سر میکنی افسانہ موسے زلفت و بکرہ در کار دارد نشانہ</p>
<p>مشق از اسکن علاج درد پنهان نہ شد سنگ طفلان سو ختم خون دل دیوانہ</p>	
<p>دل از بر ما بردہ شب خون بہ ایجا کردہ چشم و جبین نازنین سرخسہ جان آفرین تا چشم پوشی از وفا عاجز نوازی از جفا بجا سپر انداختم ز رو ز تلخی یا فتم در ختم صورت آشنا آئینہ حیرت نما مشغول دنیا ساختی با طالعیان پروختی چشم و چراغ خانہ ہا روشن پیش ما سوا افسون صدا فسانہ بیگانہ با بیگانہ نازت ہزار داستان زلف و ریشانی چشمتان من در تصور دیدہ ام یا آنکہ می بینم خواب</p>	<p>از ما گناہے دیدہ این شہر پر بار کردہ از موج چین در آستین دل ناشکیبا کردہ خطی بخون دادم ز خود تا این چہ سودا کردہ من کارہ بجا کردہ ام تو نازہ بیجا کردہ در دل خیال لا فناء سہ گرم سودا کردہ بر خود نقاب انداختی بے دیدہ بینا کردہ در ناز خاموشی ادا حسن تماشا کردہ در دیدہ نادیدہ چون نقش دل جا کردہ حسرت طلسم دستان دل را بدریا کردہ صورت بہ بین عالم پیرس آئینہ پیر کردہ</p>

احرام طاعت بسته ام ملک عدم می آیم | هستی پذیرا کرده ام امروز فردا کرده

بعد مسافت در میان با مشق قرب جادوان

تار و نهفتی از جهان جلوه هو پیدا کرده

ردیف می

کاهی شدم ز مهر و محبت گزین توئی
از درد و داغ بند نهان نهاده
خضر ره تو آب و بهار است چشم دل
اسباب رخده دارد و گل در غم نسیم
در راه دلبری قدمی برگرفته
دنیا شکارگاه شهیدان طاعت است
کار جهان و عهد و فاکس بسر نبرد
دوری میان ما و تو حد مفصل است
آئینه جریده عاشق بدست خویش
صورت پرست دیده و معنی پرست دل
از مخطا و از تو عطا اجر طاعت است
سر مثل فتحه بر خط فرمان نهاده ایم
پر دانه بقراری دل بال آتش است

چون کبریا بر آتش و نشین توئی
مژگان صدف کشیده چنین خاچین توئی
اعمال ما و موجد خط حبسین توئی
مشکل کشائے عقد جان حزین توئی
حرف نگین محزون و نقش نگین توئی
چون تیر بر بد نظری بر کین توئی
در نقطه نگاه جهان آفرین توئی
عین البصره مگر عین الیقین توئی
چهره کشائے دفتر عرش برین توئی
از دیده دور باشی و در دل قرین توئی
پرسان حال باز دم داسپین توئی
در هر وجود پیکر خاکی مکین توئی
دامان بر زده پیر آستین توئی

باشنور کم نگاہی و این تیر نیم کش
از ہر در گذشتی و سر گرم کین توئی

دل را چو آئینہ پیر بیضا کند کے در موج خون دے کہ بدریا کند کے ہر ذرہ آفتاب شود از ظہور نور دنیا از انقلاب زمانہ ناپے تقریب حسن فتنہ بر انگیزد از جنون در خویش گم شود چو صبا در فراق یار احوال دیگران بر رحمت شنیدہ ام تحریک بنج و جنبش دل موجب حیات جان سازگار وقت و دیت بہادہ ام خلوت گزین گوشہ فانوس شمع طور در دل ہوائے ساقی و در سر خار عشق ناز و ادا مکاشفہ حسن کار ساز	دیگر بجز صفا چہ منت کند کے اسباب اضطراب مہیا کند کے آئینہ مشاہدہ پیدا کند کے بست و کشاد چشم تماشا کند کے در پائے خود نشاند و بر پا کند کے یا بدگل مراد و گرہ واکند کے باشد نگاہ بر ورق پاکند کے ضیق النفس ز غم چہ گوارا کند کے از حسن اتفاق تقاضا کند کے پوشیدہ از نگاہ درے واکند کے ممنون التفات قضا را کند کے راز سے کہ فاش گرد و واخفا کند کے
--	---

اسے نشور عشق و مسئلہ چیر و اختیار
جان را نشا حسن سراپا کند کے

دے در سینہ ام دارم نگارے گل امیر جنت آشیانم طلب خضر رہ عن گلستان	ز پامال خزان باغ و بہارے مثالی ناز و بر خود نثارے نظر بر جنت گل در پائے خارے
--	--

<p>شگفتہ در بیابان لاله زارے جہان بیکار و دیوانہ بیکارے نظر حسن ترا آئینہ دارے شہر از آتش ہم آتش شرارے خیال یار و پیر و وصل یارے کف خاکترم مشت عیارے نہ جان را صبر نے دل را قرارے ہرستے جام می در سر خارے</p>	<p>دل از داغِ جنون سیرِ خستہ سروشِ عالم الغیبی تماشا ز سطرے زوئیا محنی و انشا فدا بر عشقِ جن و عشقِ بر حسن وجود و اہمہ حسن عقیدت در آب و گل خفی اسرارِ صنعت کشش در ورطہ گردابِ مخفی نگاہِ می پرستان حق بجانب</p>
<p>وجود و ہم عدم ز عجبِ ازل بہت غبارِ راہِ اسے شورِ انتظارے</p>	
<p>ہر شکِ دل گدازم طوفانِ آرزوئے نہ نگئی دو عالمِ تضمینِ رنگِ بوئے بر ششِ خشکِ خارے بر شہمِ زاروئے عکسِ جمالِ ہر دو بیندِ رو بروئے خوشے تو اب و آتشِ لکِ نوروئے از آتشِ سینگِ شیرینِ است آبِ جوئے از عجزِ سر نہادِ بزدانوئے عدوئے گردابِ رازِ موجِ شمشیرِ درِ گلوئے رطلِ گرانِ ساتیِ خمیازہِ سیدوئے</p>	<p>در یادِ او خیالِ طومارِ گفتگوئے جامِ شرابِ وحدتِ چون گلِ شگفتہ بوئے بوست از جہانِ بشویدے برگِ بونوئے آئینہ تصورِ انسانہ وصالے جزا کے ندائے تقصیرِ چشمِ بارے در شہمِ وجہانِ کدورتِ در دلِ صفا بطن آرامِ گاہِ بہتی در تربتِ ست و مال ریمِ آشنائے محنیِ فوتِ و خطرِ نارو دلدادِ کارِ فرما باشد ز سختِ گیری</p>

<p>از برق رشته دارم در لعل تجلے راه سفر دارم گم کرده خیالم دامن دل ز داغ عصیاں نشد مصفا گریه و نوازم اندر برت چون دل امید و ناامیدی وابستہ خیالے ترتیب جسم انسان گل کرده ست خاکی یکسو اگر نکروم دل در خیال مبہم</p>	<p>آن چاک دل ندارم سوزن کند فروئے در بحر بیکرانم نے کشتی و کدوئے اشک ندامت من گودادشت شوئے در بگدازستی نے خار نے فروئے دار و خیال جانان سرگرم حجبے بعد از فنا چه گردو پیاں کو بکوشے جویم ترا نیام و در چہار سوئے</p>
<p>اے شوق درد پنهان کاریب و کاشتریکے تسکین خاطر ما این ہائے ہوئے</p>	
<p>عشق دلدادہ متا شانی رحمت حسن حامی عشق است در دل ست عشق دور تصور حسن منظر حسن در مناظر عشق چہ قدر خوشے آشنا دارد حسن بے نور و نور بے حسن است آب رفته بہ جو نیاید باز امتیاز از میان چو بر خیزد سکہ زد حسن در قلم و عشق حسن بر عشق چیرہ دستی کرد</p>	<p>حسن آئینہ خود آرائی جلوہ ہر جا نگاہ ہر جانی لطف پنهان و کیف پیدائی حسرت افزا و روح افزائی نا صوری و ناشکیبائی گر پریشان نظر ز رعنائی باز آید ز عشق رسوائی حسن باشد چو عشق سودائی راج آئین نا صیب سائی شد توانا زنا توانائی</p>

حُسن و عشق اند لازم و ملزوم
 عشق و حُسنند خار و گل با هم
 حُسن و عشقند در بهار و خزان
 رنگدار صباست خاک شهید
 نامرادی اگر مراد شود
 عشق عارف شهید بنیادی
 اتصال نظر سوال و جواب
 در بحر حُسن و حُسن در سربا
 حُسن دامن زند بر آتش عشق
 حُسن بیکانه و بیکانه عشق
 شمع گل میشود ز سوز محرم
 حُسن باطن سیاه و جامه سپید
 مرون عشق ویدن حُسن ست
 کشش عشق دل بدل باشد
 آنچه مدحش میکند در بهوش
 حُسن صبا و عشق هم صیباد
 ناسیبی امید عشق افزود
 دور از عشق منزل حُسن ست
 حُسن قیمت بود ز نعمت عشق

هر دو عالم گواهِ یکتائی
 آشنائی و ناشناختائی
 این زیری و آن ز برنائی
 سینه تقاضا و سینه تقاضائی
 خاک در دیده منتائی
 نیت جز یار غیر پیدائی
 این تمنا و آن منتائی
 عشق در مضمهر هیو لائی
 شعله بر سر ز باد پیائی
 خواب نظاره تماشا شائی
 خیره گردد ز حُسن بنیائی
 عشق ظلمت پرست تتهائی
 زیستن نیت حق شیدائی
 نیت محتاج حُسن و زیبائی
 یار پیدا شود ز شیدائی
 زیر نظری دوست بالائی
 شیوه حُسن نیت یارائی
 حد امکان غیور تتهائی
 نعمت حُسن نزل دریائی

اصطلاح نکات انشائی نا قبول اقبول فرامائی	حرکات نگاہ حسن سکوت صبر دل انتہائے بے صبری
	نہیں شست داغ عشق اسے شوق اشک و خون گر ز دل بیا لائی
تو ز رشتہ محبت چہ گرہ ز دل کشائی سرین شاد یارم تو اگر ز درد روائی ہمہ فاسقند و لیکن پہ لباس پارسائی ہمہ راز قید ہستی نہ کر پڑو سنے رہائی مفروض دین و دنیا بکسر شمشہ ریائی تو درونِ خاتہ ہاشمی وز در پرون نیائی نہ نشدے وصال جانان نہ بے غم جدائی نہ نشانِ راہ پیدا نہ سبیلِ رہ نہائی کھنکھ خاک را بہر دار و بہین تو از کجائی سوئی آشنا نظر کن بہ فریبِ لہرائی بہ قمار عشق زدے کہ تو باختی و غائی توئی ہچو گل شکستہ ز بہارِ بیوفائی بجز آہ نیست دیگر پسبیلِ بنیوائی	تو بیا کہ پائے بوسم بطویلِ روغنائی بغم تو زار زارم صنما در انتظارم بر ریاضتِ عبادت چو درت نیست نیت چو میانِ ما و حیوان کہ زمین شدت قیمت چہ بجا طرست، مکنون بہ کسے قبر نباشد ز نظر حجابِ داری ز فلک حجابے ارم دلِ سب قرار دارم کہ مراد دل بر آید نہ خبر از جائے آمد نہ خبر ز جائے رفتن سرِ خفتگان گذشتہم ز زمین نہ ابر آمد سرِ اتفاق بر کن ز لفاقِ دل حذر کن ز تپِ فراق و درد سے کہ بجان رسیم دے ہر جواب ہر پیائے نہ بہ صبا سلاے ز چہرے مرا خوش آمد ہمہ نالہ جریدہ
	پتے نشانی نیست جیائے کہ ہو دے ہی پناست نہ کنی اگر نگاہ ہے ز حجابِ کج ادائی

گلِ خوبی بہارِ جاودانی
تبسمِ شیوہ شیرین بیانی
گلِ خرم نہالِ کامرانی
کنند گستاخِ بزمِ گفروایمان
زبانِ محوِ خموشی مضطربِ دل
کشادہ سربسربارِ غارتاشا
فراموش از فراموشی نکردی
نقدقِ برستِ جانِ و دلِ من
پراگندہ کند شیرازہٗ دل
ثبتِ گردشِ پیائہٗ شوق
فدائے جانِ تو جانِ فدایم
جوابِ نامہٗ پیغامِ زبانی
محبتِ جوشِ بے اندازہٗ دل
دھوِ خویشِ جویم در برِ خاک
نمی آید یجز در خونِ طہیدن

تعالی الدین لفظ و معانی
نک پروردہٗ زخمِ نہانی
نباشد کارِ تو جز گلشنانی
زبانِ شمع را آتشِ بیانی
عدسہٗ جانِ ادائے یارِ جانی
شکستہٗ ہجوِ گلِ روئے جوانی
نشوبِ آشتی از نہانی
بخوانی یا مرا از درِ برانی
مرا ہوش و ترا جوشِ جوانی
سر سودا علاجِ سرگرانی
کلیدِ گنجِ اسرارِ معانی
شکایتِ از مقدر بہ چہ دانی
بہارِ عمر جوشِ نو جوانی
نشانِ مانسانِ بے نشانی
باطِ مرغِ بسلِ پرشتانی

گذارد شوقِ حالِ دلِ بگوش

قراغم وہ کہ تو صاحبِ قرانی

۱۹۰۳ مئی

نگاہِ گرمِ و دلِ سرد از کہ دارے

سیاہِ دلِ در رخِ زرد از کہ دارے

<p>نفس آلودہ گرواز کہ دارے زخوئے ترش ناورد از کہ دارے توسیل وصل بہ پدر داز کہ دارے بہ جانم در جگر درد از کہ دارے خطر در کشتن مرد از کہ دارے چو شمع شعله فرد از کہ دارے کہ روئے زعفران زرد از کہ دارے</p>	<p>ز عصبیان دامن آئینہ پاکست گنہ ناکردہ خود منت پذیرست بہ عشقت عمر صرف گر یہ ام شد جزاک اللہ کہ این شد فی امریت سرت گردم کہ جان در قول دارد ز آہے شعل سویر درون شد سموم غم رگ برگ خزان سوخت</p>
<p>نشد گر تخته عشق جفا نشود ہوس در بردن نرد از کہ داری</p>	
<p>۱۶ - ستمبر ۱۸۹۸ء</p>	
<p>ستم اے گلزارِ من چہ کردی صبا مشتبہ غبارِ من چہ کردی رخ آئینہ دارِ من چہ کردی دل بے اختیارِ من چہ کردی بہ عین انتظارِ من چہ کردی قضا نامہ نگارِ من چہ کردی قضا تدبیر کارِ من چہ کردی نظر بر حال زائرِ من چہ کردی</p>	<p>برفتی از کنارِ من چہ کردی چو خاک از تیرہ بختی فروش گل شد نخواندم جز غبار از حنِ عارض بحسرت سوختی مانند اسپند فتانندی خاک در چشمِ مروت براہ وصل دامن سد پاکست حیاتے سید ہر یادِ مسیحا بہجران وعدہ عمرم وفا شد</p>

<p>ز سوز آہ گوشت گل گران شد سید دامت از دو اسے باد خدا از شاخ گل برگ خزان شد چہ گل آوردہ اسے چشم پر نم</p>	<p>خبر اے نو بہار من چہ کردی تو با شمع مزار من چہ کردی دلا صبر و قرار من چہ کردی گل تصویر یار من چہ کردی</p>
<p>کشیدم جرمہ زان لبہائے پرستار نمک بر زخم زار من چہ کردی</p>	
<p>بر خیز جو دور آسمانی نقشے ست بر آس زنگانی بر جلوہ این جہان فانی جائیکہ گذشت یار جانی سر بر نشدم ز سحر گرانی</p>	<p>بردار دل از غم نہانی بر حاصل بیش و کم منہ دل مانند حباب دل کن ناز بر خاک چو نقش پاشنیم چون داند آسیا زاند وہ</p>
<p>اے شہر ز دست رفت عمرم آبِ رفتہ ز جو جوانی</p>	
<p>چشم مست تو در خار کے سرخ خوابم در انتظار کے طرہ زلف مشکبار کے پہ ز آزار انتظار کے بہل تیغ آبدار کے بیقرار است جان زار کے</p>	<p>نگہ شوخ شد مسار کے شہ روان چشم اشکبار کے عطر بیز مشام نوردوزی کے بتناے وصل مردن ما لشہ خون بہاست باغخار کے رازدار است خواب مہجوری کے</p>

<p>بستہ موئے تابدار کے میزوم لافن اعتبار کے دیدہ ام دیدہ دوچار کے در نظر داشتی شکار کے خاک گشتیم در دیار کے گرم شد یار در کنار کے نیتے اندر اختیار کے</p>	<p>بمقراست مرغ نامہ برے بادہ پیماست یار باغیار نیم خوابی و دیگان طالب صد انگن کجا روی ہر سو شاہر ما گذر کند شاید دل مضطرب سے نیا ساید میروی ہر کجا کہ میخاہی</p>
<p>شوق محزون چہ کردہ آخر بستہ دل ببادگار کے</p>	<p>باضیا حسن تر ا منصب بالائے وے محرم راز شود ہر کہ بہ پسند اعجاز امشب از چشم تو مستم بہ نگاہی در یاب خاک پایت بہ چین سخلہ زانم چون تمح ہر کہ از زلف پریشان تو دل بردارد چشم از نور و خیال از تونہ گردد محذور بال پروانہ مسکین چو بہ سوز سر شمع دل بجز دیدن رو تو ندارد ہوئے زخمہ ہر تار نفس زدہ بہ رباب مجذوب ہیکسی ساختہ مشغول خریداری خویش</p>
<p>شش را کے بہ رخت دعوئے زیبائی دے حسن آئینہ دیدار تماشا دے نہ ہم ربط نظر بندی و کبشائی دے کہ بہ خاموشی من قوت گویائی دے بہ توان گفت کہ اورا سر سودائی دے لابق صحبت خدایان دل ہر جانی دے نا شکبائی و تقریب شکبائی دے عاشقی شیوہ یکارونی و یکدائی دے بند در کوڑہ خاکی دل دریائی دے شاغل جان حزن یاد متثنائی دے</p>	<p>باضیا حسن تر ا منصب بالائے وے محرم راز شود ہر کہ بہ پسند اعجاز امشب از چشم تو مستم بہ نگاہی در یاب خاک پایت بہ چین سخلہ زانم چون تمح ہر کہ از زلف پریشان تو دل بردارد چشم از نور و خیال از تونہ گردد محذور بال پروانہ مسکین چو بہ سوز سر شمع دل بجز دیدن رو تو ندارد ہوئے زخمہ ہر تار نفس زدہ بہ رباب مجذوب ہیکسی ساختہ مشغول خریداری خویش</p>

<p>دل گرفتار ازل بود که پیوند گشت گل صد برگ و صبا غالیه سائے اے شوق</p>	<p>آرزو بر دغم گوشه تنهایی دے کسر نفسی به عدد داخل دانا ئی دے</p>
<p>شہود و غیب چشم از آفتابے حاب دل بکف جام شرابے جہاں یار و ر آئینہ چشم بحال گریه ام ناز بستم عمل ایار و ہم وزعم باطل محبت گردنش پیانہ دل نہ دل آمادہ کار صواب است بہ دیدار جاش دیدہ بستم تہی دستی قیمت موج دریا سپاس و ناسپاسی خود شناسی درختان چشم و دل از طلعت حسن نفس در بحر ہستی سنگ انگست</p>	<p>دو عالم روشن از این فتح بابے خرابی میکند خانه خرابے ز حیدان نشہ لب اخروست آبے بہم باز بچہ برق و سحابے تخلی تصور چون سرا بے چو مار آستین در پیچ و تابے نہ جان مستوجب چندین غذا بے بہم گردید بیداری و خوابے شکست خاطر م مثل حبابے نظر با ہم سوالے را جوابے دراز قطرات نیسان اتحابے محرک دل بہ بنضم اضطرابے</p>
<p>بہار زندگی عیش دو روزہ منار اے شوق بر فوق النصابے</p>	
<p>مضمون سر نوشت مفصل حکائے در حق و عشق مہر کہ جبر و اختیار بار و ز آفرینش و تار و زمرگ ہم</p>	<p>تحریر مختصر بہ دوا شک زندا ئی مشہور دو جہاں ز گنا ہم روایتے در دل غبار شکوہ و بر لب شکایتے</p>

<p>از خاک سجده بستم ام احرام طاعت پا هم در انبساطِ عنایت مفهوم می شود ز اشارت کنایت</p>	<p>بهستی حلال و کشمکش زندگی حرام هر ذره انقلاب پند شکستِ دل جامِ سفالِ دل ز صدایِ توان شنایت</p>
<p>دوری میانِ یار علی از غمِ قرب و وصل ای مشقِ مضمحل است در آغاز غایت</p>	
<p>بر خیز چو دود آسمانی نقشه ست بر آب زندگانی بر جلوه این جهان فانی جاییکه گذشت یاد جانی سر بر نشدم ز سرگرائی</p>	<p>بردار دل از غم نهانی بر چهل بیش و کم منه دل مانند حبابِ دل کمن ناز بر خاک چو نقش پالشتیم چون دانه آسیا زانده</p>
<p>اے مشقِ دل از نگاه بردار پوشیده ادا به خلوت معانی</p>	
<p>جهان صید شد به پیچ کمند بیلای وے کحلِ بصارتست مرا خاک پای وے نا آشنای غیر بود آشنای وے بنده بر ایستی وستی بر ای وے</p>	<p>دل شد اسیر حلقه زلف و تار وے اکسیر الفت است غبار درش بدام وے آئینه تصور و تصویر در نظر وے طاعت بحق طاعت و حق بر بنار حق وے</p>
<p>بے سود مشقِ روز جزا عذر خواهم کاتب نهی چو فرو عمل بر بیلای وے</p>	

<p>بے مشیت کسے نماندے مبتدا و خبر حدوث و قدم ہر نفس داستان محرومی عشق ورزی کعبہ دعا گیرد ہر چہ غیر از صفات و ذات بود صنعت و دو جهان کرشمہ غیب جوش بیجا بخون دل ممنوع</p>	<p>روح تحریک دل بہ حکم علی روز و شب میکنم منازل طے بے زبان چون زبان ناله سنے پر جبین سوختم بہ سجدہ کے کل امر اچو شیشہ لاشے نور و ظلمت ازان میان برسنے چون غیب دانہ صراحی مے</p>
<p>زندگی بر بنار رندی ہست شوق محزون بچہ میکنی ہے ہے</p>	
<p>حیات لازم و ملزوم بانفس کردی ستم ظریفی ادبام عدل تقدیری دلائیمز معانی نداد صورت حال سخن خوش است بہ میزان عقل سنجیدن شکست شیشہ و دل نقش بند جیرانی حضور عین ظهور و فطور فسق و فجور نگران تمام شود تا بہ سار برگردد جہاں آئینہ کوید و دید فرخ فال</p>	<p>گناہ دیدہ و نادیدہ و قفس کردی یگانہ با گل بریگاہ خار و خس کردی چرخ وادی امین براز ہوس کردی قدم قدم سر رفتار پیش و پس کردی جریدہ و ہمہ تن نالہ جرس کردی جداز خویش چو اوراق زمان پس کردی نگاہ در ہمہ دیدار ملتبس کردی زالتفات و کرم رویہ ہیچ کس کردی</p>
<p>بر سنے ہر وزن در پہلے بمعنی فدیہ - رندی بمعنی غامی -</p>	

<p>ز سوزش نه پرند اهل بزم نشاط ز ساکنان طریقت مبارز و فریب جواهرات زوڑا تشا خاک برتابند خیال و خواب پریشان مرقع حسنت شیم لطف و زدا زگره کشا و ن گل</p>	<p>زبان دراز به فریاد و داو رس کردی نصیب و عیش فروزی و طمس کردی ضمیر از شمشیر یاد مقبس کردی صفار قلب چو آئینه منعکس کردی فضائحه لب تنگ بر نفس کردی</p>
<p>زمانه در نظر شواله عالم فانوس برخ نقاب کشیدی و نور پس کردی</p>	
<p>بے مشیت کسے نمائندے مبتدا و خبر حدوث و قدوم ہر نفس داستان محرومی عشق و رزی کف دعا گیرد ہرچہ غیر از صفات و ذات بود صنعت دو جهان کرشمہ غیب جوش بجا بخون دل ممنوع</p>	<p>روح تخریک دل بحکم علی روز و شب میگویم منازل علی بے زبان چون زبان ناله علی بر جبین سوختم بہ سجدہ علی گل امرآ چو شیشہ لاشہ علی نور و ظلمت ازان میان برنہ علی چون غیب دانہ صراحی علی</p>
<p>زندگی بر بنا و زندگی ہست شوالہ محزون چہ میکتی ہے</p>	
<p>زیادہ بہر کہ رفتی یا بیاد آنکہ می آئی منم دریا و پیمانی منم در بادہ پیمانی</p>	<p>فنا قانون قدرت از بقا تضمین مکتالی تماشا در تماشا از تماشا ر تماشا مکتالی</p>
<p>برمنے پروزن و سپے مجنی قدیہ - رندی مجنی خاکی -</p>	

<p>و نور بقیاری خفته را بیدار می سازد در امکان تصور رشته با آستان بستم متاعی هستی ام نابود و بود از جوهر ذاتی به عالم خاک گردیدن نپوشد عیب اعمالم مدار زندگی بر حاصل عمری نباشد برآید از نفی هستی درآید در نفی هستی چراغ یاد خاموشی به فریاد فسر اموشی تمنا وصال میزند گلدسته بر کسکه نظر افتادن با هم ندارد راز را مبهم سویدار دلم چون روزن دیوار می تابد</p>	<p>دل و جان را یکی کردم که باز آید شکبانی که بر خاکش نشان کردم ز نقش جیه فرسائی حساب خود ندارد در دماغ خویش سودائی به فردا داستان باقی چه خوش افتاد رسوائی که با تیغ و کفن آید بر سر برکت تمنائی عدم عین الوجود از خود نظر بندی و کیشائی بکفت جام بقا دارد رفسیق کج تنهائی به آب گل شود آتش میان موج دیائی توان خواندن زانسان مستحق الفاظ کجائی ز حسن خیر مقدم کرده آئینه پیرائی</p>
--	--

ز نور به نشان تصویر عالم در نظر دارم
بدل ناخن ز شدایه شوق اسرار جویداری

<p>نقش هستی از عدم برداشته بود غنچه ناز پرورد نیسم عالم پایاب به پایاں مباد نکبت گل انگشت راز بود هستیم احرام طاعت است دآن جان مکر بسته نه در پاست چراغ پردۀ اوصاف بر ذات او فتاد</p>	<p>با قیامت از بقا سر داشته آستین افشائی زرد داشته خشک نظری چشم را تر داشته عالم اسباب مضمحل داشته سر نه از کتم عدم بروا داشته آتش کاری به بحر داشته آفرینش را منور داشته</p>
---	---

<p>ذهنیت تصویر عالم را نقاب عشق درزی بے صدای بازگشت خط پیشانی خط فرمان دوست قیمت و دل هم خیال یکساں دیگر حسن معنی آفرین در صورت است یرسبیل تذکره افتاده است</p>	<p>پرده چشم مَصوّر دشته بے خبر از خود خبر گرداشته سجده در مهر محضر دشته داغ محرومی بهم در دشته بهر نگاه شوق مسطر دشته غم فراوان بود کم تر دشته</p>
<p>اے پیوستگی بے خودی افسانه شوق دل را عشق مضطر دشته</p>	
<p>نظر کشادم از جلوہ چمن بستی نفس سرد و نیاز دست و ساز خاموشی چو سیل آب نشیب و فراز می بینم نفس خلاصه ایام و سبج طاعت حیات مرکز گرداب در طریقت عشق دل زوهم و گمان نیست قاطع ایمان به عارفان حقیقت زبان بچک کردی خزان رسیده و شاخ شکسته بار آورد رفو به چاک دل از سوزن نظر کردی</p>	<p>شکوفه حجله بر شاخ نار و دن بستی ز پرده پوشی لب باره سخن بستی ز نامساعدی دست و دست من بستی دل از یقین به یقین رُحبا بطن بستی گزیده خلوت و طریقه را بخت بستی رخاک راه گذر چشم راه زن بستی کلیه فضل کشادست و بر دهن بستی به یک قرار نفس آه دل شکن بستی اکرم به طاعت شاه زمین ز من بستی</p>
<p>چمن بستی یعنی آئین چمن بستن + نامساعدی دست یعنی نامساعدی قدرت + دل از یقین یعنی دل از مرگ + بارسن یعنی بازیگر که بر سن دود +</p>	

به فکر شعر خون چون وحی رسانیدی در غیب کشادی بر اهل فن بستی

چه غارت است که اے شوق بر در ترکان
نظر به دار کشیدی و یار سن بستی

<p>حساب دوستان نگرفت دِل آختی رفتی به رمز قاصرات الطرف چشم از عثوه ز گس برنگ آینه تا عکس گیرد از سراپائے چو نقادان معنی حرف در کار کسے کردند ز مضرب زبان سیم نفس در تاله و تابی مصور خود کشد تصویر خود و حیران در آن ماند رنج به نموده در جلوه خود گم شدی چون نم حجاب از بخودی در خود نمی ماند زبے تابی نظر برقی بجلی چشم من محتاج نورانی ز فیض عشق کامل چشم دِل وقف تا ثانی</p>	<p>سرازمضمون بر آوردی نظر انداختی رفتی کمان آوختی انطاق و تیر انداختی رفتی تا شا گاه عالم چشم دِل را ساختی رفتی به انشاء نگاه و اسپین پرداختی رفتی لب خاموش را محو ترنم ساختی رفتی ز ایشار محبت رنگ بر رو باختی رفتی نکوئی کرده با من به آب انداختی رفتی تکلف بر طرف گردن به ناز افراختی رفتی به اثبات ظهور زفات دِل تاختی رفتی ملکین عاشق و معشوق را بهشتاختی رفتی</p>
--	---

اطلوع صبح صادق شد ز اشک خون به دامانم
چه شوق از سینه ام برخاستی بگداختی رفتی

قاصدات الطرف، یعنی ننگ گوشه + سیم نفس یعنی تار نفس + تاله یعنی حق پرستی +
تالی یعنی پیره + ملکین عاشق و معشوق + یعنی دو ملکین صفات الملک که در یک خانه انگشتری نشانیده
باشند +

<p> زرخا نیندیم رنجیده باشی به زور این قفل را بچیده باشی دلا خون بر حین مالیده باشی بسا سبز خداید باشی به فرمان قضا گردیده باشی برنگر غنچه خندیده باشی ز سایل چشم دور پوشیده باشی سراز خار دگر خاریده باشی چو مور زلف خود ژولیده باشی نه موسی در میان گنجیده باشی چو گل در پیرین بالیده باشی اشارات خفی نهیده باشی </p>	<p> اگر از من گناہے دیدہ باشی نظر از مخلصان دزدیده باشی به رسم داد خواهی پیش ظالم به راحت پاسے در دامن کشیده ورق برگردان حالے به حالے ز دل خار متنا بر کشیدم حجاب آموختی از بے حجابے ز خونم پا علم رنگین کند خار به کارے تاگره خاطر نہ بندد به جان دول شدی در گیر صحبت در بنیز معافی صورت چشم مرا اندر دول صورت سوال است </p>
<p> نہال آہ بار آورد اے شہد بجائے اشک خون یاشیدہ باشی </p>	
<p> شیرازہ احوال پریشان کہ باشی امشب بہ لظ جلوه جانان کہ باشی در سجدہ سرے برخو فرمان کہ باشی از کردہ خود زود پشیمان کہ باشی دل دادہ و شرمندہ احسان کہ باشی </p>	<p> اے غنچہ بجائے لب خندان کہ باشی در آئینہ ام معترف حق خود آرا یاد است محیط شب غم ہمار جدائی حسن عمل و اجر عمل زندہ جاوید در شیشہ سے رنگ تلافی نہ توان بخش </p>

<p>در سایه دیوار گلستان که باشی بے دود و دغان سرور چنان که باشی بے حرف و تک ریزه شکریان که باشی بر خوان کرم با همه جهان که باشی در عهد ازل بسته پیمان که باشی چون باوصیاد دست که دامن که باشی لب تشنه چرخشیم چو ان که باشی چون آینه دیوانه دیوان که باشی شوخی زبان تیغ سرافشان که باشی اے بے سرو سامان سرو سامان که باشی از بگهری جوهر غلطان که باشی اے شور و جفاکش پُل و جهان که باشی</p>	<p>ما بین دود و دل حدیفاصل نظر شوخ در سر بُن موافقت سوزان زند آتش هر زخم جگر لب نه کشتا دست زخواب حرص طلب دوست همتی رزق سالت منسوب به دانائی دل آمد و رفت است مهلت ز عدم خاک زمین گیرند دست از دود و دیش خواهش پر خاش فزون شد دل صورت آن جوید و آن صورت دل دل گرمی پر داخه محتاج بیان نیست مایه بیداری فراغت نه کشیدیم تن خاک شود خاک شود تن ز تناسخ اے شور و کمین شور مکان بال کشاید</p>
<p>ما که به تو نمی رسیم تو که به نجیب نمی رسی باز گو که جان من جان شما نمی رسی ظل الهی نمی رسد تا به خدا نمی رسی تاب و توان نمی رود باب قضا نمی رسی از چه که بر سر زمین سایه شما نمی رسی</p>	<p>بے توبه جان رسیده ایم تا که به ما نمی رسی هرزه در آئے صبا داد سخن نمی دهد حسن به ناز می رسد ناز و ادا نمی رسد جز و کل است و کل جز و دارد در زندگی بهت عارضی بدل از حقیقت آفکار</p>
	<p>بستر نرم و گرم را پاسه دراز کش کش بر سر قصه زمین شور بجای نمی رسی</p>

<p>لے جبر نہ اختیار لے قدر مرا ما بندہ بندگی و نیز پابند رضا</p>	<p>ناکرده گنه گنا همگا ریم خدا رازے کہ خفی است نیک انی ربا</p>
<p>ہست بر غضب قدم خاتمہ منزل ما ہر چہ لاحصل تحصیل بود حاصل ما</p>	<p>بہم گردان نفس قطرہ خون دل ما در سپہ خون طلب گرد جهان گردیم</p>
<p>از گنہ در دل خود دار حساب است مرا جوش خون دل من جام شراب است مرا</p>	<p>چشم متوازی بیداری و خواب است مرا یزیں رو نتوانم کہ فراموش کنم</p>
<p>اے آسمان چشم خود تیر شہاب انداختی تا بر جمال عارضے نظر از حجاب انداختی در سر ہوا سر در ہوا محشر و خواب انداختی در خیمہ دل جاگزیدی ہم طاب انداختی از خیم آتش می پردہ خرم در آید انداختی اشکم چو گوہر در صدف در آب تاب انداختی غافل ز ہستی ساختی و غم شراب انداختی تا بے خبر از خویش تن خانہ خراب انداختی من در گزشتم از ثواب اندر عذاب انداختی در پوست افتادی و در فکر جواب انداختی</p>	<p>اے آفتاب مشیت از رخ نقاب انداختی من کیستم پیش کسے فریاد رو پوشی کنم دارم ریض و درد دل آشفتم و ہم و خیال از عشق پیدا کردہ در ہر شش دیر بات شوق بہ قطرہ باران من در بحر ہستی گسترد در سبک ترکان میکشم خون دل دیوانہ ہوش و حواسم با ختی با خشی من پر واختی بر سر حجاب آرزو امسے دل بہادی خانہ مان نقصان پذیریم در جهان از و عہدہ فرواچہ سود اے شمس پیش پانہ خیمہ نہ رو ملک عدم</p>

<p>عارفان را نیت بالذات دنیا حلیه پخته گرد میوه بر شاخ و فرویزد به خاک حسن بیکتا را تا شائے جهان در کار نیت پاک طینت از حساب دیگران دارد و یخ تاب نظاره ندانم جوهرم بے جوهری در سلوک و جذب خود پائے جهان مگر بنه اهل سنی باش دانه مکر و صورت در گذر ابتدا و انتها در آفرینش بے ثبات خاک گرد و تخم از بالیدگی زیر زمین دشت ترست را به زخم آرزو صل کرده است</p>	<p>غنی و اند غار دل بر خویش روید جسته قدر تقصیر از من آید از تو آید رجنه جنس اگر کم یاب باشد پیش دارد قیمت آئینه روی نماید بر تابد غیرت فرض عالی مقدرت بر خود نگارد پخته آهین آئینه شود از سوز و سائر رفته ضبط دل مقدور دارد هر چه باشد رفته در میان خاک و خون در گیر باشد صحت خستگان عشق را بر سر نیا پدافت چهره تا باشد هواسے رنگ باز و صدف</p>
<p>تا حنائے خرم از انگشت شهرت بسته</p>	<p>آتش دشت بمنزراستخوان پرورده</p>
<p>نیت جز در دیو تو یار من کسی روز فراق</p>	<p>از سر سوداے از خود رفته خود رفته</p>
<p>دیدن رخساره ات دارد عجب رنگ بهار</p>	<p>چهره بر فروتنی از می چو گل بشکفته</p>
<p>گر ز من باور ندارد قصه در دم میسر دیده دل میتو دارد اشک و آه شور و خیز</p>	<p>من نمیدانم که از من تا کجا رنجیده خرم بستم با عشق و با زنجیر بسته</p>
<p>سال تاریخ طبع شد دیوان فتور او مصنف سرانجام دادم چه فداست عشق نهان در عیان و عیان از نهان بگوشت و تاریخ و نام و عیوب</p>	<p>بر آورد جان است خدا باشد عشق چو آئینه در دل کشف است عشق عشق و صنعت تا بهشت و سوخت عشق عشق و صنعت تا بهشت و سوخت عشق ۱۳۹۲ هجری</p>

متفرقات

تاریخ طبع کتاب خنستان خال مجرختہ ختلے البے

علم و دانش طلسم بشکت
بر جبین نیاز نبشتہ
در صدف گوہر بیت آریستہ
از قیود زمین زبان رستہ
پنج ارکان از طبع دیوانت

اے ضمیر سپر در بختہ
شاعر با کمال نقش خیال
پاک ز لالیش بطن خاطر
سیر گاہ نگاہ عالم قدس
گفتہ ام سال طبع دیوانت

تین حصہ طبع ہا دارد

۱۹۳۵ء بمبئی - ۱۳۵۴ ہجری - ۱۹۹۲ء بمبئی

شعریا یک شگفتہ گلہ ستہ

۱۹۳۵ء ۶ ۱۳۵۴ ہجری

ایضاً

رموز منطق و بیان لب کشائی و بہن ست

۱۳۵۴ ہجری ۱۳

نفاذ از خنستان پیاوند و المین ست

۱۹۳۵ء ۶ ۱۳۵۴ ہجری ۱۳

خیال خواب تماشا حقہ مر سخن ست

۱۹۹۲ء بمبئی ۱۳۵۴ ہجری

نسیم گلشن یعنی گردائی سخن ست

۱۹۹۲ء بمبئی ۱۳۵۴ ہجری ۱۳

<p>وصالِ صوتِ سخن در جہانی سخن است زبانِ خستہ بلب یادگاری وطن است</p>		۵	۳	عربی	۹	۱
<p>مادہ تاریخ وفات نواب مرزا فصیح</p>						
<p>بابل ہند را نیافت سراغ شاعرِ نکتہ سخن اہلِ دماغ حسنِ افزائے بزمِ نورِ چراغ لفظِ نواب و وصلِ مرزا داغ</p>		<p>باد صرصر و زید تار در باغ عندلیبِ سخن پیر رنگے بر صفتِ شاعرانِ نادیدہ سالِ رحلت ز نام او پیداست</p>				
<p>دیگر</p>						
<p>انتقالِ میرزا نواب داغ</p>		<p>حسرت افزودہ درین ماتم سرائے</p>				
<p>۲۲</p>		<p>۲۲</p>				
<p>تاریخ</p>						
<p>ولادت فرزند ارجمند پنڈت سرکیشن صاحب گر ٹوچیت انسپکٹر خیر آل پاشی</p>						
<p>ریاست گوالیار و بڑودہ دکن و کچ بیج ریاست کاٹھیاواڑ</p>						
<p>رشتہ خورشید نور کو روہ دل</p>		<p>شد تولد پسر بمو بودش</p>				
<p>۱۹۴۸</p>						

غنچه باجان آرزو وه خوب	چشم بد دور باک - قطع نظر
۱۳ ۲۹ هجری	۱۱ ۱۹ عیسوی ۱۳۲۹ هجری
در انتقال سپرم پندت بخت نراین صاحب	
۶ اکتوبر ۱۹۰۰ء	
بد الفت	
در باغ دهر رونق گل بر شجر نماند در باغ دهر آب گل بارور نماند در باغ دهر شاخ امیدم بہر نماند در باغ دهر نگہتا گل سرسبز نماند چشم سفید شد ز سیاہی اثر نماند از بست آشیان قفس بیضہ قنار خواہم کہ خوش جہاں تا شا کتم دے در سلک ریخت غیر از دما دش مگر مست ز کارنامہ اعمال من زد و سالی ست خشک سوخت مرا خوان پوین	در باغ دهر رونق گل بر شجر نماند در باغ دهر آب یخ گل بسر نماند بر تخیل آرزو سے دل من مقرر نماند هر چند بو کتم زو خودش خبر نماند اسے تیرہ روزیم بتو نہ رخصت نماند حالانکہ بچتہ مخر شدم بال ہر پر نماند رنگے شکست بر رخ وز سیر پیر نماند در سنیہ صدف بہ بہا پیش گہر نماند نقشے کہ آفتاب بر آئند مقرر نماند چشم ز باغ دهر کہ در بارش مقرر نماند
۱۰ این لفظ خارج از ادو تاریخ است -	

لخته زدل ببرد که لخت جگر نماند	وا حسرتا فلک بچہ عالم تباہ کرد
آہے بدل شکست کہ جان پیر نماند	خاکم بسر کنسید کہ نور بصر نماند
بند ب	
روئے گل مرا و ندیدم خزان رسید جانش بہ کار بود کہ کارم بجان رسید درد و گدایان شد و زخم نہان رسید تیرے کہ زخم خورد بدادر کمان رسید تن شد گداخته بخلق استخوان رسید از فرقی آسمان بہ نثر خاکدان رسید جستم نیافتم چه بوجہ و گمان رسید در گوش نالہ جرس کاروان رسید خلعت فلان و وعدہ فوت فلان رسید دما آتش فنا کہ عثمان بر عثمان رسید	پشتم و غنچہ رنگ خوشی رایگان رسید از ہم بست نزع رگ جان ناتوان رسید تیرہ قضا ز آب کمان فلک بجست نشتر بہ رگ زد و جرح درد بر فزود کہ باز خاکسپایک دہن باز کرد باز اسے کوکب بلند کہ بختم خطاب بود رفتم شوم نثار و در آغوش بر کشتم دیدم کہ مے برند سوی گنگ استخوان رسید فل او قتاد از پیے اعلام تعزیت جانم فدائے نام و نہالم تمام سوخت
آہے بدل شکست کہ جان پیر نماند	خاکم بسر کنسید کہ نور بصر نماند
بند ج	
آئینہ دار تشنہ دیدار کینتم	وارثہ محو حیرت رخسار کینتم

<p> بے آفتاب زرد شده رنگ آفتاب بهتر شدی به تیغ اجل و ارسیده سرتال شد ز غم و درد کان باز دند از خاک بر خیزم و برد حبله الم رفتم زیاده لخت جگر در شباب عمر از احتلاج قلب نه آزار به شود در نیتان که خاک شود از قصود و ز غم گره شدم ز سر ز نوازی شایان من قضا و قدر این جز انبوه کافور بوی بخت نرا این مرا کنید باشد که بوی بخت نرا این کن در </p>	<p> خورشید وار پشت به دیوار گیتیم با خون تازه پرده زنگار گیتیم باز از سرد گرم خریدار گیتیم پرستی تصویر رفتار گیتیم ای غم بگو که تازه گرفتار گیتیم تار نفس گسته و بهار گیتیم آتش بخویش در زده در کار گیتیم دم بر کشان ز شوخی گفتار گیتیم ناکرده جرم مفت گنه کار گیتیم سیزار از جهان به دل زار گیتیم کافور از جهان به دل زار گیتیم </p>
<p> آه به دل شکست که جان پیر نماند خاکم پیر کنید که اندر بصر نماند </p>	
<p>بند</p>	
<p> چون شمع آشنای شدم با گریستن ریزم برون ز کوزه دل حسرت ندیم از سنگ پاره دل من میجد شرار </p>	<p> سر بر فلک کشیدن و بر پا گریستن در مشربم روان بود و نگر گریستن باشد حرام در حرم نا گریستن </p>
<p>سنة تاریخ ولادت</p>	

<p>تن در فراق دادن و تنها گریستن سایم ز اشک کم نشود تا گریستن در غش به دل ز در دل تنها گریستن کردا اختیار بر خود و بر جا گریستن دودے ز دل بر آدن و یا گریستن سرد کنار بودن و الا گریستن جان میچکد ز دیده مینا گریستن پنهان ملول بودن و پیدا گریستن</p>	<p>کارم چو شمع بر کشاید ز روئے درد با آتش کار بدوران مرا فتاد حلقه ز دم بشیون و هم صحبت غمت گیریم کنج باغ غم فرزاد از چه شمع خورد دست آتشم دل آهین که نرم شد گیرم ز چشم نسجه آسودگی ز دهر بازار تالیم ز تنم جان نمے رود پدیم نماد و های سپر هم مرا نماد</p>
	<p>آهے دل شکست که جان سپر نماد خاکم بسر کنید که نذر بصر نماد</p>
	<p>بند</p>
<p>ناشاد کام ماندن و شاق زیستن بے علم جان به گردش اوراق زیستن بر راه فرقت از پیئے اخلاق زیستن حل کرده ام به ساغر تریاق زیستن ناچار زیستن نبود چاق زیستن محباب شق زده به سطاق زیستن مردن بزیر پوست با حراق زیستن</p>	<p>پادر رکاب بر سر آفاق زیستن افلاک از سواخ غم چه درس داد شایان ترا چه بود که مانند آفتاب لذت نمیکشد لب ماهی بزیر آب دستم مرم شکست بزخم توام درینج مشکل شده ز حربه ارض و سامرا خاکسترست سینه و آتش گرفت خون</p>

<p>رسوا نمود گر چه مرا شاق زیستن بر گل چه کرد دعوی و اطلاق زیستن از جنبش نسیم با شفاق زیستن</p>	<p>اقتاده ام ز چشم حوادث بروزگار بر سر شکست تخته مرا مرگ غم سرشت بر باد رفت ناز پیر در بهار عمر</p>
<p>آهے بدل شکست که جان پسر نماند خاکم بسر کنید که نور پسر نماند</p>	
<h2>بند و</h2>	
<p>آتش فتد ز آبله در زیر پائے من بر یافت روز روئے پذیر خوش اولے من بوسیم ز خوشه دل مشکائے من از دیده طفل آب گران شد بهائے من یک مشت پر نماند و تھی گشت جائے من چا کے قباکم دل کہنہ قبائے من در خواب ناز رفت کہ شدہ نقائے من من در ہواش بودم و او در ہوائے من زین رو کہ روح پاک نشر نہائے من ہر داغ تازہ بدل ریش از برائے من خیر الوداع گفت لب و درو زائے من خاکم بسر کنید کہ نور پسر نماند</p>	<p>سر برکش ز سینہ اگر ہائے ہائے من از مہر پرورے کہ فدائے جال بود با کھتیش کے بد ما غم نے رسد دل در سفر چه بت دل من شکست بخیت در صحن باغ زخمی پیکان ریاس شد نظارہ نہ بر سر بالین نصیب شد بر روئے شب سیاہ منے سایہ اوقاد لله از چه سوخته آتش فنا اندر بہشت جا بود رو سیاہ را در غیمت فنا شد و نامے فرو گذاشت اندر خیال بر سر تابوت دم زدم آہے بدل شکست کہ جان پسر نماند</p>

نوحہ در انتقال پدر بزرگوارم بنیاد راجے ناتھ صاحب عرف بستی

آسمان دسپے آزارِ جہان شد افسوس	آسمان بے سبب آزارِ رسان شد افسوس
آسمان تیرہ درون رنجِ رسان شد افسوس	آسمان برقِ زنِ خرمنِ جہان شد افسوس
آسمان عریضہ جو دشمنِ جہان شد افسوس	آسمان باعثِ آن خوابِ گران شد افسوس
آسمان تیشِ زنِ عالمیان شد افسوس	آسمان قطعِ کنِ تاب و توان شد افسوس
آسمان نامِ شفا و ریزِ زبان شد افسوس	لیک از دست تو جہان بر نتوان شد افسوس
آسمان در غمِ پشتِ گمان شد افسوس	ما تم سخت چگونیم کہ چنان غمشد افسوس

ہائے آن صاحبِ اخلاق و سخاوت کہ بہ مرد
بر کشم آہ ز درد وے کہ بہ دلِ راہ بہ برد

بہنہ ۲

بہر بلائے کہ رسد بر دلِ نالان صد حیف	آرزوئے کہ شود خونِ برگِ جہان صد حیف
دلِ آتشِ زدگان در غمِ رحلتِ میچون	شیخِ می سوزد و انگشتِ بدندان صد حیف
آتشکارِ ستِ بمن صورتِ برباد سگے دل	حسرت و رنجِ و المِ حیرت و حرمان صد حیف
غیر ذی روح کند شرکتِ غمِ مے زبید	از سپے سوگِ رسد موسمِ باران صد حیف
اسے طیبانِ زمانِ کارِ مقدر بر حق	کرد باطلِ ہمہ بادِ عوی و زبان صد حیف
صدیدِ جہان کرد و نہان ماند ز دیدارِ جہان	مرگ ہم از تو شدہ سختِ لپٹان صد حیف
گر بمیرم ز غمِ قدرِ شناسم باید	چاکِ تیا کی ز غمِ چاکِ گرمیان صد حیف

ہائے آن صاحب اخلاق و سخاوت کہ بہ مرد بر کشم آہ ز درد سے کہ یہ دل راہ بہ برد			
		بند ۳	
شرح حال دل بتیائی تو انم چکنم روز را در غم جا نکاہ بسر بردم حیف کشش روح پس از مرگ بحالم پیدا باد غم اشک زمترگان چو تیرے ریزد در خیال شرح و صفت تو چشم داشتد نفس گرم فورفت کہ دل نگار نیست واسے آن سرور و ان زیبایینفت	چارہ درد یخ آہ و فغانم چکنم نفسے چند اگر زندہ با انم چکنم ترک صد آہ فلک سا نتوانم چکنم سرفرد بردم دند بیر ند انم چکنم خوب رسوائے بیمار گرانم چکنم خبر از دورے منزل ز سانم چکنم ہوش دارفت درین دہم نگانم چکنم	ہائے آن صاحب اخلاق و سخاوت کہ بہ مرد بر کشم آہ ز درد سے کہ یہ دل راہ بہ برد	
		بند ۴	
پردہ چشم ز سیلابی خون بزر گردید شورا فتادہ بحالم کہ بیک چشم زدن خاکسارے درت نور فزائے دل بود نیش آہ رسا آتش پنهان افروخت	دل ز چارفت مگر درد فزون تر گردید گوشتہ بارغ جان دامن محشر گردید گریہ سر کردم و آئینہ مکدر گردید سینہ ام کلخن دہر آبد اخگر گردید		

<p>ہر کرداغ درین دہر میسر گردید دشمن و دوست ز رنگ برابر گردید</p>	<p>بچو لاله زنگاف دل خونین جگرست خون بہن ست چگویم کہ ہمیزان وفا</p>
	<p>ہائے آن صاحب اخلاق و سخاوت کہ بہ مرد برکشم آہ ز دردے کہ بہ دل راہ بہ برد</p>
	<p>بند ۵</p>
<p>ساخت پابند قضا حلقہ شیون چون شمع میکشم حرف العا بر سر دہر تن چون شمع زار نالیدن و وماندن مردن چون شمع عدم آباد بود و اوئے امین چون شمع فاش کردن بہ ہمان روسیہ بون چون شمع ہر سہ تاج بود مصرعہ روشن چون شمع</p>	<p>سوخت از گرمی خاموش دل من چون شمع سیم اصحاب ولایت کہ نگہ میدارم حاصل عمر بگرداب ہی اندازد روح پاک از ہمہ با نور تجلے دارد لب مزین نشو و ترا قوت گفتارے نیت شعلہ و آتش دودے کہ برآمد از دل</p>
	<p>آہ آن صاحب اخلاق و سخاوت کہ بہ مرد ۱۹۵۷ سہ ماہ ۱۹۰۰ عیسوی ۱۳۱۸ ہجری برکشم آہ ز دردے کہ بہ دل راہ بہ برد</p>
<p>تہنیت بر خشن مسعود ریاست گواہیار مادہ پوراؤ سیند یا مہاراج صاحب اختیار</p>	<p>مژدہ اسے دالبتگان دامن خود و قار گفتہ ام تاج سموت از و قدر اہمباط</p>

لے کہ خدمت از مانتہ

خواب برداشتن از چشم مراد دل بود
 دیدن روی زمین زیر قدم شکل بود
 دفتر راز کشادست صبا از نکبت
 قطره خون و دم ظرف کفالت دارد
 صرف شد فرد حساب جمع خرج خصیان
 طایر شوق به انداز نظیر بال کشاد
 چشم آینه دیدار بالا جمال خیال
 تشنه مشق جفا تیم چه اوقات حیات
 کشتی عمر تلف کرده فرو رفت در آب
 وصل یاد است و دل از بحر جزوار نشد

در نه عالم به تماشای جهان غافل بود
 خاک افشانی ماتا به سر منزل بود
 روی گل چشم ندیدست و جهان ناک بود
 هر کجا ریختم از خاک بهم وصل بود
 هر نفس بر لب خاموش چه دفا ضل بود
 شعله سان شوخی پروانه پر پریل بود
 شعله شمع به آرایش هر محفل بود
 جلد اسباب پریشانی مادر گل بود
 پایه جاست که فشردهیم لب حل بود
 تا سر دیده قاتل به سر نعل بود

چشم بستم ز جهان نقش خیال دارم
 شور در دیده و دل نقطه شگفتی بود

اعمال ترشت چشم ترا و می عفو کنیم
 آلوده خاطریم دغری ریزی جبین
 درد است سوزنی به جراحت ریبیل
 آن گوهر یگانه به دریای انحر است
 خورشید زیر سایه ظلمت کده بود
 آئین طائر بهستی ما پرده حیا است
 ساقی نگاه ناز تو مستور جلوه

چون گل به نوک خار ز شبنم و غنیم
 دامن فشرده ایم که آتش شبنم کنیم
 آه رسا کشیم و گریبان رف کنیم
 بر سر کشیده شیشه غم جستجو کنیم
 از اشک داغ دامن ترشت و شو کنیم
 فرومانش نقش قدم کوه کوه کنیم
 در کف می مشا به جو شش می کنیم

<p>سرمه کشیم و ناله گره در گلو کنیم چون خامه سرفروخته سر گفتگو کنیم گر دوغبار میکده رافت درو کنیم دو در چرخ گل شده دل چه بو کنیم خود رانه دیده دیده نظر سورا کنیم از آفتاب نور چو هر ذره خو کنیم یک سوبه دل شویم و نظر چارو کنیم خون در جگر نماند که می در سبو کنیم غیر از تو غیر رانه به دل آرزو کنیم</p>	<p>آئینه را خجالت عریانی خود است در بزم غیر گردن دعوی کشیم ما هر ذره از مکارم اخلاق زندگیت نقد بیع عمر رفته زوار فتنی ما است پرمی ز نیم در شسته به پاییم در قفس رزشن دلان چو آئینه آب بقا کشد مرکز به دور دایره مرجع خطوط چون ریگ مال هستی مایه زوال نیت آئینه ایم دحیرت ما برگزیده است</p>
<p>می خور به طاق ابرو دهم حجاب طاعتی اے شوق لایزین چه بیش دگر آرزو کنیم</p>	
<p>اسباب خنده داری و غمگین نشسته</p>	<p>نه کشود راز بسته ات اے غنچه بر دلم</p>
<p>ز مدعی نه ستانند باز و دعوی را که چشم زخم به و دنبال هست دنیا را</p>	<p>جزا طول امل ده که روتر فردا را به ترک نقش قدم خاک راه تن گردد</p>
<p>بوستان سعدی + عفو کردم ز دوسه تحمل باور شفق + مدیایه اخضر + لعلک شهباز سر کشیدن عواغلات به حفظ صورت خود از تمدی دلخی آب + طرغ زرشینیه بر سر کشند + طاق ابرو دس کسه کار کردن + پیاد او کار کردن + مکارم نوازشات الهی + اخلاق طریق +</p>	

LYTTON LIBRARY ALIGARH.

SLIP

شماره

may be kept

۸۹/۵۵/۵۱

FOURTEEN DAYS

A fine of one anna will be charged for
each day the book is kept over time.

۲/۱/۱

